

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

Diplomová práce

Bc. Daniela Šebková

**Srovnání lidského a strojového překladu populárně-naučného
textu z hlediska typologie chyb (ve směru z němčiny do češtiny)**

Comparison of human and machine translation of a popular science text
in terms of typology of errors (German to Czech)

Praha 2024

Vedoucí práce: Mgr. Věra Kloudová, Ph.D.

Poděkování

Velmi ráda bych tímto poděkovala vedoucí své diplomové práce Mgr. Věře Kloudové, Ph.D., za veškerý čas věnovaný konzultacím, cenné rady a především za vstřícnost, upřímnost, ochotu a nesmírnou podporu během celé doby studia. Za podnětné rady děkuji rovněž doc. PhDr. Bc. Tomáši Svobodovi, Ph.D., a dále MUDr. Ivetě Novákové za konzultace v oblasti lékařské terminologie. Můj dík v neposlední řadě patří také rodině a přátelům, kteří mne stále podporují.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 29. července 2024

.....

Daniela Šebková

Abstrakt

Diplomová práce se věnuje vytváření typologie chyb pro strojový a lidský překlad populárně-naučného textu ve směru z němčiny do češtiny. Chyby jsou nalézány ve strojových překladech od Google a DeepL a v lidském překladu Renaty Balko (2015). Empirický výzkum je proveden na vybraném úseku z knihy *Lassen Sie Ihr Hirn nicht unbeaufsichtigt!* (2014) od německé autorky Christiane Stengerové. Kniha se zabývá tajemstvím lidského mozku a rozsáhlými možnostmi jeho využití. Kromě vytvoření konkrétní typologie chyb je pro větší přehlednost výskytu jednotlivých chyb provedena rovněž kvantitativní analýza. Výzkum je podložen teoretickou částí práce, která zahrnuje stav zkoumané problematiky, vymezení pojmů a teoretické poznatky z oblasti translatologie a strojového překladu týkající se hodnocení kvality překladu a typologie chyb. Diplomová práce slouží jako podklad pro další výzkum a neklade si nárok na konečné řešení zkoumané problematiky.

Klíčová slova

strojový překlad, lidský překlad, typologie chyb v překladu, hodnocení kvality překladu, analýza výchozího textu, populárně-naučný text, Christiane Stengerová, kniha *Lassen Sie Ihr Hirn nicht unbeaufsichtigt!*, lidský mozek

Abstract

This thesis focuses on the development of an error typology for machine and human translation of popular science texts from German to Czech. The errors are found in machine translations from Google and DeepL and in a human translation from Renata Balko (2015). The empirical research is conducted on a selected part from the book *Lassen Sie Ihr Hirn nicht unbeaufsichtigt!* (2014) written by the German author Christiane Stenger. The book deals with the secrets of the human brain and how to use it properly. In addition to creating a specific typology of errors, a quantitative analysis is also performed to make the occurrence of individual errors more transparent. The research is based on a theoretical part, which includes the current status of the researched issues, the definition of terms and theoretical knowledge from the field of translology and machine translation concerning the evaluation of translation quality and typology of errors. This thesis serves as a basis for further research and does not claim to be the final solution to the researched issues.

Key words

machine translation, human translation, typology of translation errors, translation quality assessment, source text analysis, popular science text, Christiane Stenger, the book *Lassen Sie Ihr Hirn nicht unbeaufsichtigt!*, human brain

Obsah

1	Úvod	12
1.1	Současný stav zkoumané problematiky	13
1.2	Metoda, hypotézy, postup a cíle	15
2	Teoretická východiska	18
2.1	Strojový překlad	18
2.1.1	Vývoj a výzkum v oblasti strojového překladu	19
2.1.2	Neuronový strojový překlad	22
2.1.3	Google Translate	23
2.1.4	DeepL	25
2.2	Hodnocení kvality překladu	26
2.2.1	Hodnocení kvality překladu v translatologii	26
2.2.2	Hodnocení kvality strojového překladu	33
2.3	Typologie chyb v překladu	36
2.3.1	Typologie chyb z hlediska translatologie	36
2.3.2	Typologie chyb z hlediska strojového překladu	39
3	Metodologie a empirický materiál	42
3.1	Empirický materiál	42
3.2	Model analýzy výchozího textu	43
3.3	Metodologie	45
3.3.1	Výběr úseku textu	45
3.3.2	Příprava empirického materiálu	46
3.3.3	Hypotetické zadání	47
3.3.4	Vytváření typologie chyb	47
4	Empirický výzkum	49
4.1	Analýza výchozího textu	49
4.1.1	Vnětextové faktory	49
4.1.2	Vnitrotextové faktory	53
4.2	Specifika výchozího textu	58
4.2.1	Vizualizace	58
4.2.2	Chyby ve výchozím textu	60
4.3	Typologie chyb lidského a strojového překladu	61
4.3.1	Přesnost vyjádření	61

4.3.2	Větná skladba	78
4.3.3	Tvarosloví.....	88
4.3.4	Pravopis	95
4.3.5	Styl textu	97
4.3.6	Stylizační a formulační rovina	102
4.3.7	Zohlednění místa a příjemce překladu	104
4.3.8	Ostatní	106
4.4	Kvantitativní analýza.....	109
4.4.1	Vyhodnocení získaných dat.....	111
5	Závěr.....	112
5.1	Shrnutí obsahu práce	112
5.2	Omezení výzkumu.....	113
5.3	Zhodnocení hypotéz	114
5.4	Vyhlídky do budoucna.....	115
Bibliografie.....		117
Primární zdroje		117
Sekundární zdroje.....		117
Použitá literatura		117
Internetové zdroje.....		120
Další zdroje		123
Přílohy		124

Seznam zkratek

ALPAC – Automatic Language Processing Advisory Committee

API – Application Programming Interface

CAT – Computer Assisted Translation

CT – cílový text

DFKI – Deutsches Forschungszentrum für Künstliche Intelligenz

DP – překlad DeepL

GNMT – Google's Neural Machine Translation

GP – překlad Google

IBM – International Business Machines Corporation

LLM – Large Language Models

LP – lidský překlad

LSTM – Long Short-Term Memory

MT – Machine Translation

MQM – Multidimensional Quality Metrics

např. – například

NMT – Neural Machine Translation

NZIP – Národní zdravotnický informační portál

O – originál

SMT – Statistical Machine Translation

SP – strojový překladač

VT – výchozí text

WMT – Conference on Machine Translation

Seznam obrázků a tabulek

Obrázek 1: Struktura modelu GNMT	24
Obrázek 2: Model kritiky překladu podle Christiane Nordové	30
Obrázek 3: Schéma pro analýzu a srovnání VT a CT.....	33
Tabulka 1	59
Tabulka 2	60
Tabulka 3	60
Tabulka 4	60
Tabulka 5	61
Tabulka 6	61
Tabulka 7	61
Tabulka 8	62
Tabulka 9	62
Tabulka 10	63
Tabulka 11	63
Tabulka 12	63
Tabulka 13	64
Tabulka 14	64
Tabulka 15	65
Tabulka 16	65
Tabulka 17	66
Tabulka 18	66
Tabulka 19	67
Tabulka 20	67
Tabulka 21	67
Tabulka 22	68
Tabulka 23	68
Tabulka 24	69
Tabulka 25	69
Tabulka 26	70
Tabulka 27	70
Tabulka 28	70
Tabulka 29	71
Tabulka 30	72
Tabulka 31	72
Tabulka 32	73
Tabulka 33	73
Tabulka 34	73
Tabulka 35	74
Tabulka 36	75
Tabulka 37	75
Tabulka 38	76
Tabulka 39	77

Tabulka 40	77
Tabulka 41	78
Tabulka 42	78
Tabulka 43	79
Tabulka 44	79
Tabulka 45	80
Tabulka 46	80
Tabulka 47	80
Tabulka 48	81
Tabulka 49	81
Tabulka 50	82
Tabulka 51	82
Tabulka 52	82
Tabulka 53	83
Tabulka 54	83
Tabulka 55	84
Tabulka 56	84
Tabulka 57	85
Tabulka 58	85
Tabulka 59	85
Tabulka 60	86
Tabulka 61	86
Tabulka 62	87
Tabulka 63	87
Tabulka 64	87
Tabulka 65	88
Tabulka 66	88
Tabulka 67	88
Tabulka 68	89
Tabulka 69	89
Tabulka 70	90
Tabulka 71	90
Tabulka 72	91
Tabulka 73	91
Tabulka 74	91
Tabulka 75	92
Tabulka 76	92
Tabulka 77	93
Tabulka 78	93
Tabulka 79	93
Tabulka 80	94
Tabulka 81	95
Tabulka 82	95

Tabulka 83	95
Tabulka 84	96
Tabulka 85	96
Tabulka 86	96
Tabulka 87	97
Tabulka 88	98
Tabulka 89	98
Tabulka 90	98
Tabulka 91	99
Tabulka 92	99
Tabulka 93	99
Tabulka 94	100
Tabulka 95	100
Tabulka 96	101
Tabulka 97	101
Tabulka 98	101
Tabulka 99	102
Tabulka 100	102
Tabulka 101	102
Tabulka 102	103
Tabulka 103	103
Tabulka 104	103
Tabulka 105	104
Tabulka 106	105
Tabulka 107	105
Tabulka 108	106
Tabulka 109	106
Tabulka 110	107
Tabulka 111	107
Tabulka 112	107
Tabulka 113	107
Tabulka 114	108
Tabulka 115	108
Tabulka 116	109
Tabulka 117	109
Tabulka 118	111

1 Úvod

V poslední době dochází k výraznému rozmachu moderních technologií, které zahrnují mimo jiné také strojové překladače (SP) založené na umělé inteligenci. Tyto technologie znepokojují překladatele, ale také studující po celém světě¹, kteří se z pochopitelných důvodů obávají o budoucnost své profese. Strojové překladače jsou na první pohled rychlejší a poskytují bezplatná rozhraní, a proto se nabízí otázka, zda jsou či budou schopné zcela nahradit překladatelskou práci, či zda má stále smysl zachovávat překladatelské řemeslo. Říká se, že „řemeslo má zlaté dno“, ale otázkou zůstává, zda a jak dlouho dokáží překladatelé odolávat tlaku moderních technologií.

Předkládaná diplomová práce se zaměřuje na vytvoření typologie chyb v populárně-naučných textech při překladu z němčiny do češtiny a následnou kvantitativní analýzu získaných dat. Jako podklad pro tvorbu typologie chyb slouží jeden lidský překlad (LP)² a strojové překlady Google (GP) a DeepL (DP). Populárně-naučný styl stojí na pomezí mezi odborným a uměleckým stylem, jeho překlady se zdají být pro strojové překladače dosud poměrně problematické. Opravit takové texty stojí stále ještě velké množství času a úsilí, neboť překladače vytvářejí v tomto ohledu nepředvídatelná zkreslení.³

Dosavadní výzkum se často zabývá studii chyb obecně a spíše se zaměřuje na hodnocení kvality překladu, vytvořených typologií chyb lidských či strojových překladů existuje zatím jen nepatrné množství. Problematické je však vymezení samotného pojmu chyba, proto je pro tuto práci stanovena vlastní definice vycházející z teoretických poznatků.

Tato práce si klade za cíl vytvořit typologii chyb pro konkrétní typ textů a jazykovou kombinaci. Hlavním cílem je proto vytvoření typologie chyb, jejíž kategorie budou aplikovatelné na nalézání chyb ve strojových a lidských překladech populárně-naučného textu ve směru z němčiny do češtiny, zároveň je snahou poukázat na problematická místa v takových překladech a jejich množství. Výsledky práce je třeba brát orientačně, neboť

¹ Studenti se bojí, že jim umělá inteligence sebere práci. Strojové překlady nahradí jen amatéry, myslí si ale školy. In: *Hospodářské noviny* [online]. [cit. 2024-07-16]. Dostupné z: <https://archiv.hn.cz/c1-67176940-studenti-se-boji-ze-jim-umela-inteligence-sebere-praci-strojove-preklady-nahradi-jen-amatery-mysli-si-ale-skoly>.

² Ačkoli zvolené slovní spojení *lidský překlad* může působit zvláště, je v kontextu strojového překladu zaužívaným spojením a v této práci užíváno pro odlišení od strojového překladu. Ze stejného důvodu je voleno také spojení *lidská překladatelka*.

³ Třetí kulatý stůl překladatelů s nakladateli: AI v literárním překladu. In: *Překladatelé Severu* [online]. [cit. 2024-07-16]. Dostupné z: <https://prekladateleseveru.cz/treti-kulaty-stul-prekladatelu-s-nakladateli-ai-v-literarnim-prekladu/>.

výzkum, ačkoli založený na teoretických poznatcích, je výlučně subjektivního rázu a má sloužit jako opora pro případný další výzkum v této oblasti.

1.1 Současný stav zkoumané problematiky

Vzhledem k narůstajícímu zájmu o problematiku strojových překladačů vzniká v posledních letech nesčetné množství různých studií, článků, publikací a v neposlední řadě také vysokoškolských prací.

Většina vysokoškolských prací vzniklých na Ústavu translatologie a zabývajících se strojovým překladem porovnává výstupy či zkoumá kvalitu takového překladu a její hodnocení, přičemž takovým příkladem může být diplomová práce Anny Novákové⁴ zkoumající kvalitu strojového překladu literatury pro děti a mládež z němčiny do češtiny či Kláry Řehořové⁵ porovnávající výstupy ze strojových překladačů. Kategorizaci úprav při posteditaci strojového překladu ve směru z angličtiny do češtiny se věnuje diplomová práce Kláry Kopecké⁶. Překladem populárně-naučných textů strojovými překladači v jazykovém páru angličtina–čeština se zabývá diplomová práce Petra Zahradníka z Masarykovy univerzity v Brně⁷.

Strojovému překladu se mimo jiné věnuje například Ondřej Bojar⁸. Účastní se také psaní vědeckých článků zaměřujících se na konkrétní témata spojená se strojovým překladem a podílí se rovněž na výzkumu strojového překladu v České republice⁹. Je členem Ústavu formální a aplikované lingvistiky Matematicko-fyzikální fakulty Univerzity Karlovy v Praze.

V oblasti chybovosti byly vyvinuty různorodé typologie chyb. Populárně-naučné texty spojují odbornou a uměleckou složku, jak je popsáno v kapitole 3.2 *Model analýzy výchozího textu*. Chybovostí při překladu populárně-naučných textů mezi angličtinou a čínštinou a následnou

⁴ NOVÁKOVÁ, Anna. *Strojový a lidský překlad literatury pro děti: hodnocení kvality (překladu) ve směru z němčiny do češtiny*. Praha, 2023.

⁵ ŘEHOŘOVÁ, Klára. *Komparace výstupů z veřejně dostupných překladačů ve směru němčina–čeština*. Praha, 2022.

⁶ KOPECKÁ, Klára. *Kategorizace úprav strojového překladu při post-editaci: jazyková kombinace angličtina – čeština*. Praha, 2021.

⁷ ZAHRADNÍK, Petr. *Translating Science and Technology: Expert and Popular Science Texts in English-to-Czech Translation using NMT*. Brno, 2022.

⁸ Ondřej Bojar. In: *ÚFAL* [online]. [cit. 2024-07-16]. Dostupné z: <https://ufal.mff.cuni.cz/ondrej-bojar>.

⁹ Vyvíjí strojový překladač, který poráží i Google, ale radí: Učte se jazyky!. In: *Universitas* [online]. [cit. 2024-07-16]. Dostupné z: <https://www.universitas.cz/osobnosti/8790-bojar-vyvijji-strojovy-prekladac-ale-radi-ucte-se-jazyky>.

posteditací se zabývá studie¹⁰ z roku 2019, jejímiž autory jsou Yan Shi, Chunrang Shi a Zehua Zhou a která vyčleňuje následující kategorie:

1. chybný překlad termínů (*mistranslation of technical terms*),
2. výpustka (*omission*),
3. nepřiměřený překlad (*over-translation*),
4. chybný překlad věty (*clause translation errors*),
5. chyba v překladu atributivních konstrukcí (*translation errors of attributive sequence*),
6. chybný překlad způsobený nevhodným převodem specifických anglických větných struktur (*mistranslation caused by rigidly converting english special sentence structures*).

Typologii chyb strojových překladačů výhradně pro literární texty pak vytvořil Evgeny Matusov¹¹. Jeho typologie obsahuje rovněž překlad termínů, proto by mohla být aplikovatelná také na populárně-naučné texty. Vytvořil tyto kategorie:

1. M1: závažná významová chyba (*severe meaning error*),
2. M2: méně závažná významová chyba (*minor meaning error*),
3. U: neznámé slovo nebo chyba v segmentaci (*unknown word or segmentation error*),
4. C: chyba v konzistentnosti / překladu termínu (*consistency/term translation error*),
5. P: chyba v rozlišení zájmen (*pronoun resolution error*),
6. L: chyba v překladu idiomů (*locution error*),
7. O, I, R: výpustka, vsuvka, opakování (*omission, insertion, repetition errors*),
8. S1: závažná chyba v syntaxi (*severe syntax error*),
9. S2: méně závažná chyba v syntaxi (*minor syntax error*),
10. T: stylistická chyba (*tone/register error*).

V oblasti typologie chyb v lidských a strojových překladech byla vyvinuta rovněž obsáhlá typologie chyb MQM blíže popsaná v kapitole 2.3.2.1 *MQM*, která byla vzhledem ke své obsáhlosti použita jako jeden z hlavních výchozích bodů při vytváření vlastní typologie chyb v této práci.

¹⁰ SHI, SHI, ZHOU, 2019, kategorie přeloženy do češtiny autorkou práce.

¹¹ MATUSOV, 2019, s. 14–15, kategorie přeloženy do češtiny autorkou práce.

V rámci odborných textů vznikla studie věnující se porovnání lidského, strojového a posteditovaného překladu právního textu ze slovenštiny do němčiny a jejich hodnocení automatickými metrikami.¹²

Ze zkoumaných studií vyplývá, že pro konzistentní převod bez problematických míst by bylo vhodné věnovat větší prostor zohlednění kontextu, čímž by se potenciálně zvýšila kvalita strojového překladu. Nicméně se studie shodují, že se strojový překlad lidskému zatím v určitých ohledech nevyrovná a lidský překlad je tak neustále potřebný.

Pro populárně-naučné texty v páru němčina–čeština nebyla dosud vytvořena žádná typologie chyb, proto je v tomto směru tato práce inovativní a lze předpokládat, že by mohla přinést nové poznatky, které podpoří dosavadní výzkum.

1.2 Metoda, hypotézy, postup a cíle

Předkládaná diplomová práce je prací teoreticko-empirickou a zároveň interdisciplinární, neboť spojuje teoretické poznatky z oblastí strojového překladu, translatologie, lingvistiky či hodnocení kvality překladu s kvalitativní a kvantitativní analýzou dat získaných empirickým zkoumáním.

Práce je rozdělena na tři hlavní části – teoretická východiska, metodologii a empirický materiál a empirický výzkum – a čerpá především z českých, německých a anglických zdrojů. Vzhledem k této skutečnosti bylo nutné pro některé termíny z uváděných publikací vytvořit české názvy, z nichž některé již zaužívané jsem převzala z relevantních zdrojů a pro jiné jsem vytvořila vlastní překlady. Některé pasáže jednotlivých kapitol se odkazují na „současnost“, pro upřesnění v tomto ohledu mám na mysli období deseti let, tedy roky 2014–2024.

Teoretická východiska mapují problematiku strojového překladu, hodnocení kvality překladu a typologie chyb. Podkapitola zabývající se strojovým překladem popisuje jeho historický vývoj v průběhu 20. století, mimo jiné také dnes hojně využívaný neuronový strojový překlad. Konkrétněji se pak věnuje dvěma strojovým překladačům, které jsou pro tuto diplomovou práci stěžejní – překladač Google a DeepL. Práce však výhradně nezohledňuje stále více se rozšiřující fenomén umělé inteligence, s výjimkou jeho využívání strojovými překladači.

V následující kapitole zmiňuji přístupy k hodnocení kvality v překladu z pohledu tří významných badatelek, a to Kathariny Reissové, Christiane Nordové a Juliane Houseové.

¹² MUNKOVÁ, Dáša, Olga WREDE a Jakub ABSOLON. Vergleich der menschlichen, maschinellen und Post-Editing-Übersetzung aus dem Slowakischen ins Deutsche mittels automatischer Evaluation. 2019.

Kromě translatických východisek uvádím také možnosti hodnocení strojového překladu. Ačkoli se práce nezabývá přímo hodnocením kvality, ale jejím cílem je stanovit typologii chyb pro lidský a strojový překlad populárně-naučného textu a následně taktéž chybovost porovnat, slouží tato část jako zastřešení problematiky typologie chyb, na jejímž základě lze následně rovněž kvalitu překladu posuzovat.

Poslední kapitola v této části popisuje existující typologie chyb či hodnocení chyb v překladech z hlediska translatické a strojového překladu. Zmíněna je například rozsáhlá typologie MQM. Tato kapitola slouží jako hlavní odrazový můstek pro typologii vytvářenou v rámci empirické části, kde se jednotlivých poznatků využívá a dochází k sestavování typologie na základě zkoumaného empirického materiálu.

Další oblast práce představuje pozvolný přechod od teoretické k empirické části a věnuje se metodologii a empirickému materiálu. V prvních dvou podkapitolách je představen vybraný empirický materiál a model pro analýzu výchozího textu od Christiane Nordové. Jako empirický materiál slouží německý populárně-naučný text, který je podrobněji popsán v kapitole *4.1 Analýza výchozího textu*, a jeho tři překlady – jeden lidský a dva strojové. Následuje metodologická kapitola zahrnující výběr úseku textu pro zkoumání chyb, přípravu empirického materiálu, způsob vytváření strojových překladů a následné typologie. Dále je zde rovněž stanoveno hypotetické zadání, neboť práce vykazuje určitá omezení spojená mimo jiné se subjektivitou výzkumu. Pro potřeby práce byla proto vytvořena hypotetická situace, v jejíchž mezích je možné nalézat chyby, následně vytvářet jejich typologii a z tohoto hlediska srovnávat lidský a strojový překlad.

Samotný empirický výzkum pak zahrnuje analýzu výchozího textu, jejímž úkolem by mělo být popsání výchozí situace a nastínění možných problematických míst a úskalí při překladu výchozího textu (VT). Dále je pak představena typologie chyb sestávající z celkem 8 hlavních kategorií, z nichž jsou téměř všechny podrobněji rozděleny na další podkategorie. Jak již bylo zmíněno výše, tato typologie se zakládá na poznacích z teoretické části a je upravena pro potřeby zkoumaného textu. Konkrétní postup při vytváření typologie je popsán v kapitole *3.3.4 Vytváření typologie chyb*. Každá z kategorií je doplněna o názorné příklady, jež jsou uváděny v jednotlivých souhledných tabulkách. Vždy je v tabulce přehledně uveden originál (O) a tři překlady v délce jedné až několika vět v závislosti na typu chyby. Seznam tabulek je uveden na začátku práce.

Dále jsou zmíněny chyby nalezené ve výchozím textu a posouzen jejich případný vliv na chyby v překladu. Poslední část této rozsáhlé kapitoly tvoří kvantitativní zhodnocení nalezených chyb v lidském překladu a strojových překladech, nicméně je třeba daný přehled nahlížet s vědomím subjektivního hlediska posuzovaných chyb a možných odchylek v názorech nejen na chyby jako takové, ale také na jejich klasifikaci. V tomto ohledu se mimo jiné nabízí prostor pro další výzkum. V závěru práce dochází k potvrzení či vyvrácení hypotéz a celkovému zhodnocení a shrnutí zkoumané problematiky.

Cílem této práce je snaha o zmapování chyb ve strojovém a lidském překladu populárně-naučného textu a vytvoření typologie chyb, podle níž lze jednotlivé chyby v takovém typu textů přehledně klasifikovat. Práce zároveň nevyklučuje existenci podobného typu chyb v jiných druzích textů. Hlavním důvodem vzniku práce je potřeba upozornit na možná rizika využívání strojových překladačů při překladu populárně-naučných textů a zároveň také na rizika lidského překladu, pokud se taková vyskytnou.

V návaznosti na předchozí odstavce jsou pro práci stanoveny následující výzkumné otázky:

1. Ve které z vytvořených kategorií typologie chyb se kvantitativně vyskytuje největší množství chyb SP?
2. Který ze zvolených SP se při překladu vybraného úseku textu dopustil celkově většího množství chyb?
3. Najdeme v překladu od lidské překladatelky problematické úseky? Pokud ano, ve kterých kategoriích, a dopustila se v některé kategorii většího množství chyb než SP?
4. Existují ve vytvořené typologii kategorie, ve kterých se SP či lidská překladatelka nedopustily žádných chyb?

Hlavní hypotézou práce je předpoklad, že dosavadní strojové překladače nemohou nahradit práci překladatelů v oblasti překladu populárně-naučných textů. Dále v souvislosti s výchozími otázkami předkládám tyto hypotézy:

1. Oba SP se dopouštějí celkově většího množství chyb než lidská překladatelka.
2. Lepšího výsledku z hlediska nalezených chyb v překladu dosahuje překladač DeepL než Google.
3. SP nedokáží zohlednit potřeby cílového recipienta z hlediska zprostředkování reálií a jazykových hříček z výchozího textu.

4. Lidská překladatelka se nedopustí chyb v oblasti terminologie.¹³

Dalo by se rovněž uvažovat o hypotéze, že LP bude vykazovat více chyb v oblasti gramatiky či překlepů než SP. Vzhledem ke skutečnosti, že byl text již vydán a prošel redakcí v nakladatelství, nebyla tato hypotéza mezi výše zmíněné zahrnuta.

2 Teoretická východiska

Kapitola se věnuje vybraným teoretickým oblastem tvořícím podklad pro další části této diplomové práce. Zahrnuje nejen pojednání o strojovém překladu, jeho vývoji a vybraných strojových překladačích, ale věnuje se také hodnocení překladu a typologii chyb z hlediska translatologie a strojového překladu.

2.1 Strojový překlad

Následující kapitola je klíčová, neboť uvádí do problematiky strojového překladu, který je jedním z hlavních předmětů zkoumání této práce. Dva ze tří překladů vyhotovených za účelem podrobného rozboru z hlediska typologie chyb byly vytvořeny právě strojovými překladači. Kapitola zároveň vhodně doplňuje teoretické podklady nezbytné pro výzkum. Vzhledem ke skutečnosti, že se jedná o poměrně náročná technická data, budou jednotlivé informace pro účely této práce omezeny na nezbytnou míru srozumitelnosti.

Kapitola představí pojem strojový překlad, jeho historický vývoj a také dva konkrétní překladače, které se podílely na vyhotovení překladů úseku textu z knihy *Lassen Sie Ihr Hirn nicht unbeaufsichtigt!* s podtitulem *Gebrauchsanweisung für Ihren Kopf*¹⁴. Jedná se o Google a DeepL. Volba těchto dvou systémů byla jednoznačná, neboť jde z mého pohledu pravděpodobně o nejznámější překladače současné doby. Získat informace o jejich fungování není snadné, neboť vývojáři nemají v úmyslu šířit své know-how.

Společnost Trados, provozující jeden z nejpoužívanějších programů pro počítačem podporovaný překlad (*computer-assisted translation*, CAT), definuje strojový překlad jako „převod textu z jednoho jazyka do druhého pomocí počítače bez zásahu člověka.“¹⁵ Dnes máme k dispozici dostatečný počet systémů, které neprodukují dokonalé výstupy, ale jejichž

¹³ Pro tuto hypotézu vycházím z předpokladu, že lidská překladatelka odborné názvy na rozdíl od SP podrobila důkladné rešerši či konzultacím s odborníky.

¹⁴ Vzhledem k rozsahu názvu je v hlavním textu práce uváděn pouze titul knihy, nikoli podtitul, a to jak v případě německého, tak českého názvu.

¹⁵ What is machine translation?. In: *Trados* [online]. [cit. 2024-05-16]. Dostupné z: <https://www.trados.com/learning/topic/machine-translation/>. Původní znění: „*Machine translation (MT) is the conversion of text from one language to another by a computer, with no human involvement.*“ (přeloženo autorkou práce).

kvalita je dostačující pro různé oblasti použití.¹⁶ Na rozdíl od strojového překladu hraje v počítačem podporovaném překladu roli lidský faktor. CAT nástroje jsou dostupné online či offline a poskytují řadu funkcí, které v mnoha ohledech pomáhají překladatelům při práci.¹⁷ CAT nástroje však nejsou předmětem zkoumání této práce.

2.1.1 Vývoj a výzkum v oblasti strojového překladu

Ačkoli počátky strojového překladu sahají až do 17. století, kdy se objevily první myšlenky o univerzálních jazycích a „strojových“ slovnících, byly první návrhy učiněny až ve 20. století.¹⁸

V poválečném období začaly vznikat první počítače a objevil se rovněž zájem o strojový překlad. Důvodů bylo hned několik – potřeba překladu zahraničních zdrojů v kontextu studené války nebo otázka fungování jazyka. Jako první byl vyvinut tzv. pravidlový strojový překlad (*rule-based approach*).¹⁹

První výzkumné kroky v oblasti strojového překladu má na svědomí Andrew Booth z Velké Británie, který se výzkumem zabýval již ve 40. letech 20. století. Velikost elektronických slovníků tehdy způsobovala problémy zejména kvůli úložné kapacitě prvních počítačů, proto se Booth zajímal mimo jiné také o morfologii slov, aby bylo možné snížit počet záznamů ve slovnících využívaných pro překlad. Jeho algoritmus fungoval na základě posloupnosti znaků. Pokud nebylo dané slovo ve slovníku, systém postupně odstraňoval písmena z konce slova, až došel ke známému tvaru. Tato technika se nazývá „stemming“ a pro angličtinu funguje poměrně dobře.²⁰

Za otce strojového překladu lze však jednoznačně považovat amerického vědce Warrena Weavera. Společně s Claudem Shannonem v roce 1949 představili světu matematický model komunikace. Pro svou obecnost byl model použitelný v mnoha případech. Zpráva byla nejprve zakódována odesílatelem (člověk, stroj), odeslána a poté dekodována jinými slovy tak, aby byla příjemci srozumitelná. Tento model je mimo jiné základem pro kryptografii. Za výchozí bod bádání v oblasti strojového překladu je považováno Weaverovo memorandum, neboť myšlenky v něm uváděné byly na tehdejší dobu velmi nadčasové a inovativní.²¹

¹⁶ What is machine translation?. In: *European Association for Machine Translation* [online]. [cit. 2024-05-16]. Dostupné z: <https://eamt.org/what-is-machine-translation/>.

¹⁷ What is a CAT tool?. In: *Trados* [online]. [cit. 2024-05-16]. Dostupné z: <https://www.trados.com/learning/topic/cat-tool/>.

¹⁸ HUTCHINS, 2001, s. 2.

¹⁹ POIBEAU, 2017, s. 49–50.

²⁰ POIBEAU, 2017, s. 50–51.

²¹ POIBEAU, 2017, s. 52–55.

Zabýval se například analýzou kontextu nebo víceznačností slov a předložil konkrétní návrhy na řešení těchto problémů. Jeho poznatky vycházely ze znalostí kryptografie, statistiky, teorie informace, logiky a jazykových univerzálií. Memorandum podnítilo zájem o výzkum především v USA.²²

V 50. letech teoretici upozorňovali na limity přímého překladu. Začaly vznikat návrhy na zlepšení analýzy výchozího textu a vypracování pravidel převodu. A do popředí se dostaly výše zmíněné pravidlové strojové překlady. V této souvislosti se výrazně uplatnila formální gramatika známá zejména z prací Noama Chomského. Někteří výzkumníci se dále zabývali myšlenkou pivotního jazyka (mezičlánek mezi výchozím a cílovým textem) nebo mezinárodního umělého jazyka (tzv. interlingua). 50. léta byla nicméně spojena s určitým skepticismem v oblasti výzkumu strojového překladu.²³

Milníkem v historii strojového překladu se ukázala být zpráva ALPAC z roku 1966. Zpráva dospěla k závěru, že z hlediska nákladů je lidský překladatel cenově dostupnější a rychlejší než strojový překlad, který vyžaduje posteditaci. Zároveň ze zprávy také vyplynulo, že v 60. letech strojový překlad není potřeba, neboť neexistují dostatečně výkonné stroje, které by se úkolu zhostily. Zpráva způsobila snížení financování v oblasti výzkumu strojového překladu, ačkoli byla hodnocena jako neobjektivní a přehnaná, na druhou stranu ale vyjádřila zájem o počítačem podporovaný překlad.²⁴

Po zveřejnění zprávy ALPAC došlo v angloamerickém prostoru k omezení výzkumu trvajícím až do 80. let, kdy se zvýšil počet dostupných elektronických textů. Některé z těchto textů byly dvojjazyčné, vhodné pro vznik paralelních korpusů, které pracují se zarovnáním (*alignment*), tedy vzájemným propojením odpovídajících vět či odstavců výchozího a cílového textu (CT). Tento typ zdroje je pro profesionální překladatele cennější než slovník, neboť kromě potřebné terminologie zahrnuje i kontext.²⁵

Díky paralelním korpusům se vyvinul příkladový strojový překlad (*example-based machine translation*).²⁶ Do té doby stále využívané pravidlové strojové překlady vyžadovaly komplexní analýzu výchozí věty, která nebyla vždy možná, například z důvodu neúplné věty, a překlad pak nebyl vůbec vytvořen. Příkladové systémy nejprve hledají části překládané věty v dostupných korpusech pro zdrojový jazyk a následně shromažďují překladové ekvivalenty

²² HUTCHINS, 2001, s. 2.

²³ POIBEAU, 2017, s. 63; 72.

²⁴ POIBEAU, 2017, s. 75; 78–79; 82.

²⁵ POIBEAU, 2017, s. 83; 91–92.

²⁶ POIBEAU, 2017, s. 93.

v cílovém jazyce. Nakonec se systém snaží jednotlivé části zkombinovat do smysluplných vět. Najít vzájemnou shodu na úrovni věty mezi překládaným textem a paralelním korpusem je velmi vzácné, proto byl vyvinut analogický překlad (*translation by analogy*), který se nesnaží hledat ekvivalenty na úrovni slov nebo znaků, ale na základě analogické shody fragmentů překladové věty s větami uloženými v korpusech.²⁷

Asymetričnost shody paralelních textů zejména na úrovni slov se jevila jako největší potíž příkladového strojového překladu. Dalo by se říci, že téměř každé zdrojové slovo může být spojeno s libovolným slovem nebo skupinou slov v cílovém jazyce a pro některá slova vzájemné ekvivalenty vůbec neexistují. Na konci 80. let 20. století byla snaha o využití paralelních korpusů k automatické tvorbě dvojjazyčných slovníků. Pro každé slovo jsou navrženy různé překlady a zároveň pravděpodobnost, s jakou se jedná o správný překlad. Výzkumem jazykových modelů pro tento účel se zabývala především společnost IBM.²⁸

Na základě paralelních korpusů a lexikálních modelů došlo v tomto období k významnému rozvoji statistického přístupu k překladu. Proces překladu se přitom skládá ze dvou částí. První fázi lze označit pojmem „tréninková, učební nebo kódovací“ („*training, learning or encoding*“ *phase*), v níž systém využívá informací z paralelních korpusů o překladech slov a jejich možném postavení ve větě. Získané znalosti se následně využívají v tzv. fázi testovací nebo také „online“ fázi („*test*“ *or* „*online*“ *phase*). Systém se snaží dekódovat větu tak, že ji rozloží na jednotlivá slova, pro každé slovo vyhledá nejpravděpodobnější překlad a zohlední omezení pořadí slov dané jazykovým modelem. Systém dokáže na základě jazykového modelu vyhodnotit pravděpodobnost použití různých konkurenčních překladů v cílovém jazyce a tím zvýšit kvalitu přeložené jednotky.²⁹

Statistický strojový překlad (*statistical machine translation, SMT*) byl po několik desetiletí dominantním systémem, nicméně postupem času byl překlad založený na frázích či jednotlivých slovech nedostačující, protože nedokázal poskytovat přesná řešení.³⁰

²⁷ POIBEAU, 2017, s. 109–110; 113–114.

²⁸ POIBEAU, 2017, s. 118; 121–122; 125.

²⁹ POIBEAU, 2017, s. 141–142.

³⁰ WU a kol., 2016, s. 2.

2.1.2 Neuronový strojový překlad

Umělé neuronové sítě představují techniku strojového učení, která přijímá určitý počet vstupů a předpovídá možné výstupy.³¹ Název a struktura odpovídají neuronům v lidském mozku. Neuronové sítě napodobují způsob, jakým jsou posílány signály mezi biologickými neurony.³²

Umělé neuronové sítě se skládají z uzlů, které obsahují vstupní vrstvu, jednu nebo více skrytých vrstev a výstupní vrstvu. Každý umělý neuron je spojen s jiným a má určitou váhu a prahovou hodnotu. Pokud je výstup některého neuronu vyšší než jeho stanovená prahová hodnota, aktivuje se a odešle data do další vrstvy sítě. V opačném případě se žádná data neposílají. Pomocí tréninkových dat se neuronové sítě učí a zlepšují svou přesnost.³³

K výzkumu neuronových sítí docházelo již v 80. a 90. letech a modely navržené v tomto období se podobaly současným přístupům neuronového strojového překladu. Žádný z modelů však neměl k dispozici dostatečné množství dat, aby mohl poskytovat relevantní výsledky, a celková náročnost přesahovala tehdejší možnosti. Proto se od dalšího zkoumání na téměř dvě desetiletí upustilo.³⁴

Znovu se neuronové metody začaly využívat nejprve pro integraci neuronových jazykových modelů do statistických systémů strojového překladu. Přijetí této metody bylo pozvolné, nicméně kromě jazykových modelů se neuronové metody postupně dostávaly i do dalších složek statistických systémů.³⁵

Ambicióznější snahy směřovaly k čistě neuronovému strojovému překladu (*neural machine translation*, NMT) a nezohledňovaly statistické přístupy. Mezi první kroky patřilo využití konvolučních modelů (*convolutional models*) a modelů sekvence-na-sekvenci (*sequence-to-sequence models*). Ty dokázaly nejprve vytvářet vyhovující překlady pouze pro krátké sekvence. Po mnoha dalších úpravách se neuronový strojový překlad stal novým technickým úspěchem.³⁶

Celá oblast výzkumu se během přibližně dvou let začala orientovat na neuronové sítě. Docházelo k velmi rychlým změnám. Na Konferenci o strojovém překladu (WMT) byl v roce

³¹ KOEHN, 2017, s. 11.

³² Was sind neuronale Netze? In: *IBM* [online]. [cit. 2024-04-29]. Dostupné z: <https://www.ibm.com/de/topics/neural-networks>.

³³ Was sind neuronale Netze? In: *IBM* [online]. [cit. 2024-04-29]. Dostupné z: <https://www.ibm.com/de/topics/neural-networks>.

³⁴ KOEHN, 2017, s. 9.

³⁵ KOEHN, 2017, s. 9–10.

³⁶ KOEHN, 2017, s. 10.

2015 přihlášen pouze jeden neuronový systém strojového překladu, který porazily statistické systémy. O rok později však zvítězily neuronové systémy téměř ve všech jazykových kombinacích. V roce 2017 pak byly přihlášeny téměř jen výhradně neuronové systémy.³⁷

V současné době se zvyšuje zájem o překlad na úrovni dokumentů (*document-level translation*). Většina modelů zatím pracuje na úrovni vět a nezohledňuje okolní kontext, proto často nedochází například k adekvátnímu překladu dvojznačných slov či textové koherenci. Pokud jde o kvalitu na úrovni celých dokumentů, bývají strojové překladače hodnoceny hůře. Většina paralelních tréninkových dat NMT se opírá o data na úrovni vět, nikoli na úrovni dokumentů, přičemž získat data o dokumentech z paralelních korpusů zpětně téměř není možné. V oblasti výzkumu NMT na úrovni dokumentů došlo v nedávné době k zapojení tzv. velkých jazykových modelů (*large language models*, LLMs), které vykazují značný pozitivní potenciál.³⁸ Jedním z modelů schopných zohlednit koherenci textu je i ChatGPT.³⁹

2.1.3 Google Translate

Překladač Google (*Google Translate*) je v současnosti jeden z nejznámějších strojových překladačů. K vývoji překladače byl použit zejména korpus Europarl, tedy soubor dokumentů z jednání Evropského parlamentu, které přeložili lidští překladatelé. Společnost Google jej představila v roce 2006, kdy fungoval na bázi SMT. Brzy však vyšlo najevo, že tento systém není zdaleka dostačující, neboť efektivně fungoval především při překladu krátkých frází.⁴⁰

V roce 2016⁴¹ došlo společností Google k představení modelu neuronového strojového překladu (*Google's Neural Machine Translation Model*, GNMT), který je založen na modelu sekvence-na-sekvenci a mechanismu pozornosti (*attention network*).⁴² Ve srovnání s původním SMT založeným na frázovém překladu snižuje tento systém chyby v překladu v průměru o 60 %.⁴³

Model GNMT používá dvoudílnou neuronovou síť k mapování vstupních a výstupních sekvencí. První část tvoří kodér, který transformuje zdrojovou větu na seznam vektorů, přičemž na každý vstupní symbol připadá jeden vektor. Druhá část se nazývá dekodér a ten

³⁷ KOEHN, 2017, s. 10.

³⁸ PETRICK a kol., 2023, s. 375–377.

³⁹ WANG a kol., 2023, s. 16646.

⁴⁰ How Accurate is Google Translate?. In: *Weglot* [online]. [cit. 2024-05-08]. Dostupné z: <https://www.weglot.com/blog/how-accurate-is-google-translate>.

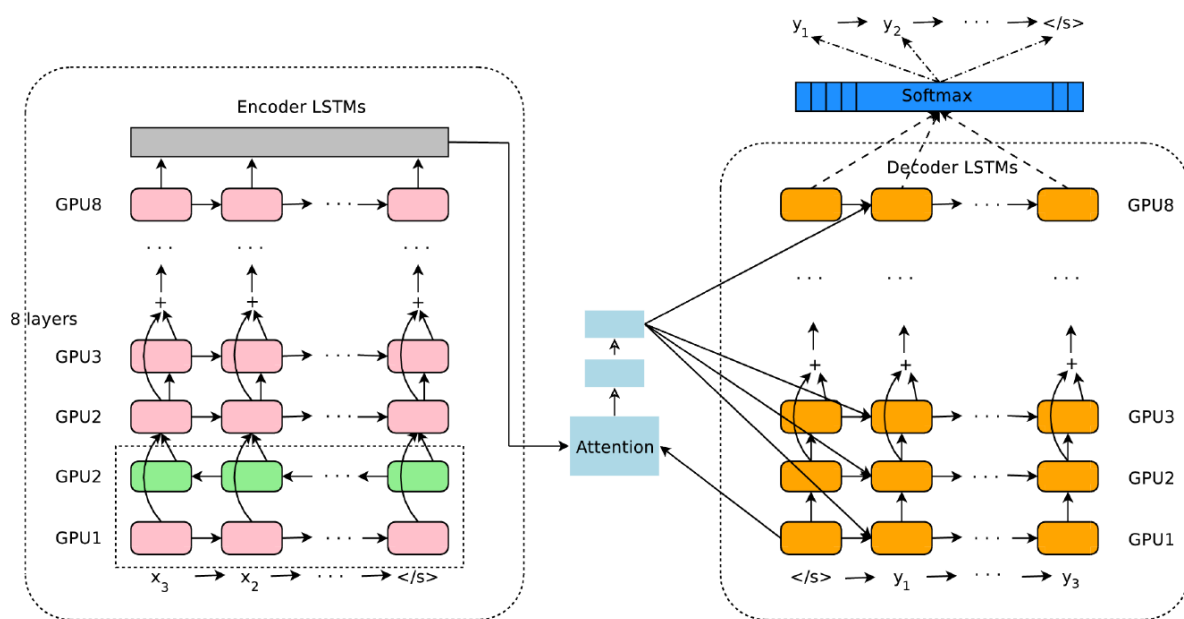
⁴¹ Zero-Shot Translation with Google's Multilingual Neural Machine Translation System. In: *Google Research* [online]. [cit. 2024-05-08]. Dostupné z: <https://research.google/blog/zero-shot-translation-with-googles-multilingual-neural-machine-translation-system/>.

⁴² WU a kol., 2016, s. 3.

⁴³ WU a kol., 2016, s. 1.

postupně na základě seznamu vektorů generuje výstupní sekvenci. Obě části jsou propojeny mechanismem pozornosti, který dekodéru během vytváření výstupní sekvence umožňuje zaměřit se na konkrétní oblasti zdrojové věty důležité pro výstup.⁴⁴

Model GNMT využívá strukturu hluboké neuronové sítě, tzv. dlouhé krátkodobé paměti (*Long Short-Term Memory*, LSTM), která se skládá z několika vrstev buněk LSTM. Během trénování se používá velké množství paralelních textů a systém je doplňován o různá omezení tak, aby byl výstup co možná nejkvalitnější.⁴⁵



Obrázek 1: Struktura modelu GNMT

V roce 2020 se společnost uchýlila k použití hybridního modelu založeného na transformátorech, který vykazuje výrazně lepší výsledky.⁴⁶

Překladač Google je dostupný nejen pro internetové prohlížeče⁴⁷, je například integrován do prohlížeče Google Chrome, ale od roku 2010 je možné využít také aplikaci pro operační systémy Android, od roku 2011 pak také pro iOS.⁴⁸ Uživatelům nabízí rovněž překlad webových stránek, obrázků nebo dokumentů v podporovaných formátech .docx, .pdf, .pptx nebo .xlsx, přičemž soubory PDF mohou mít v základním rozhraní maximálně 300 stránek.⁴⁹

⁴⁴ WU a kol., 2016, s. 3–4.

⁴⁵ WU a kol., 2016, s. 4; 8–9.

⁴⁶ Recent Advances in Google Translate. In: *Google Research* [online]. [cit. 2024-05-08]. Dostupné z: <https://research.google/blog/recent-advances-in-google-translate/>.

⁴⁷ Dostupné z: <https://translate.google.com>.

⁴⁸ Google Translate: How does the multilingual interpreter actually work?. In: *Independent* [online]. [cit. 2024-05-08]. Dostupné z: <https://www.independent.co.uk/tech/how-does-google-translate-work-b1821775.html>.

⁴⁹ Překlad dokumentů a webů. In: *Nápověda Google Translate* [online]. [cit. 2024-05-08]. Dostupné z: https://support.google.com/translate/answer/2534559?ref_topic=7011659&hl=cs.

Ke květnu 2024 podporuje překladač více než 130 jazyků.⁵⁰ Čeština byla do překladače přidána již v roce 2008.⁵¹

2.1.4 DeepL

DeepL je německá společnost, sídlící v Kolíně nad Rýnem, která se zasazuje o překonání jazykových bariér na celém světě za pomoci umělé inteligence. Od roku 2017 je v provozu strojový překladač, který dle statistik dosahuje vysoké kvality. DeepL zároveň také nabízí další příslušenství pro firmy či překladače.⁵² Překladač využívá například švýcarská státní správa (*Schweizer Bundesverwaltung*) nebo německé dráhy (*Deutsche Bahn*). DeepL má v současnosti své kanceláře po celém světě, nejen ve zmíněném Kolíně nad Rýnem, ale také v Amsterdamu, Tokiu nebo Austinu.⁵³

Zakladatel společnosti Jaroslaw Kutylowski společně se svým týmem zahájil v roce 2016 práci na první verzi novodobého online překladače založeného na konvolučních neuronových sítích. Tým využil soubor dat poskytnutý firmou Linguee GmbH, v jejímž rámci prvotní vývoj probíhal. Mezi první jazyky, které překladač DeepL⁵⁴ po svém zveřejnění v srpnu 2017 ovládal, patřila angličtina, němčina, francouzština, španělština, italština, polština a nizozemština. Již první verze zaznamenala celosvětový úspěch a dosahovala významné kvality výsledných překladů. V březnu 2018 byl systém rozšířen o placenou verzi DeepL Pro, která nabízí optimální uživatelské rozhraní a také přístup k integrovanému překladačskému softwaru (*application programming interface*, API).⁵⁵ Od března 2021 je možné překladač využívat také pro češtinu.⁵⁶

V současné době lze překladač integrovat do počítače i stáhnout si mobilní aplikaci. Zároveň systém disponuje možností vytvářet glosář, tedy určovat, jakým výrazem bude dané slovo

⁵⁰ Language Support. In: *Google Cloud* [online]. [cit. 2024-05-08]. Dostupné z: <https://cloud.google.com/translate/docs/languages>.

⁵¹ Překladač Google: ...a celý internet Vám leží u nohou. In: *Official Blog Česká republika* [online]. [cit. 2024-05-08]. Dostupné z: <https://czechrepublic.googleblog.com/2008/05/peklada-google-cel-internet-vm-le-u.html>.

⁵² Company profile. In: *DeepL* [online]. [cit. 2024-05-08]. Dostupné z: https://static.deepl.com/files/press/companyProfile_DE.pdf.

⁵³ DeepL hat mit seiner Übersetzungssoftware Google ausgestochen. Über Aufstieg, Krise und Zukunft des Kölner Startups. In: *NZZ* [online]. [cit. 2024-05-16]. Dostupné z: <https://www.nzz.ch/wirtschaft/deepl-ceo-ld.1825913>.

⁵⁴ Dostupné z: <https://www.deepl.com/translator>.

⁵⁵ Company profile. In: *DeepL* [online]. [cit. 2024-05-08]. Dostupné z: https://static.deepl.com/files/press/companyProfile_DE.pdf.

⁵⁶ „Nečekal jsem, že se toho dožiju!“ Profici žasnou, jak překládá stroj. In: *Seznam zprávy* [online]. [cit. 2024-05-08]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/necekal-jsem-ze-se-toho-do-ziju-prekladatele-zasnou-co-umi-stroj-156128>.

přeloženo. Při používání bezplatné verze na počítači si může uživatel nechat přeložit 1500 znaků cizojazyčného textu.⁵⁷

Systém zároveň podporuje překlad dokumentů v PDF, Wordu, Excelu či PowerPointu. Pro využití této funkce je však zapotřebí se přihlásit.⁵⁸ Ke květnu 2024 systém podporuje 30 jazyků⁵⁹, čímž výrazně zaostává nejen za překladačem od firmy Google. Vývojáři však dle dostupných informací upřednostňují především kvalitu výsledného překladu.⁶⁰ Existuje předpoklad, že oba zmíněné SP používají jako pivotní jazyk angličtinu. Toto tvrzení však není ověřené, neboť společnosti si hlídají své soukromí.⁶¹

2.2 Hodnocení kvality překladu

Práce se věnuje chybovosti překladů, a protože výskyt chyb v přeloženém textu má vliv na hodnocení kvality překladu, je pro úplnost vhodné tuto problematiku nastínit.

2.2.1 Hodnocení kvality překladu v translologii

Kvalita překladů a její stanovení představuje v oblasti translologie velmi významné téma. Celá řada odborníků stále poukazuje na to, že hodnocení překladů spojuje teorii s praxí, a proto by toto téma mělo být zahrnuto již při vzdělávání překladatelů. Kromě teoretické a didaktické otázky je zkoumání kvality podstatné také v otázce sociálního statusu překladatelů a jejich materiální existence.⁶²

Obor věnující se hodnocení překladu je tradičně nazýván *kritika překladu*. Předmětem studia kritiky překladu bývají především literární překlady zahrnující mimo jiné také například literaturu pro děti a překlady významných neliterárních textů. Metodologickým základem kritiky překladu je srovnávací analýza VT a CT. Tím, že se společnost začala více zajímat o pragmatické texty, se začal používat pojem *hodnocení kvality překladu*. Katharina Reissová používá pojem kritika překladu, avšak v anglickojazyčném překladu je rovněž užito výrazu hodnocení kvality překladu, Juliane Houseová pak používá oba tyto termíny. V současné době

⁵⁷ Company profile. In: *DeepL* [online]. [cit. 2024-05-18]. Dostupné z: https://static.deepl.com/files/press/companyProfile_DE.pdf.

⁵⁸ PDF-Übersetzung mit höchster Genauigkeit und Präzision. In: *DeepL* [online]. [cit. 2024-05-16]. Dostupné z: <https://www.deepl.com/de/features/document-translation/pdf>.

⁵⁹ Languages included in DeepL Pro. In: *DeepL* [online]. [cit. 2024-05-18]. Dostupné z: <https://support.deepl.com/hc/en-us/articles/360019925219-Languages-included-in-DeepL-Pro>.

⁶⁰ DeepL hat mit seiner Übersetzungssoftware Google ausgestochen. Über Aufstieg, Krise und Zukunft des Kölner Startups. In: *NZZ* [online]. [cit. 2024-05-18]. Dostupné z: <https://www.nzz.ch/wirtschaft/deepl-ceo-ld.1825913>.

⁶¹ KLOUDOVÁ, Věra, vedoucí práce. [ústní sdělení]. Praha, 22. 5. 2024.

⁶² SCHIPPEL, 2006, s. 55.

jsou dokonce některými autory výrazy vnímány jako synonymní (např. Jeremy Munday). Terminologie však mezi jednotlivými autory kolísá.⁶³

Díky vzrůstajícímu významu překladů se hodnocení kvality v posledních desetiletích dostává do popředí zájmu. Lidé začali lépe chápat hodnotu překladů a také se stále větší počet z nich snaží využívat překlady jako zdroj příjmů.⁶⁴

Kvalitu překladu lze označit jako relativní a historicky podmíněnou. V různých obdobích byla vnímána odlišně a jednotlivé překladatelské školy zastávaly k této problematice rozdílné názory.⁶⁵

Uchopení kvality překladu by se v ideálním případě mělo zakládat na vytvoření seznamu kritérií, který by byl aplikovatelný na všechny typy přeložených textů a jakoukoli jazykovou kombinaci. Takový seznam by následně sloužil jako prostředek pro hodnocení překladů. Z praktického hlediska by ale tento seznam zdaleka nedostačoval všem požadavkům, neboť v profesionálním prostředí závisí kvalita překladu na mnoha různých faktorech.⁶⁶

Jak již bylo zmíněno v kapitole *1.1 Současný stav zkoumané problematiky*, prosazuje se v současné době pozitivní pohled na vnímání subjektivity lidského faktoru v překladu. Subjektivita představuje zejména profesionalitu a dynamičnost překladů a významně přispívá k posunu v rámci vnímání hodnocení kvality překladů. Také díky tomu se proto hodnocení kvality stává jedním z hlavních předmětů zkoumání v oblasti translatologie. Významně k tomu přispívá také akademické prostředí a potřeba hodnotit práce studentů a zajistit kvalitu výsledného produktu.⁶⁷

Cílem hodnocení kvality překladů by nemělo být absolutní hodnocení, neboť tento cíl není ve shodě s charakterem oboru. Cílový text se tvoří ve specifických podmínkách a zároveň zohledňuje kulturněhistorický kontext či konkrétní účel.⁶⁸ Samotné hodnocení většinou rovněž slouží k určitému účelu. Ověřuje se jím kvalita překladatele pro jistý překladatelský úkol, je zpětnou vazbou pro studenty translatologie nebo může pomoci čtenářům při výběru

⁶³ ZEHNALOVÁ a kol., 2015, s. 42–45.

⁶⁴ LAUSCHER, 2000, s. 149.

⁶⁵ ZEHNALOVÁ a kol., 2015, s. 18.

⁶⁶ LAUSCHER, 2000, s. 150.

⁶⁷ ZEHNALOVÁ a kol., 2015, s. 86.

⁶⁸ ZEHNALOVÁ a kol., 2015, s. 86–87.

vhodné knihy. Současně se hodnocení liší také v závislosti na příjemci textu. Jinak bude text hodnotit vystudovaný translatolog, jinak laický čtenář.⁶⁹

Pro hodnocení kvality překladů se vyvinulo velké množství modelů a přístupů. Vzhledem k povaze této práce je na místě vybrané z nich zmínit a stručně nastínit. Zaměřím se zejména na přístupy Kathariny Reissové, Christiane Nordové a Juliane Houseové, které patří v translatologii mezi jedny z nejznámějších a často tematizovaných.

2.2.1.1 Katharina Reissová

Katharina Reissová se hodnocením překladu zabývá ve své publikaci *Möglichkeiten und Grenzen der Übersetzungskritik: Kategorien und Kriterien für eine sachgerechte Beurteilung von Übersetzungen*⁷⁰. Pracuje zejména s pojmem *kritika překladu*, přičemž na základě citátu Friedricha Schlegela konstatuje, že kritika překladu nemůže stát sama o sobě, nýbrž je nutné srovnání s originálním textem. Nicméně připouští rovněž výhradně kritiku cílového textu, avšak pouze za předpokladu, že si kritik uvědomuje určitá omezení.⁷¹

Svůj model kritiky překladu zakládá Reissová na výchozím textu. Její model lze rozdělit na tři oblasti. První z nich je tzv. literární kategorie zahrnující typologii textů (*Texttypologie*), která se týká originálu. Reissová rozlišuje texty zaměřené na obsah (*inhaltsbezogene Texte*), texty zaměřené na formu (*formbetonte Texte*), texty zaměřené na apel (*apellbetonte Texte*) a „audiomediální“ texty („*audiomediale*“ *Texte*).⁷²

Následuje oblast jazykových instrukcí (*innersprachliche Instruktionen*), v níž by se měl kritik zaměřit na kategorii jazyka a především zohlednit použité ekvivalenty. Reissová v tomto kroku rozlišuje čtyři podkategorie: sémantické instrukce (*semantische Instruktionen*), lexikální instrukce (*lexikalische Instruktionen*), gramatické instrukce (*grammatische Instruktionen*) a stylistické instrukce (*stilistische Instruktionen*).⁷³

Jako poslední oblast hodnocení kvality stanovuje Reissová mimojazykové determinanty (*außersprachliche Determinanten*). Řadí sem užší situační zřetel (*der engere Situationsbezug*), věcný faktor (*der Sachbezug*), časový faktor (*der Zeitbezug*), faktor místa

⁶⁹ LAUSCHER, 2000, s. 163.

⁷⁰ REISS, Katharina. *Möglichkeiten und Grenzen der Übersetzungskritik: Kategorien und Kriterien für eine sachgerechte Beurteilung von Übersetzungen*. Mnichov, 1986.

⁷¹ REISS, 1986, s. 17.

⁷² REISS, 1986, s. 23–53.

⁷³ REISS, 1986, s. 54–69.

(*der Ortsbezug*), faktor příjemce (*der Empfängerbezug*), závislost na mluvčím (*die Sprecherabhängigkeit*) a afektivní implikace (*affektive Implikationen*).⁷⁴

2.2.1.2 Christiane Nordová

Christiane Nordová nahlíží ve své publikaci *Textanalyse und Übersetzen: Theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten Textanalyse*⁷⁵ na hodnocení a kritiku překladu zejména z pohledu didaktiky překladu. Studenti jsou během překládání textu součástí překladatelského procesu jako takového, ale s pomocí kritiky překladu mohou na překlad nahlížet ze zcela nového úhlu pohledu, analyzovat dílčí faktory a v neposlední řadě díky odborným teoretickým znalostem konstruktivně srovnávat výchozí a cílový text. Zároveň se jim tato schopnost může hodit i v budoucí překladatelské praxi.⁷⁶

Nordová dělí srovnávání překladů na dva druhy. Intralingvální srovnávací analýza zkoumá různé verze překladu jednoho výchozího textu, zatímco interlingvální srovnávací analýza se zaměřuje na porovnání výchozího a cílového textu a následné odvození překladatelského postupu. Pro kritiku překladu je stěžejní soubor hodnotících kritérií, který po analýze určuje kritik překladu, nicméně může jej stanovit také sám překladatel. Srovnávací analýza i kritika překladu se zakládá na modelu textové analýzy, která je rovněž součástí výše zmíněné publikace.⁷⁷ Nordová v této publikaci rovněž prezentuje model analýzy výchozího textu, který je blíže popsán v kapitole 3.2 *Model analýzy výchozího textu*.

Model kritiky překladu podle Nordové ukazuje opačný postup práce kritika překladu, než jak je tomu při překladatelském procesu. První fází tvoří analýza cílového textu v konkrétní komunikační situaci, kritik se zaměřuje zejména na to, zda a v jaké míře text odpovídá zadání a funkci.⁷⁸

Další fáze kritiky překladu závisí na údajích o překladatelské metodě. Za předpokladu, že jsou tyto informace dodány překladatelem, nakladatelstvím nebo zadavatelem, může kritik v této fázi zkoumat principy převodu jednotlivých textových pasáží. Pokud nemá dostatečné údaje

⁷⁴ REISS, 1986, s. 69–88.

⁷⁵ NORD, Christiane. *Textanalyse und Übersetzen: Theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten Textanalyse*. Heidelberg, 1995.

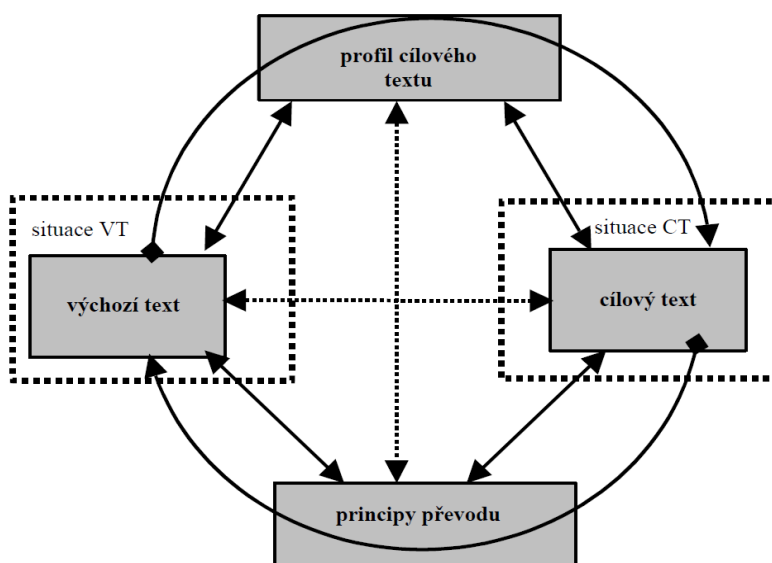
⁷⁶ NORD, 1995, s. 188.

⁷⁷ NORD, 1995, s. 189–190.

⁷⁸ NORD, 1995, s. 190.

k dispozici, tento krok vynechá a přechází k analýze výchozího textu. Posléze, na základě srovnání výchozího a cílového textu, se k principům převodu vrací.⁷⁹

Při analýze výchozího textu se zkoumají především „problematické“ faktory cílového textu (např. interference, nekonzistentní terminologie). Z analýzy je následně vytvořen „profil cílového textu“, tedy poslední část modelu kritiky překladu, který může sloužit jako soubor hodnotících prvků. Překlad může být označen za funkční, pokud na základě posudku odpovídá zadání.⁸⁰



Obrázek 2: Model kritiky překladu podle Christiane Nordové⁸¹

V rámci modelu kritiky překladu podle Nordové se nesrovnávají jednotlivé segmenty výchozího a cílového textu, nýbrž se jedná o vztah mezi texty stanovený zadáním. Překlad segmentů tak nemusí být zcela závislý na překladateli, protože se například uzpůsobuje potřebám zakázky. Na rozdíl od jiných badatelů zastává Nordová názor, že není potřebné vyčleňovat zvlášť jednotky pro proces a kritiku překladu. Jako tzv. jednotky překladu označuje rysy textu na všech úrovních relevantní pro překlad.⁸² Nordová se ve svém modelu věnuje také chybám v překladu, tato problematika je dále zkoumána v rámci kapitoly 2.3.1 *Typologie chyb z hlediska translologie*.

⁷⁹ NORD, 1995, s. 191.

⁸⁰ NORD, 1995, s. 191–192.

⁸¹ NORD, 1991, s. 185, přeloženo z anglické verze. Tento graf byl původně přeložen pro seminární práci autorky této diplomové práce s názvem *Hodnocení kvality překladu na pozadí modelů Kathariny Reissové a Christiane Nordové* (2023). Pro potřeby diplomové práce je převzat z důvodu přehledné ukázky modelu Christiane Nordové, přičemž jeho opětovný překlad z anglické verze by pozbýval smyslu. Žádné doslovné pasáže zmíněné seminární práce nebyly v této diplomové práci použity, vzhledem k tématu obou prací byly využity pouze některé obdobné zdroje.

⁸² NORD, 1995, s. 192–193.

2.2.1.3 Juliane Houseová

Juliane Houseová se kvalitě překladu věnuje v publikacích *Translation Quality Assessment: A Model Revisited*⁸³ a *Translation Quality Assessment: Past and Present*⁸⁴. V obou publikacích uvádí různé přístupy badatelů k hodnocení překladu a uvědomuje si jejich rozličnost.

Pro lepší systematizaci přístupů uvádí Houseová tři kritéria, na základě kterých je možné jednotlivé přístupy lépe prozkoumat a zohlednit, jakým způsobem se staví k následujícímu:⁸⁵

1. vztah mezi původním textem a překladem,
2. vztah mezi původním textem (nebo jeho prvky) a tím, jak jej vnímá autor, překladatel a příjemce (příjemci),
3. jak tyto vztahy ovlivňují pohled na překlad a jiné verze a adaptace.

Houseová na základě kritérií rozlišuje nejprve psychosociální přístupy (*psycho-social approaches*), pod něž řadí mentalistické přístupy (*mentalist views*), které se zaměřují zejména na hermeneutické chápání textů. Důležitá je především subjektivita překladatele a historičnost, tedy dynamický vývoj významu textu. Je odmítána překladatelská ekvivalence a každý překlad je vnímán jako „hermeneutický náčrt“. Kvalita překladu vychází z intuice, empatie a interpretačních zkušeností a znalostí. Přístupy nezohledňují vztah s originálem ani problematiku rozlišování mezi překladem a různými adaptacemi.⁸⁶

Další skupinou jsou přístupy založené na odezvě (*response-based approaches*), do nichž patří behavioralistické přístupy (*behaviouristic views*) zastoupené především pracemi Eugena Nidy. Tyto přístupy se snaží o objektivnější hodnocení kvality a za dobrý překlad označují takový text, který vyvolává u příjemců ekvivalentní reakce. Druhou skupinu tvoří funkcionalistické přístupy spojené s teorií skoposu (*functionalistic, 'skopos'-related views*). Hlavními představiteli jsou Katharina Reissová a Hans Vermeer. Nejdůležitějším faktorem je při překladu skopos (účel), původní text je omezen na pouhou „nabídku informací“ a překladatel je často považován za jakéhosi „spoluautora“.⁸⁷

Pod přístupy orientované na text a diskurz (*text and discourse-oriented approaches*) řadí Houseová tři podskupiny. První z nich jsou deskriptivní přístupy (*descriptive translation*

⁸³ HOUSE, Juliane. *Translation Quality Assessment: A Model Revisited*. Tübingen, 1997.

⁸⁴ HOUSE, Juliane. *Translation Quality Assessment: Past and Present*. Londýn, 2015.

⁸⁵ HOUSE, 2015, s. 8.

⁸⁶ HOUSE, 2015, s. 8–10.

⁸⁷ HOUSE, 2015, s. 10–11.

studies), které překlad hodnotí převážně z hlediska jeho formy a funkce v rámci systému přijímající kultury. Pohled na překlad je příliš široký na to, aby bylo možné stanovit, zda je text překladem. Pozornost je soustředěna na texty, které jsou v kontextu přijímající kultury považovány za překlady. Dochází k neutrálním popisům charakteristických rysů překladu na základě názorů příslušníků dané kultury a k originálnímu textu se příliš nepřihlíží. Hlavním představitelem je Gideon Toury.⁸⁸ Ekvivalence není vnímána ve vztahu mezi výchozím a cílovým textem, nýbrž ve vztahu k použití vhodných prvků v konkrétním cílovém kontextu. Pojem ekvivalence sám o sobě Toury nepovažuje za zásadní.⁸⁹ Druhou podskupinu tvoří filozofické a sociokulturní přístupy (*philosophical and socio-cultural approaches*), kam patří mimo jiné také dekonstruktivistické přístupy reprezentované např. Jacquesem Derridou. V popředí zájmu stojí sociálně-politická hlediska, výběr textů pro překlad a zkoumání manipulace s textovým materiálem za účelem prosazení určité ideologie. Třetí kategorií jsou lingvisticky orientované přístupy (*linguistically oriented approaches*) zastoupené ranými pracemi Eugena Nidy, Johna Catforda, Jeremyho Mundaye nebo příspěvky tzv. lipské translatologické školy. Jejich poznatky rozšířily oblast translatologie například o teorii mluvních aktů, analýzu diskurzu či pragmalingvistiku.⁹⁰

Houseová sama vytvořila model hodnocení kvality, který byla nucena kvůli vlně kritiky několikrát přepracovat. Revidovaný model rozlišuje tři kategorie:⁹¹

1. analýza VT,
2. srovnání VT a CT,
3. hodnocení překladu.

Analýza VT se zaměřuje na žánr a registr. V rámci registru Houseová rozlišuje tři kategorie: oblast (*field*), vztah účastníků (*tenor*) a způsob (*mode*). První kategorie zahrnuje povahu daného textu, tedy především téma, obsah a okolnosti vzniku. Druhá kategorie zkoumá osobu autora a příjemců, jejich vzájemné vztahy a také sociální zázemí, ze kterého čerpají. Kategorie způsobu zahrnuje médium, jež může být buď mluvené nebo psané, a míru, do které je umožněna potenciální či skutečná participace mezi účastníky. Oba parametry mohou být jednoduché nebo komplexní povahy. Žánr charakterizuje četnost výskytu a komunikační účel, přičemž v modelu může sloužit jako kategorie spojující registr a jednotlivé textové funkce.⁹²

⁸⁸ HOUSE, 2015, s. 12.

⁸⁹ TOURY, 1995, s. 86.

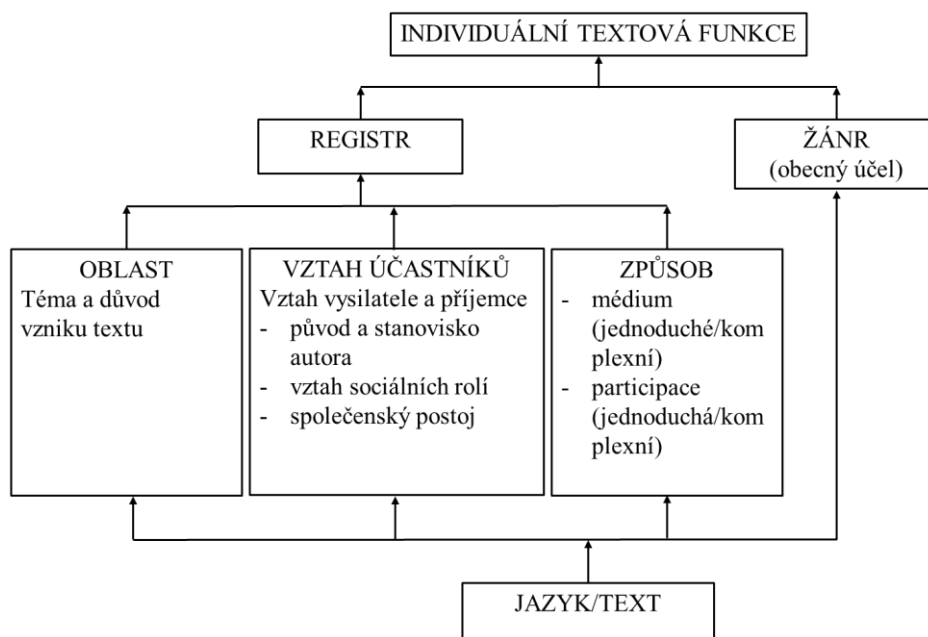
⁹⁰ HOUSE, 2015, s. 13–14.

⁹¹ DRUGAN, 2013, s. 52–53.

⁹² HOUSE, 1997, s. 107–109.

Analýza VT probíhá na syntaktické, lexikální a textové rovině a výsledný textový profil VT je měřítkem kvality CT.⁹³

Analýza CT probíhá podle stejných parametrů jako analýza VT, následně dochází ke srovnání obou textů a hledání chyb a nevhodných řešení. Poté je vypracována hodnoticí zpráva o překladu.⁹⁴



Obrázek 3: Schéma pro analýzu a srovnání VT a CT⁹⁵

2.2.2 Hodnocení kvality strojového překladu

Otázka týkající se hodnocení strojových překladačů je přítomna již od počátku jejich rozvoje. Za několik desetiletí se tak vyvinulo mnoho přístupů, kritérií a metod.⁹⁶

Kvalitu překladu je možné posuzovat z různých hledisek. Vhodné je její pojmání z hlediska produktu, neboť posouzení samotného procesu překladu není ze současných dostupných zdrojů v mnoha případech možné.⁹⁷

Hodnocení kvality strojového překladu je žádané zejména z uživatelského hlediska. Mnozí uživatelé se například zajímají o rychlost vyhotovení překladu v porovnání s lidským překladem nebo o překladače, které jim poskytnou nejpřesnější výstup.⁹⁸

⁹³ ZEHNALOVÁ a kol., 2015, s. 77.

⁹⁴ DRUGAN, 2013, s. 52–53.

⁹⁵ HOUSE, 1997, s. 108, přeloženo z anglické verze.

⁹⁶ BAUER, 2002, s. 95.

⁹⁷ ZEHNALOVÁ a kol., 2015, s. 247.

⁹⁸ BOJAR, 2012, s. 105.

Regina BauEROVÁ ve své publikaci *Linguistische Evaluation maschineller Übersetzungssysteme*⁹⁹ představuje několik hodnoticích přístupů, které zohledňují postavení hodnotitele a možnosti systémů.¹⁰⁰

1. Black box a glass box hodnocení

Glass box hodnocení se vyznačuje tím, že má hodnotitel přístup k interním informacím strojového překladače a může tak odhalit příčinu dané chyby v překladu. Vývojáři se však snaží tyto informace udržovat v tajnosti, proto jsou to většinou právě oni, kdo mohou systémy tímto způsobem hodnotit. Ostatní hodnotitelé musejí vycházet pouze ze vstupů a výstupů strojových překladačů a uchýlovat se k black box hodnocení.

2. Mikrohodnocení a makrohodnocení

Při mikrohodnocení se zkoumají možnosti zlepšení samotného systému. Jeho použití je tedy vhodné ve fázi vývoje. Makrohodnocení hledí především na celkovou využitelnost systému pro konkrétní požadavky.

3. Typologické, deklarativní a operativní hodnocení

Typologické hodnocení je vhodné pro vývojáře, protože zkoumá, s jakými jevy systém umí pracovat. Deklarativní hodnocení je naopak relevantní pro uživatele, neboť hodnotí výsledný výstup systému z hlediska kvality podle různých kritérií. Operativní hodnocení také cílí na uživatele. Testuje efektivitu strojového překladače z hlediska finančních nákladů.

4. Formální a funkční hodnocení

Formální hodnocení se zabývá měřitelnými parametry, a to většinou každým aspektem samostatně (např. efektivitou překladače z hlediska finančních nákladů). Funkční hodnocení zahrnuje všechny aspekty, které jsou v daném kontextu relevantní.

5. Hodnocení standardního a optimálního výkonu

Hodnocení kvality může probíhat také pomocí měření standardního nebo optimálního výkonu. Standardní výkon představuje pouze minimální zásahy uživatele, zatímco v případě optimálního výkonu dochází k využití veškerých možností systému.

⁹⁹ BAUER, Regina. *Linguistische Evaluation maschineller Übersetzungssysteme*. Lipsko, 2002.

¹⁰⁰ BAUER, 2002, s. 95–98.

6. Hodnocení adekvátnosti, pokroku, diagnostické hodnocení

Hodnocení adekvátnosti porovnává, zda systém splňuje konkrétní požadavky, hodnocení pokroku zkoumá, k jakému zlepšení u systému dochází, a diagnostické hodnocení se zabývá selháním systému.

Tradičně se hodnocení dělí na automatické a ruční (manuální), ale v některých případech dochází ke spojování těchto přístupů (např. MQM, viz kapitola 2.3.2.1 MQM).¹⁰¹

Automatické hodnocení bývá nejčastější, proto pro něj byly vyvinuty různé metriky. Hlavní důraz je přitom kladen na seřazení strojových translátů v takovém pořadí, v jakém by je seřadil lidský hodnotitel.¹⁰²

Ruční hodnocení, tedy lidskou evaluaci,¹⁰³ by měli provádět odborníci z jazykového odvětví, kteří již mají s hodnocením zkušenosti.¹⁰⁴ Pro ruční hodnocení existuje mnoho metod a neustále dochází k vývoji dalších, nicméně celá řada z nich vykazuje mezianotátorské neshody a malou reprodukovatelnost.¹⁰⁵ Zároveň je ruční hodnocení nákladné, a to jak z hlediska peněz, tak také času.¹⁰⁶

Ondřej Bojar, odborník v oblasti strojového překladu, v publikaci *Čeština a strojový překlad: strojový překlad našincům, našinci strojovému překladu*¹⁰⁷ uvádí základní možnosti, jak postupovat při ručním hodnocení.

První metodou je uspořádávání hypotéz (*hypothesis ranking*), při kterém anotátoři řadí překlady různých úseků textu na stupnici od nejlepších po nejhorší. Toto hodnocení není příliš vhodné, protože nezohledňuje absolutní kvalitu překladu, nýbrž pouze porovnává jednotlivé výstupy mezi sebou, tudíž mohou být například všechny překlady špatné.¹⁰⁸

Další metodou je test srozumitelnosti vět (*sentence comprehension*), který zkoumá, zda čtenář překladu rozumí. Probíhá ve dvou fázích, první z nich je tzv. editace naslepo, kdy anotátor obdrží pouze strojový překlad a jeho úkolem je opravit chybné věty tak, aby z nich vytvořil pro něj srozumitelné celky. Druhou fází tvoří kontrola adekvátnosti. Odlišný anotátor dostane opravené věty, referenční překlad i původní vstup a jeho úkolem je rozhodnout, zda opravený

¹⁰¹ ZEHNALOVÁ a kol., 2015, s. 248.

¹⁰² ZEHNALOVÁ a kol., 2015, s. 248.

¹⁰³ ZEHNALOVÁ a kol., 2015, s. 249.

¹⁰⁴ TORRENS, 1994, s. 379.

¹⁰⁵ BOJAR, 2012, s. 105.

¹⁰⁶ BOJAR, 2012, s. 109.

¹⁰⁷ BOJAR, Ondřej. *Čeština a strojový překlad: strojový překlad našincům, našinci strojovému překladu*. Praha, 2012.

¹⁰⁸ BOJAR, 2012, s. 106.

překlad odpovídá vstupu či nikoli. Výsledky se dají velmi dobře interpretovat, ale velkou nevýhodou tohoto způsobu měření je závislost na schopnostech prvního anotátora.¹⁰⁹

Třetí možností je posteditace (*post-editing*). Tehdy dochází k opravám výstupů systému, přičemž lidé mají k dispozici vstupní text a často také referenční překlad. Opravený výstup se často označuje jako cílená reference (*targeted reference*).¹¹⁰

Poslední zmiňovanou metodou je značkování chyb (*error flagging*). Předem dojde ke stanovení druhů chyb a anotátoři je následně v textu vyznačují. Problematická je při takovém hodnocení velmi nízká shoda názorů anotátorů na ideální výstup.¹¹¹ Hodnocení a klasifikaci chyb z teoretického hlediska se dále věnuje následující kapitola.

2.3 Typologie chyb v překladu

Na výslednou kvalitu překladu mají mimo jiné vliv také chyby. Následující kapitoly se věnují různým názorům a pohledům na chyby, a to jak v oblasti translatologie, tak z hlediska strojového překladu.

2.3.1 Typologie chyb z hlediska translatologie

Chyby v překladu tematizuje celá řada autorů z mnoha úhlů pohledu.

Jako chyba v překladu se většinou označuje nedodržení normy v určité komunikační situaci, které může zapříčinit například nedostatečná znalost dané problematiky nebo neporozumění výchozímu textu. Funkcionalistický přístup, který zastává například Christiane Nordová nebo Katharina Reissová, spojuje chybu se zamýšleným skoposem textu. V případě, že skopos stanoví zachování obsahu, je nutné obsah přesně reprodukovat a jakákoli odchylka od něj je považována za chybu. Definice chyby je důležitá také pro hodnocení překladu. Není důležité chybu pouze identifikovat a označit, ale jde také o její váhu.¹¹²

Jiří Levý ve svém díle *Umění překladu*¹¹³ uvádí, že při výběru lexikálních prostředků vznikají překladatelské chyby kvůli posunům třemi směry – mezi obecným a specifickým pojmenováním, mezi pojmenováním stylisticky neutrálním a expresivním a mezi opakováním a obměnami slovního označení. Překladatelé se při výběru lexikálních prostředků většinou přiklánějí k jednomu pólu z dané dvojice. Na některých místech je nutné dopustit se ztrát,

¹⁰⁹ BOJAR, 2012, s. 106–107.

¹¹⁰ BOJAR, 2012, s. 108.

¹¹¹ BOJAR, 2012, s. 108–109.

¹¹² NORD, 1995, s. 194–197.

¹¹³ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Praha, 2012.

obratný překladatel by měl být ale schopen tyto ztráty na jiném místě v textu kompenzovat. Překladatelé mají však obecně tendenci ke zobecňování, neutralizaci a opakování.¹¹⁴

Anton Popovič v publikaci *Teória umeleckého prekladu: Aspekty textu a literárnej metakomunikácie*¹¹⁵ tematizuje takzvané negativní posuny. Mezi ně patří nivelizace, ochuzování a zeslabování stylu originálu.¹¹⁶ Negativní posuny nastávají nevhodně zvoleným ekvivalentem často v důsledku jazykového nepochopení nebo chybné interpretace autorova záměru.¹¹⁷

Překladatel je člověk, proto se dopouští chyb. Nemusí se však jednat o chyby v pravém slova smyslu, tedy o kvalitativní rozdíly mezi originálem a překladem. Mnohem častěji dochází ke vzniku chyb na stylistické úrovni, které zahrnují mimo jiné neobratné zacházení s mateřským jazykem nebo nepoměr užívání systémových prostředků v konkrétních textech či situacích. Takové chyby se často označují jako kvantitativní. Výrazové prostředky originálu vytváří na překladatele tlak. Čím blíže jsou si oba jazyky, tím je vyvíjen větší tlak. Roli hraje také překladatelská tradice a upřednostňovaná praxe v daném období.¹¹⁸

Kritika překladu se většinou věnuje gramatickým nebo lexikálním chybám a zohledňuje tak kvalitativní stránku, přičemž chyby kvantitativní povahy jí často unikají. Přitom k nim dochází na všech jazykových rovinách. Nejpatrnější jsou na rovině morfologické, lexikální a frazeologické. Patří sem přejímání vazeb a výrazů, které v cílovém jazyce existují, ale liší se jejich stylistické uplatnění a frekvence používání. Takové varianty mohou způsobovat tzv. relativní změny a může docházet například k oživení okrajových výrazů. Překladatel se v takové chvíli dopouští interference, stylistických neobratností, nejedná se tedy o chyby v pravém slova smyslu. Interferenci podléhají lexikální jednotky, vazby, slovosled nebo také frazeologismy, které jsou přeloženy po komponentech, neboť je překladatel neodhalil.¹¹⁹

Mezi vybrané problematické jevy při překladu z německého jazyka patří mimo jiné anteponovaný přívlastek. Tento může být bohatě rozvit, nicméně čeština je tomuto jevu uzpůsobena jen v omezené míře, proto se při překladu často využívá vztažné věty či postponovaného přívlastku (např. *Zu dem im Goethe- und Schillerarchiv aufbewahrten Mietvertrag gehört auch... – K nájemní smlouvě, která je uložena v Goethově a Schillerově*

¹¹⁴ LEVÝ, 2012, s. 132.

¹¹⁵ POPOVIČ, Anton. *Teória umeleckého prekladu: Aspekty textu a literárnej metakomunikácie*. Bratislava, 1975.

¹¹⁶ POPOVIČ, 1975, s. 123.

¹¹⁷ GROMOVÁ, 2009, s. 63.

¹¹⁸ KUFNEROVÁ a kol., 1994, s. 47–48.

¹¹⁹ KUFNEROVÁ a kol., 1994, s. 48.

archivu, náleží také...). V němčině také existují participia s přechodníkovou funkcí působící zcela bezpříznakově. Označují děj, který předchází ději vyjádřenému ve větě slovesem nebo který probíhá současně s dějem daného slovesa. V češtině se však přechodníky považují za archaická vyjádření, ačkoli by bylo možné je využívat pro kondenzaci sdělení (např. *Nun sehen sie zu, wie er ißt, zustimmend, die Frau sogar nickend... – Nyní se dívají, jak jí, přitakávají, žena dokonce přikyvuje...*). Němčina rovněž využívá členů, ty jsou nositeli morfologické, rodové, číselné a pádové charakteristiky a také určují neurčitost či určitost substantiv. Český hovorový jazyk využívá ukazovacích zájmen, ve stylisticky neutrálním textu si lze pomoci například aktuálním členěním větným (např. *Eine Dame steht da und stört. – Stojí tu cizí dáma a ruší.*). Vliv výchozího textu na překlad lze spatřit rovněž v nadužívání přivlastňovacích zájmen. Překladatel musí zohlednit, kdy má zájmeno skutečně přivlastňovací funkci a kdy je třeba jej nahradit tzv. přivlastňovacím dativem (např. *Er stützte sein Gesicht in seine Hände. – Opřel si hlavu do dlaní.*). Jako problematické se jeví také odlišné soustavy slovesných časů, zejména při používání ve vedlejších větách. Minulý čas ve vedlejší větě často vyjadřuje současnost dějů, zatímco v češtině se pro taková vyjádření využívá většinou přítomný čas (např. *Er glaubte, ich wußte nicht, was hier geschah. – Myslel si, že nevím, co se tu děje.*).¹²⁰

Jak již bylo zmíněno, za překladatelský problém lze považovat také frazeologii. Při překladu frazeologismů jde často o substituci daného sdělení ekvivalentem v cílovém jazyce, neboť frazeologie je specifickou oblastí lexikálního bohatství každého jazyka.¹²¹

Lingvisté začali s rozvojem elektronických korpusů více pozorovat také významnou roli slovosledu. Nerodilý mluvčí se v této oblasti rovněž dopouští velkého množství chyb. Lze rozlišit slovosled fixní nebo aktuální. Fixní slovosled je spíše typický pro německý jazyk a slovosledná výstavba je omezena syntaktickými normami, jejichž porušení je recipienty vnímáno negativně, zatímco slovosled český se ve většině případů řídí aktuálním komunikačním záměrem.¹²² V němčině je například fixní koncové sloveso na konci po určitých spojkách ve vedlejších větách nebo koncové postavení odlučitelné předpony v hlavních větách.¹²³

Empirická část práce zkoumá populárně-naučný styl, který se nachází na pomezí odborného a uměleckého stylu, podrobněji je styl popsán v kapitole 3.2 *Model analýzy výchozího textu.*

¹²⁰ KUFNEROVÁ a kol., 1994, s. 48–50, včetně příkladů.

¹²¹ KUFNEROVÁ a kol., 1994, s. 85–86.

¹²² ŠTÍCHA, 2015, s. 126–129.

¹²³ KUFNEROVÁ a kol., 1994, s. 83.

Na tomto místě je však důležité zmínit okolnosti týkající se chyb při překladu odborného textu, jichž je následně vyžíváno v empirické části. Obecně panuje názor, že je překlad odborného textu snazší než překlad beletrie. Takový text bývá oprostěn od konotací a expresivity, nicméně se jedná o zdánlivý pohled a dokonalá znalost obou jazyků je i v tomto případě žádoucí. Překladač musí mít v tomto ohledu alespoň minimální znalosti v překládaném oboru a zároveň by měl úzce spolupracovat s odborníky, kteří dokážou odhalit chybně použité termíny, které laikovi mohou připadat zcela srozumitelné.¹²⁴

2.3.2 Typologie chyb z hlediska strojového překladu

Porozumění textu je klíčové pro správné provedení překladu. Lidé na rozdíl od strojů sdílejí společné znalosti a zkušenosti a dokáží často rozpoznat smysl sdělení i bez jeho naznačení.

Významnou roli při překladu hraje víceznačnost vstupu. Český jazyk navíc nabízí tvaroslovnou mnohoznačnost (např. *kolem*) a pro stroj je tudíž problematické uhodnout správný význam slova. Víceznačnost je vhodné při překladech zachovávat, nicméně tento požadavek bývá mnohdy velmi náročný, protože významový obsah slov si mezi jednotlivými jazyky často neodpovídá. Stroj si proto musí vybrat některý z pravděpodobných významů použitého slova. Systémy donedávna příliš nezohledňovaly kontext okolních vět, často ani slov, a zároveň nesdílejí lidské znalosti a zkušenosti.¹²⁵ Jak již ale bylo zmíněno v kapitole 2.1.2 *Neuronový strojový překlad*, dochází v současné době ke zvyšujícím se snahám o vyvíjení přístupů zohledňujících kontext celých dokumentů.

Problematickými skupinami na překlad jsou také idiomatická spojení nebo frázová slovesa. Strojové překladače spoléhají na svoji paměť, proto pokud budou mít k dispozici výčet spojení, dokáží je okamžitě použít. Ve většině případů však nejsou schopny jakékoli úpravy těchto spojení ve větách.¹²⁶

Dále se chyby při strojovém překladu objevují v oblasti negace, ta je v češtině často zdvojená, což může způsobovat systematické obrácení významu věty.¹²⁷

Obtíže představují rovněž zájmena. Ve většině případů je pro správný překlad zájmena potřebný předchozí kontext, a tedy rod a číslo slova, které zastupují. Soudobé strojové překladače z kontextu běžně nevycházejí¹²⁸, avšak jak již bylo zmíněno, pracuje se v tomto

¹²⁴ KNITTLOVÁ a kol., 2010, s. 203.

¹²⁵ BOJAR, 2012, s. 5–9, včetně příkladů.

¹²⁶ BOJAR, 2012, s. 9.

¹²⁷ BOJAR, 2012, s. 9.

¹²⁸ BOJAR, 2012, s. 10.

ohledu na jejich zdokonalování. Referenční shoda výrazů v textu se označuje jako koreference. Rozlišuje se gramatická a textová koreference, přičemž použití zájmen je pouze jedním ze způsobů jejího vyjádření.¹²⁹

Dalším jevem, který činí překladačům potíže, je koordinace, tedy souřadné spojení větných členů či celých vět. Souřadná spojení ztěžují překladači zejména větný rozbor.¹³⁰

Problémy může strojovým překladačům působit také výběr správného tvaru slova. Některá podstatná a přídavná jména vyžadují také použití vhodné předložky. Chyby ve slovních tvarech mohou v některých případech měnit význam vět.¹³¹

Závažné chyby způsobuje nesprávný slovosled. Při chybném pořadí slov ve větě může být důraz kladen na jiné slovo, než autor originálu původně zamýšlel.¹³²

Podle povahy chyb strojových překladačů lze v některých případech odhalit konkrétní překladač.¹³³

2.3.2.1 MQM

Hodnocením kvality překladu a typologií chyb se zabývají rovněž metriky Multidimensional Quality Metrics (MQM) vyvinuté v rámci projektů QTLaunchPad a QT21 financovaných Evropskou unií pod vedením Německého výzkumného centra pro umělou inteligenci (DFKI). Odborníci z DFKI se zaměřili na širokou škálu metrik pro hodnocení překladů používaných v jazykovém průmyslu a další nástroje, aby určili typy chyb, které jsou typické pro různé přístupy. V současné době se systém MQM hojně využívá k hodnocení překladů.¹³⁴

Typologii chyb lze použít jak na lidské, tak na strojové překlady. MQM je možné uplatnit na identifikaci problémů s kvalitou překladatelských produktů s využitím představené typologie chyb.¹³⁵ Typologie chyb MQM nabízí sedm hlavních oblastí, z nichž každá má své podtypy. K prováděnému výzkumu lze použít buď verzi MQM-Core, která obsahuje základní sestavu, nebo MQM-Full nabízející detailní rozbor chyb.¹³⁶

¹²⁹ Koreference. In: *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. [cit. 2024-03-22]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/KOREFERENCE>.

¹³⁰ BOJAR, 2012, s. 10.

¹³¹ BOJAR, 2012, s. 11.

¹³² BOJAR, 2012, s. 11.

¹³³ BOJAR, 2012, s. 12.

¹³⁴ MQM History. In: *MQM* [online]. [cit. 2024-04-12]. Dostupné z: <https://themqm.org/mqm-history/>.

¹³⁵ What is MQM?. In: *MQM* [online]. [cit. 2024-04-12]. Dostupné z: <https://themqm.org/>.

¹³⁶ The MQM Error Typology. In: *MQM* [online]. [cit. 2024-04-12]. Dostupné z: <https://themqm.org/error-types-2/typology/>.

V následující části představím jednotlivé oblasti z typologie chyb podle MQM-Full¹³⁷. Pro názvy kategorií uvádím vlastní české překlady, z důvodu přehlednosti a případné dohledatelnosti zdrojových informací udávám v závorkách rovněž originální anglické názvy.

První oblastí je terminologie (*terminology*) a řadí se sem chyby vznikající v případě, že termín neodpovídá oborovým terminologickým standardům nebo termín v cílovém textu není ekvivalentem termínu z originálu. Patří sem volba nevhodného terminologického ekvivalentu (*inconsistent with terminology resource*), nekonzistentnost použité terminologie (*inconsistent terminology use*) a chybný termín (*wrong term*).

Další kategorií je přesnost (*accuracy*) zahrnující chyby, ke kterým dochází, když překlad neodpovídá přesně výchozímu textu. Řadí se sem chybný překlad (*mistranslation*), nepřiměřený překlad (*overtranslation*), nedostatečný překlad (*undertranslation*), adice (*addition*), výpustka (*omission*), zjemnění/oslabení významu (*unjustified euphemism*), překlad nechtěného (*do not translate*), ponechání zdrojového textu v překladu (*untranslated*), zachování faktické chyby (*retained factual error*), úplnost (*completeness*).

Následující skupinu tvoří jazykové konvence (*linguistic conventions*), mezi něž patří gramatika (*grammar*), interpunkce (*punctuation*), bílý znak (*whitespace*), pravopis (*spelling*), styl písma/nadpisu (*title style*), shoda s korpusem (*corpus conformance*), problémový znak (*pattern problem*), opakování (*duplication*), řazení sekvencí (*sorting*), nejasný odkaz (*unclear reference*), nesrozumitelný výraz (*unintelligible*), šifrování znaků (*character encoding*), nedovolené znaky (*non-allowed characters*), textové konvence (*textual conventions*).

Čtvrtá skupina hodnotí styl textu (*style*). Chyby vyskytující se v textu mohou být gramaticky přijatelné, nicméně neodpovídají stylovým konvencím. Tato skupina zahrnuje styl organizace (*organisation style*), styl určený třetí stranou (*third-party style*), nekonzistentnost stylu určeného třetí stranou (*inconsistent with external reference*), jazykový rejstřík (*language register*), nevhodně zvolený styl (*awkward style*), neidiomatický styl (*unidiomatic style*), nekonzistentní styl (*inconsistent style*).

Pátou skupinu tvoří místní konvence (*locale conventions*). Patří sem chyby, které se objevují v důsledku chybného použití formátování cílového textu, jako je formát čísel (*number format*), formát měny (*currency format*), formát měr (*measurement format*), formát času (*time format*), formát data (*date format*), druh kalendáře (*calendar type*), formát jména (*name*

¹³⁷ The MQM FULL Typology. In: *MQM* [online]. [cit. 2024-04-14]. Dostupné z: <https://themqm.org/the-mqm-full-typology/>.

format), formát adresy (*address format*), poštovní směrovací číslo (*postal code*), formát telefonního čísla (*telephone format*), specifická interpunkce (*locale-specific punctuation*), národní jazyková norma (*national language standard*), klávesové zkratky (*shortcut key*).

Následující kategorie zkoumá zohlednění příjemce cílového textu (*audience appropriateness*) a patří sem kulturně specifické odkazy (*culture-specific reference*) a použití urážlivého výrazu (*offensive*).

Sedmá kategorie se věnuje vzhledu a grafické stránce textu (*design and markup*). Kategorie zahrnuje formátování znaků (*character formatting*), rozložení textu (*layout*), grafiky a tabulky (*graphics and tables*), nesprávnou značku nebo její část (*markup tag*), zkrácení/rozšíření textu (*truncation/text expansion*), chybějící text (*missing text*), odkaz/křížový odkaz (*link/cross-reference*).

MQM kromě hlavních sedmi skupin definuje poslední skupinu (*custom*) zahrnující jakékoli další chyby, které nepřísluší ani do jedné z kategorií.

3 Metodologie a empirický materiál

Následující kapitola se věnuje vybranému empirickému materiálu, který slouží k vytváření typologie chyb v empirické části, dále představuje model translatické analýzy podle Christiane Nordové a v neposlední řadě zmiňuje rovněž metodologii, tedy výběr úseku zkoumaného textu, přípravu empirického materiálu, hypotetické zadání a postup při samotném vytváření typologie chyb.

3.1 Empirický materiál

Jak již bylo zmíněno, tato práce se zabývá typologií chyb v lidském a strojovém překladu populárně-naučného textu ve směru z němčiny do češtiny. Následující kapitola proto nastiňuje textový materiál použitý pro tento účel a s ním spojené okolnosti, které jsou následně využity v empirické části práce.

Jako zdrojový cizojazyčný text byl vybrán úsek z knihy *Lassen Sie Ihr Hirn nicht unbeaufsichtigt!*. Jedná se o populárně-naučnou knihu, která laickému čtenáři nabízí možnost zabývat se vlastním mozkiem a jeho funkcemi a především nepředstavitelnými možnostmi využití schopností mozku.¹³⁸ Zdrojový text je blíže zkoumán a popsán v kapitole 4.1 *Analýza*

¹³⁸ Lassen Sie Ihr Hirn nicht unbeaufsichtigt!. In: *Thalia* [online]. [cit. 2024-05-19]. Dostupné z: <https://www.thalia.de/shop/home/artikeldetails/A1033778555>.

výchozího textu. Kromě originálního textu v německém jazyce poslouží jako empirický materiál k této práci tři české překlady tohoto textu – jeden lidský a dva strojové.

Knihu pod názvem *Nenechte svůj mozek zahálet* přeložila do češtiny Renata Balko, která se zaměřuje na překlady z němčiny a francouzštiny.¹³⁹ Více informací o překladatelce se mi nepodařilo dohledat. Lidský překlad byl vydán v roce 2015 v nakladatelství Grada Publishing, a.s., a kniha byla přeložena z německého originálu vydaného nakladatelstvím Campus Verlag GmbH v roce 2014. Vzhledem k tomu, že český překlad knihy byl již vydán, prošel kontrolou v nakladatelství. Některé nalezené nedostatky proto mohl v textu zanechat redaktor, nikoli překladatelka, i přesto je však pro potřeby výzkumu k vybranému úseku přístupováno, jako by dosud vydán nebyl, a je tak postaven naroveň nově vzniklým strojovým překladům. LP zároveň nevykazuje známky použití strojových překladačů či posteditace.

Pro strojový překlad německého originálu byly vybrány strojové překladače Google a DeepL, které patří v současné době mezi hojně využívané. Mimo jiné na základě teoretických poznatků jsem vycházela z předpokladu, že se pracuje na jejich neustálém zdokonalování a vývoji, a proto by bylo vhodné zaměřit se na chybovost právě těchto překladačů zejména s ohledem na výhody a nevýhody, které mohou přinášet cílovým uživatelům a na něž je třeba upozornit.

Postup při překladu a využívání jednotlivých textů je popsán v kapitole 3.3 *Metodologie*.

3.2 Model analýzy výchozího textu

Tato kapitola uvádí do problematiky analýzy výchozího textu. Do této práce je zahrnuta z důvodu seznámení se s výchozím textem a jeho specifickými rysy a lepšího zmapování potenciálních chyb v překladu, které napomůže vytváření kategorií v empirické části.

Výchozí text je možné analyzovat například podle faktorů stanovených Christiane Nordovou v publikaci *Textanalyse und Übersetzen: Theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten Textanalyse*.

Nordová vyzdvihuje význam komunikativní funkce a na jejím základě dělí faktory na vnětextové a vnitrotextové. Její klasifikace je v mnoha ohledech obsírnější, než je tomu u jiných autorů, a díky tomu lze pozorovat vzájemnou provázanost jednotlivých textových

¹³⁹ Renata Balko. In: *Knihovna Jiřího Mahena v Brně* [online]. [cit. 2024-05-19]. Dostupné z: https://katalog.kjm.cz/ar1-kjm/cs/detail-kjm_us_auth-1000733247-Balko-Renata/?qt=mg.

faktorů a následně přihlédnout k jejich vlivu na překlad.¹⁴⁰ Tato kapitola nabízí zejména přehled jednotlivých faktorů, podrobnější popis vybraných kategorií včetně konkrétní analýzy výchozího textu použitého pro tuto práci je představen v kapitole 4.1 *Analýza výchozího textu*.

Do vnětových faktorů řadí Nordová následující kategorie: autor a vysílatel (*Senderpragmatik*), záměr autora (*Intention des Senders*), adresát (*Empfängerpragmatik*), médium (*Medium/Kanal*), místo (*Ortspragmatik*), čas (*Zeitpragmatik*), důvod vzniku (*Kommunikationsanlaß*) a funkce textu (*Textfunktion*).

Mezi vnitřními faktory patří: téma (*Textthematik*), obsah (*Textinhalt*), presupozice (*Präsuppositionen*), výstavba textu (*Aufbau und Gliederung des Textes*), nonverbální prvky (*nonverbale Textelemente*), lexikum (*Lexik*), syntax (*Syntax*) a suprasegmentální prvky (*suprasegmentale Merkmale*).

Nordová se věnuje rovněž funkcím a stylu textu. Její myšlenky je však na tomto místě vhodné rozšířit o poznatky dalších autorů.

Funkce textu jsou pro analýzu VT a následný překlad textu rovněž podstatné. Těmito funkcemi se zabývá například Roman Jakobson, který rozlišuje šest funkcí textu – referenční, emotivní, konativní, fatickou, metajazykovou a poetickou. Jedna z funkcí bývá dominantní, ale ve sdělení jsou vždy v určité míře obsaženy i funkce ostatní. V mnohých textech má vedoucí úlohu funkce referenční, tedy informativní. Emotivní nebo také „expresivní“ funkce vyjadřuje postoj mluvčího k jeho sdělení. Časté bývá využívání citoslovcí nebo jiných jazykových prostředků k vyjádření kupříkladu ironického postoje. Naopak konativní funkce se obrací na příjemce sdělení, k jehož oslovení lze používat vokativ či imperativ. Funkce fatická se zaměřuje na kontakt s komunikačním partnerem a slouží k navázání, pokračování či přerušování komunikace. Metajazyková, také vysvětlivková funkce se soustředí na jazykový kód a na ověření, zda komunikační partneři užívají stejného kódu, aby si navzájem porozuměli. Poslední funkcí je funkce poetická orientující se přímo na samotné sdělení. Tato funkce se neomezuje výhradně na oblast poezie, je však funkcí dominující v uměleckých textech. V ostatních typech sdělení působí jako doplňující složka.¹⁴¹

Výchozí text lze zařadit do kategorie populárně-naučné literatury, která je součástí stylu odborného. Mezi populárně-naučné texty se řadí takové komunikáty, jejichž obsah souvisí s popularizací odborných poznatků. Záměrem je poskytnout výsledky vědecké práce

¹⁴⁰ NORD, 1995, s. 40–45.

¹⁴¹ JAKOBSON, 1995, s. 78–82.

čtenářům, kteří se o problematiku zajímají a rádi by se do ní hlouběji ponořili. Míra popularizace je dána vlastnostmi a schopnostmi adresáta.¹⁴² Dochází k beletrizaci komunikátu a ten se pak více podobá publicistickým textům či krásné literatuře. Terminologie je omezována a často doplňována doprovodnými informacemi. Autor se v textu může také vyjadřovat hovorověji, než je tomu ve vědeckých publikacích.¹⁴³

Populárně-naučný styl může vykazovat prvky nominálnosti, není to však pravidlem a často dochází k jejímu omezení na nezbytně nutnou míru. Na rozdíl od čistě odborných textů se v těchto textech očekává subjektivní pohled a emocionální vyjádření autora. Zároveň texty také většinou nabízejí bohatší stylistické prostředky.¹⁴⁴

3.3 Metodologie

3.3.1 Výběr úseku textu

Pro potřeby diplomové práce byly z knihy *Lassen Sie Ihr Hirn nicht unbeaufsichtigt!* vybrány úvod a první kapitola s názvem *My brain is like a roller coaster oder: Welcher Film läuft hier eigentlich?*. Tyto části byly zvoleny záměrně, a to především z důvodu návaznosti textu a také seznámení s tématem knihy. Zároveň není vybraný úsek jednotvárný a nabízí se tak různé jazykové či stylistické varianty. Výběr knihy pro analýzu byl podmíněn existencí její překladové podoby, populárně-naučným stylem, který je jedním z hlavních předmětů této práce, a z tematického hlediska pak vlastní preferencí knih s přírodovědnou tematikou. Vybraný úsek textu má celkem přibližně 23 normostran a jako zdroj byla v diplomové práci použita a upravena jeho elektronická podoba dostupná na stránkách německého knihkupectví Thalia¹⁴⁵.

Z lidského překladu byl vybrán ekvivalentní úsek textu. Český překlad je dostupný přihlášeným uživatelům na platformě Bookport¹⁴⁶, pro tuto práci byla však použita a upravena tištěná verze knihy¹⁴⁷. Pro potřeby strojového překladu byly použity výše zmíněné překladače

¹⁴² MINÁŘOVÁ, 2009, s. 49.

¹⁴³ ČECHOVÁ, 2008, s. 224.

¹⁴⁴ EROMS, 2008, s. 119–121.

¹⁴⁵ Lassen Sie Ihr Hirn nicht unbeaufsichtigt!. Gebrauchsanweisung für Ihren Kopf. In: *Thalia* [online]. [cit. 2024-03-10]. Dostupné z:

https://www.thalia.de/shop/home/artikeldetails/A1033908052?ProvID=10907023&gad_source=1&gclid=CjwKCAjwydSzBhBOEiwAj0XN4J0Y8BQ9RdzMv7vM3RVTZ2ADimTLLCTMb5U6bdHXokcDyAFcJ2xW9RoC OskQAvD_BwE&gclid=aw.ds.

¹⁴⁶ Nenechte svůj mozek zahálet. Začněte jej využívat na maximum!. In: *Bookport* [online]. [cit. 2024-06-21]. Dostupné z: <https://www.bookport.cz/kniha/nenechte-svuj-mozek-zahalet-2481/>.

¹⁴⁷ STENGER, Christiane. *Nenechte svůj mozek zahálet. Začněte jej využívat na maximum!*. Praha, 2015.

Google a DeepL v internetovém prohlížeči. Název knihy překládán a zkoumán nebyl. Konkrétní úprava empirického materiálu je popsána v následující kapitole.

3.3.2 Příprava empirického materiálu

Jak již bylo zmíněno, pro empirický výzkum byly použity čtyři textové materiály – německý originál, lidský překlad a strojové překlady od Google a DeepL.

Pro potřeby výzkumu zaměřujícího se na typologii chyb byly vybrané úseky německého originálu i lidského překladu převedeny do elektronické podoby bez typografických úprav a ilustrací a také bez horních indexů sloužících jako odkazy na literaturu uvedenou v poznámkovém aparátu v závěru knihy¹⁴⁸. Některé úseky v LP proto nejsou hodnoceny chybně, neboť v publikované podobě obsahují typografickou úpravu (např. kurzívu místo uvozovek).

Jednotlivé odstavce německého textu byly následně v závislosti na jejich délce a omezení povoleného počtu znaků po jednom či více odstavcích postupně vkládány do překladačů a následně kopírovány do souborů ve Wordu. Metodu vkládání jednotlivých odstavců jsem zvolila záměrně, abych práci co nejvíce přiblížila cílovému uživateli s cílem upozornit na chyby, kterých se strojové překladače mohou dopustit a na něž je třeba brát zřetel při používání těchto programů. Strojové překlady byly vytvářeny 17. 3. 2024 (DP) a 18. 3. 2024 (GP). Strojové překladače se neustále vyvíjejí a mění, proto je uváděno datum vyhotovení. Překladač DeepL v některých případech nabízí více možných variant řešení. Pokud k takové okolnosti při vytváření DP došlo, byl vždy zvolen první návrh.

Ačkoli existuje možnost nechat strojové překladače přeložit celý soubor najednou, často se setkávám se situací, kdy uživatelé vkládají pro překlad pouze části textů. Druhým důvodem pak byla skutečnost, že překladač DeepL nabízí možnost překladu dokumentů jen přihlášeným uživatelům, a za třetí, překlad celého dokumentu po vyzkoušení vykazoval více chyb v oblasti interpunkce. Strojové překladače využívají při překladu celých dokumentů tzv. prázdných znaků¹⁴⁹.

¹⁴⁸ Toto se týká výlučně výzkumné souhledné tabulky v příloze 5. Přílohy 1 a 4 byly taktéž vytvořeny pro potřeby práce, nicméně tyto obsahují obrázky i typografické úpravy, vyjma horních indexů, které vzhledem ke zkoumání pouze části textu pozbývají smyslu, neboť jejich seznam není v přílohách uveden.

¹⁴⁹ Tato skutečnost byla zmíněna na překladatelské akci *Hod' to do stroje. Uplatní se strojový překlad v umělecké literatuře?* pořádané organizací Překladatelé Severu, které se účastnila vedoucí této diplomové práce Mgr. Věra Kloudová, Ph.D. Dostupné z: [//prekladateleseveru.cz/akce/hod-to-do-stroje-uplatni-se-strojovy-preklad-v-umelecke-literature/](https://prekladateleseveru.cz/akce/hod-to-do-stroje-uplatni-se-strojovy-preklad-v-umelecke-literature/).

Takto připravené tři soubory v českém jazyce byly následně porovnány s originálem a podrobeny analýze chyb, jak je popsáno v kapitole 3.3.4 *Vytváření typologie chyb*.

3.3.3 Hypotetické zadání

Jsem si vědoma určitých omezení této práce, jedním z nich je subjektivní hodnocení chybovosti překladů. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla pro vytvoření hypotetického prostředí a posouzení chybovosti překladů z pohledu redaktorky¹⁵⁰. Touto funkcí rozumím na jedné straně posuzování jazykové stránky, na druhé straně ale také stránky stylistické či formulační. Proto v překladech hledím nejen na gramatické, lexikální či typografické chyby, ale zahrnuji taktéž neústrojně formulace, špatný slovosled, nevhodně nebo příliš často použitá slova a jiné nedostatky. Jak je popsáno v kapitole 2.3.1 *Typologie chyb z hlediska translatologie*, jsou zohledněny nejen kvalitativní, ale také kvantitativní chyby. Tento přístup mi umožňuje zaměřit se na texty z různých úhlů pohledu a pokrýt tak co možná největší množství nedostatků, jež dané texty vykazují.

Pro tuto diplomovou práci slouží funkce redaktorky výlučně k vyhledání chyb a případně jejich krátkému zhodnocení. Pouze okrajově dochází k navrhování možných řešení či oprav překladu. Následně na základě nalezených chyb dojde k vytvoření typologie. Pojmenování kategorií typologie částečně vychází z již zavedených názvů zmíněných v teoretické části, nicméně zejména názvy hlavních kategorií¹⁵¹ byly zároveň tvořeny s ohledem na domnělého uživatele, laika, který se v odborné lingvistické terminologii nemusí orientovat, ale zajímala by ho problematika chybovosti překladatelů a překladáčů.

Z hypotetického hlediska by následně po vytvoření typologie byla zhodnocena podstatnost chyb pro srozumitelnost sdělení, vybrané chyby by byly opraveny a text by, pokud vycházíme z předpokladu, že ještě nebyl vydán, mohl být nabídnut například právě nakladatelství Grada Publishing, a.s. Toto uvažování je však čistě hypotetické a jeho realizace není předmětem této práce.

3.3.4 Vytváření typologie chyb

Vzhledem k rozkolísanému názoru na výraz *chyba*, který vyplynul z teoretické části práce, jsem se rozhodla na základě prostudované literatury stanovit vlastní definici tohoto pojmu.

¹⁵⁰ Pro hypotetické zadání byla zvažována rovněž funkce korektorky, nicméně po úvaze a konzultaci s vedoucí práce byl nakonec zvolen výraz redaktorka, který v sobě pro potřeby práce zahrnuje i funkci korektorskou a jehož konkrétní úloha je v textu blíže popsána.

¹⁵¹ Hlavními kategoriemi je myšleno osm vyčleněných kategorií, které se dále dělí na konkrétní oblasti.

Jako *chyba* je vnímán takový nedostatek, který by ze subjektivního hlediska redaktorky mohl ovlivnit význam sdělení a jeho vnímání příjemcem překladu.

Na základě zvoleného přístupu k posuzování chyb v překladech bylo následně možné začít se samotným vyhledáváním problematických míst. Jako redaktorka zkoumám takové nedostatky, které by bránily vydání překladů a které by bylo vhodné v takovém případě upravit. Ke všem třem překladům přistupuji obdobným způsobem, ačkoli byla kniha v českém jazyce přeložená lidskou překladatelkou již vydána.

Každý z překladů byl nejprve pro větší přehlednost rozdělen do tabulky s originálem po samostatných úsecích, přičemž se většinou jednalo o odstavce, a následně byly vyhledávány problematické pasáže na základě poznatků z teoretické části či vlastního odborného vzdělání a zkušeností s posuzováním textů získaných studiem. Překlady byly zkoumány v pořadí: GP, DP, LP. Každý z nich byl s ohledem na co nejvyšší přesnost výsledků přezkoumán celkem třikrát.

Jednotlivé chyby byly v závislosti na své povaze značeny odlišnými barvami – zejména zvýrazněním úseků (např. žluté zvýraznění pro *deixi*), změnou barvy písma (např. červené písmo pro variabilitu lexika) či kombinací obojího (např. bílé písmo a vínové zvýraznění pro vyjádření podmiňovacího způsobu), neboť základní výběr barev nalezeným typům chyb nedostačoval. Celkem tak vzniklo osm kategorií chyb. Ne všechny výskyty jsou však počítány jako chyby a zahrnuty do kvantitativní tabulky v kapitole 4.4 *Kvantitativní analýza*. Tato skutečnost je u jednotlivých kategorií vždy uvedena. Výběr barev pro jednotlivé typy chyb byl zcela náhodný a kromě jejich odlišení nemá žádný jiný význam. Některé výrazy jsou označeny více barvami, neboť v sobě zahrnují různé nedostatky, které lze označit jako dvě odlišné chyby. V takových případech je zohledněna skutečnost, že již existují barevné kombinace, pokud tedy v příloze 5 barevná kombinace neodpovídá konkrétní chybě, jedná se o různé typy chyb. Chyby, které se vyskytly v O, jsou tematizovány v kapitole 4.2.2 *Chyby ve výchozím textu*. Tyto chyby jsou v příloze 5 ve sloupci O rovněž značeny žlutým zvýrazněním. Jinou barvu O neobsahuje.

Samotné vytváření jednotlivých kategorií se opírá zejména o existující typologie chyb zmíněné v teoretické části této práce. Jedná se o poznatky z metrik MQM, článku *Možnosti a meze tvorby tzv. optimálních referenčních překladů: po stopách „překladatelštiny“ v profesionálních překladech zpravodajských textů*¹⁵² a publikací od Dagmar Knittlové¹⁵³

¹⁵² KLOUDOVÁ, MRAČEK, BOJAR, POPEL, 2023, s. 132–135.

a Zlaty Kufnerové¹⁵⁴. Podrobnou analýzou empirického materiálu však bylo zjištěno, že některé kategorie je třeba doplnit nebo upravit podle potřeb konkrétního zkoumaného textového materiálu.

V jednotlivých kategoriích uvádím vždy pro kontext celé věty z originálu a jednotlivých překladů v souhledných tabulkách, přičemž sledované pasáže jsou vyznačeny kurzívou a problematické části jsou zároveň tučně. Pokud se ve větách vyskytují rovněž jiné nedostatky, zkoumám vždy jen takové, které spadají pod vybranou kategorii. Vzhledem k množství nalezených chyb neuvádím v daných kategoriích všechny výskyty, ale pouze zástupný výběr¹⁵⁵. Každý příklad rovněž obsahuje konkrétní čísla řádků z příloh 1–4, aby bylo možné vyhledat věty v kontextu celku. Celkový počet chyb v jednotlivých kategoriích a konkrétních překladech je uveden v kvantitativní tabulce 118.

4 Empirický výzkum

Empirický výzkum vychází z teoretického obsahu práce, případně je doložen dalšími dostupnými zdroji, přesto je nutné zohlednit určitou míru subjektivity při řazení chyb do jednotlivých kategorií. Vytvořená typologie chyb si neklade nárok na konečné řešení zkoumané problematiky.

4.1 Analýza výchozího textu

Následující kapitola se věnuje analýze výchozího textu podle modelu analýzy výchozího textu od Christiane Nordové.¹⁵⁶ Jak již bylo popsáno v kapitole 3.2 *Model analýzy výchozího textu*, zabývá se model faktory komunikativní funkce, které Nordová člení na vnětextové a vnitrotextové.

4.1.1 Vnětextové faktory

4.1.1.1 Autor a vysílatel

Autorkou knihy *Lassen Sie Ihr Hirn nicht unbeaufsichtigt!* je německá moderátorka, spisovatelka a mistryně světa v paměťovém sportu Christiane Stengerová. Narodila se roku

¹⁵³ KNITTLLOVÁ, Dagmar a kol. *Překlad a překládání*. Olomouc, 2010.

¹⁵⁴ KUFNEROVÁ, Zlata. *Překládání a čeština*. Jinočany, 1994.

¹⁵⁵ Zástupným výběrem jsou zamýšleny vždy přibližně tři příklady, které názorně ilustrují danou kategorii, ať už se jedná o kterýkoli z překladů. Je však snaha uvádět od každého překladu jeden příklad, pokud takový existuje, avšak není to pravidlem. Rozdělení do kategorií je omezeno subjektivním hlediskem, proto některé případy nemusí být zcela jednoznačné a jejich zařazení do dané kategorie podléhá tomuto subjektivnímu postoji autorky práce.

¹⁵⁶ NORD, 1995, s. 40–160.

1987 v Mnichově a vystudovala politologii¹⁵⁷. V roce 1999 vyhrála svůj první titul mistryně světa v paměťových sportech, po kterém následovala čtyři další vítězství. Své zkušenosti v oblasti paměťových technik předává dále. Zároveň se věnuje moderátorství nejen v televizi, ale také v rozhlase. Jedním z jejích pořadů je například *Train My Brain*. Psaní knih jí několikrát vyneslo čestné místo na seznamu bestsellerů podle deníku *Der Spiegel* (*Spiegel-Bestseller-Liste*). Mezi její další publikace patří například *Das Gummibärchen im Spinat* nebo *Lassen Sie Ihre Zeit nicht unbeaufsichtigt!*. Mimo jiné nahrává také podcast s názvem *Hallo Hoffnung* se svým kolegou Phinem Spielhoffem.¹⁵⁸

Autorka v knize využívá svých vlastních poznatků a zároveň v podobě odkazů, jejichž seznam se nachází na konci knihy, uvádí studie různých univerzit nebo knihy zabývající se podobnou tematikou. Tyto odkazy byly vzhledem k povaze diplomové práce ze zkoumaného úseku textu odstraněny.

Je zřejmé, že autorka je rovněž iniciátorkou textu, protože v závěrečném poděkování odkazuje na své internetové stránky. Zároveň na tuto skutečnost poukazuje také informace na přebalu knihy: *Neues von der Gedächtniskünstlerin*. Aby byla blíže čtenářům a mohla jim lépe zprostředkovat své zkušenosti, je text v některých pasážích psán rovněž v první osobě.

Vysilatelem je nakladatelství Campus Verlag. Toto nakladatelství bylo založeno v roce 1975 Frankem Schwoererem a v počátcích se orientovalo zejména na ekonomiku a sociální vědy. Dnes nabízí mimo jiné také knihy z oblastí politiky, financí nebo historie. Jeho zakladatel rád cestoval a pobýval na různých místech světa a nakladatelství si orientaci na mezinárodní literaturu udrželo dodnes. Zároveň se snaží o zachování vstřícného přístupu nejen ke spisovatelům a jejich projektům, ale také ke čtenářům.¹⁵⁹

4.1.1.2 Záměr autora

Záměrem autorky je poskytnout čtenáři inspiraci a možnosti, jak lépe pracovat se svým mozkiem a jak využít veškerý jeho potenciál, aby si člověk zapamatoval co nejvíce. Autorka kromě zajímavých příběhů uvádí také příklady různých paměťových metod, efektů a mnemotechnických pomůcek. Zároveň knihou poukazuje na současné problémy stále většího počtu lidí umět se soustředit na svou práci a nenechat se neustále vyrušovat jakýmkoli zprávami, ať už se jedná o sociální sítě, e-maily nebo telefonické hovory.

¹⁵⁷ Christiane Stenger [online]. [cit. 2024-04-10]. Dostupné z: <https://www.br.de/fernsehen/ard-alpha/sendungen/alpha-forum/christiane-stenger-sendung-100.html>.

¹⁵⁸ Christiane Stenger [online]. [cit. 2024-04-10]. Dostupné z: <https://christianestenger.de/>.

¹⁵⁹ Campus Verlag [online]. [cit. 2024-06-12]. Dostupné z: <https://www.campus.de/verlag/wir-ueber-uns.html>.

S cílem ještě více přitáhnout čtenářovu pozornost prokládá autorka text různými grafikami a obrázky.

4.1.1.3 Adresát

Adresátem knihy je vzhledem k jejímu obsahu a uváděné terminologii zejména dospělý čtenář. Nicméně nelze vyloučit, že by se v ní orientoval rovněž mladý člověk, například student gymnázia se znalostmi z přírodovědné oblasti. Pravděpodobným příjemcem výchozího textu bude člověk se zájmem o seberozvoj a především o rozšiřování kapacity vlastní paměti, který je ochoten pracovat na zlepšení svých schopností pomocí technik uváděných v knize. Zároveň může potenciální příjemce v knize nalézt řešení pro své problémy s koncentrací nebo díky ní změnit některé ze svých návyků.

Text je populárně-naučný, avšak čtenář je s veškerou terminologií seznamován postupně a její předchozí znalost tedy není autorkou vyžadována. To ale nic nemění na faktu, že obeznámenost s terminologií je notnou výhodou. Čtenář výchozího textu by měl v ideálním případě disponovat znalostí německého i anglického jazyka, neboť některé úseky textu obsahují anglické citáty či zkratky. Vhodná je také znalost vybraných světových reálií, na něž se autorka v knize odvolává.

Předpokládaným příjemcem cílového textu bude osoba shodující se více či méně s příjemcem textu výchozího. Kniha se týká tématu, které je blízké čtenářům po celém světě. Rozdílem mezi oběma čtenáři je zejména odlišné jazykové a kulturní prostředí, které je třeba příjemci cílového textu přizpůsobit. V současné době je ale pro čtenáře cílového textu velmi snadné si neznámé informace dohledat na internetu.

4.1.1.4 Médium

Úsek zvolený pro tuto diplomovou práci pochází z knihy *Lassen Sie Ihr Hirn nicht unbeaufsichtigt!*. Jak již bylo zmíněno, výchozí text byl převzat z elektronické verze knihy, která vyšla v roce 2014 v nakladatelství Campus Verlag, a pro potřeby práce upraven do elektronické podoby ve Wordu. Výhodou elektronické podoby bylo v tomto případě zjednodušení práce s textem a překlady, které byly rovněž v elektronické podobě, a možnost vyznačovat si stejné jevy stejnými barvami ve všech dokumentech.

Text je mediálně i konceptuálně psaný, ale lze nalézt také znaky konceptuální mluvenosti, jako například oslovování čtenáře. Vlastnosti psaného textu jsou patrné z připravenosti, větší formálnosti, uspořádanosti, logického přístupu nebo komplexních syntaktických struktur.¹⁶⁰

4.1.1.5 Místo

Vzhledem ke skutečnosti, že autorka působí v televizi a rozhlasu v Německu, lze předpokládat, že kniha byla rovněž napsána v německém prostředí. Obě nakladatelství, ve kterých kniha vyšla, mají taktéž sídlo v Německu. Ačkoli je kniha německým originálem, lze ji velmi dobře přenést do jakéhokoli prostředí, protože neobsahuje příliš mnoho odkazů na německojazyčné země.

Cílový čtenář se bude pravděpodobně nacházet v České republice. Již v originálu jsou zmíněna místa z celého světa, která by měla být pro českého čtenáře adekvátně převedena. Jejich existence však nijak nesouvisí s místem vzniku knihy a neodkazuje na německou kulturu.

4.1.1.6 Čas

Kniha vyšla v roce 2014 v nakladatelství Campus Verlag a následně ji v roce 2016 vydalo rovněž nakladatelství Goldmann Verlag. Byla napsána pravděpodobně pár měsíců před svým vydáním, neboť autorka publikuje pravidelně. Zároveň ve své knize uvádí odkazy na výzkumy a publikace mimo jiné také z roku 2014.

Text je z velké části stále aktuální a obecně platný i pro dnešní dobu, proto není nutné jej ve většině případů aktualizovat. Pro potřeby výzkumu nebyla aktualizace zohledňována.

4.1.1.7 Důvod vzniku

Autorka chce čtenářům zprostředkovat vhled do fungování lidského mozku a představit možnosti, jak s ním umět lépe pracovat. Zároveň se snaží čtenáře přimět k zamyšlení nad složitostí vlastního mozku a provést je několika testy, aby si sami uvědomili, jaké výhody a schopnosti může mozek člověku nabídnout. Důvod vzniku a cíl lze odhalit také z prvních stránek knihy.

Autorka pravděpodobně do roku 2014 získala potřebné materiály k sepsání knihy, nicméně důvod vzniku právě v daném roce není z knihy patrný.

¹⁶⁰ Projevy mluvené a psané. In: *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. [cit. 2024-04-10]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/PROJEVY%20MLUVEN%C3%89%20A%20PSAN%C3%89>.

4.1.1.8 Styl a funkce textu

Výchozí text lze zařadit do populárně-naučného stylu, který je popsán v kapitole 3.2 *Model analýzy výchozího textu*.

Kromě referenční funkce se v knize velmi významnou měrou objevuje funkce konativní. V rámci jednotlivých kapitol je čtenář nabádán k různým paměťovým cvičením nebo úkonům, které mají trénovat jeho mozek. Zároveň na konci každé kapitoly autorka shrnuje nejdůležitější body a dává čtenářům rady a tipy, jak pracovat se svým mozkem. Dále se v textu vyskytuje funkce fatická, která udržuje kontakt se čtenářem v podobě jeho oslovení a také řečnickými otázkami. Metajazyková funkce se v textu projevuje tzv. vsuvkovými komentáři¹⁶¹ autorky. Jako prostředek poetické funkce se v textu objevují různé slovní hříčky k zapamatování terminologicky náročných výrazů. V textu je patrná také funkce emotivní, neboť z některých vyjádření v textu je zřejmý postoj autorky k jejímu sdělení. Text je psán mimo jiné v první osobě a autorka vybrané úseky komentuje.

4.1.2 Vnitrotextové faktory

4.1.2.1 Téma

Již samotný název knihy *Lassen Sie Ihr Hirn nicht unbeaufsichtigt!* s podtitulem *Gebrauchsanweisung für Ihren Kopf* téma velmi dobře nastiňuje. Rovněž Nordová říká, že téma může být často patrné z titulu nebo podtitulu knihy.¹⁶² Pokud by si však čtenář nebyl jist, jakému tématu se kniha věnuje, autorka se v úvodu k tématu přehledně vyjadřuje.

Hlavním tématem je tedy mozek, jeho funkce a schopnosti a také rozmanité možnosti lidského myšlení a paměti. Kapitoly v knize se více či méně věnují tomuto tématu nebo jeho dílčím částem. Názvy jednotlivých kapitol většinou poukazují na své téma prostřednictvím zdařilé metafory nebo slovního spojení typického pro dané téma.

Úsek textu vybraný pro tuto práci se zabývá jednotlivými částmi mozku a lidskou inteligencí.

4.1.2.2 Obsah

Autorka se v celkem 14 kapitolách obecně věnuje mnoha různým oblastem, které souvisejí s mozkem, pamětí a myšlením. Zabývá se mimo jiné inteligencí, pracovní pamětí, multitaskingem, stresem, koncentrací nebo motivací. Po obsahové stránce je vybraný úsek

¹⁶¹ Funkce jazyka. In: *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. [cit. 2024-04-12]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/FUNKCE%20JAZYKA>.

¹⁶² NORD, 1995, s. 98.

knihy taktéž poměrně rozmanitý. Jak již bylo zmíněno v kapitole 3.3.1 *Výběr úseku textu*, sestává z úvodu a první kapitoly knihy.

Úvodní kapitola *Einleitung* uvádí do obsahu knihy a hlavních témat, kterým se autorka plánuje věnovat. Zároveň si klade otázky, které chce společně se čtenářem zodpovědět. První kapitola s názvem *My brain is like a roller coaster oder: Welcher Film läuft hier eigentlich?* se zabývá tím, co je to inteligence, jakou roli pro náš mozek hraje, genialitou, ale také složitostí mozku. Pomocí jednotlivých vizualizací (viz kapitola 4.2.1 *Vizualizace*), obrázků a mnemotechnických pomůcek jsou čtenáři představeny části mozku a vysvětleny jejich hlavní funkce. Na závěr kapitola obsahuje shrnutí hlavních bodů a tipy pro čtenáře.

4.1.2.3 Presupozeice

Jako presupozeice označuje Nordová znalosti, které předpokládá vysílatel u adresáta. Na základě toho, co chce vysílatel příjemci sdělit, musí zohlednit míru informací, kterou je čtenář schopen uchopit. Často mezi presupozeice patří znalosti reálií, ale může jít také o jiné vědomosti – kulturní, filozofické, náboženské či politické – vztahující se k danému období.¹⁶³

Text obsahuje terminologii z oblasti neurologie týkající se mozku, dále také jména různých osobností a názvy měst či univerzit z celého světa. Jak již bylo zmíněno v kapitole 4.1.1.3 *Adresát*, je v dnešní době velmi snadno možné si dohledat veškeré potřebné informace. Autorka zároveň většinu pojmů náležitě vysvětluje. Předpokladem nicméně je, že výchozí čtenář ovládá kromě německého jazyka také angličtinu, protože některé pasáže a slovní spojení jsou v knize pouze v anglickém jazyce.

4.1.2.4 Výstavba textu

Výstavba výchozího textu je z mého pohledu poměrně přehledná. Vyskytuje se zde však velké množství vsuvek, exkurzů a podnadpisů, které mohou působit chaoticky.

Celá kniha se skládá z obsahu, úvodu, čtrnácti kapitol s navazujícími podkapitolami a poděkování. V závěru je pak uveden seznam odkazů a použitá literatura. Jednotlivé strany jsou očíslovány, stejně tak i kapitoly, které tvoří hlavní část knihy. Tištěná i elektronická verze má celkem 252 stran.

Text je členěn na odstavce a jednotlivé kapitoly, podkapitoly, exkurzy, vsuvky a vizualizace jsou označeny tučným černým písmem. V textu se vyskytují vnitřní vysvětlivky a také odkazy

¹⁶³ NORD, 1995, s. 109–111.

na studie či publikace, které ale nejsou do textu začleněny jako poznámky pod čarou, nýbrž jsou označeny horním indexem a jejich seznam je uveden na konci knihy.

4.1.2.5 Nonverbální prvky

Nonverbální prvky tvoří v knize význačný prvek. Kromě titulu knihy, který je napsán velkými tiskacími písmeny, jsou tučným písmem označeny názvy kapitol a podkapitol, které se liší svou velikostí. Jednotlivé kapitoly jsou přehledně seřazené v obsahu knihy, kde jsou rovněž označeny tučně. Zároveň jsou tučným písmem vyznačeny počátky speciálních pasáží textu, takzvané vizualizace.

Knihy obsahuje větší množství obrázků a grafik, které Nordová řadí taktéž do skupiny nonverbálních prvků¹⁶⁴. Obrázky jsou spojeny s vizualizacemi, které mají čtenářům napomoci zapamatovat si určité termíny.

4.1.2.6 Lexikum

Celá kniha je psána spisovným jazykem, ačkoli na některých místech lze najít hovorové prvky. Oblast lexika je velmi bohatá, vyskytují se anglické výrazy (např. *My brain is like a roller coaster*), latinské a řecké výrazy (např. *Hippocampus*, *Corpus Callosum*), zkratky (např. *PDF*, *IQ*), kompozita (např. *Telefonanruf*, *Gesamtwerk*), zdobněliny (např. *Kassenhäuschen*) nebo frazeologická spojení (např. *Was Hänschen nicht lernt, lernt Hans nimmermehr*).

Vzhledem k povaze textu jsou ve větší míře obsaženy také terminologické výrazy z oblasti medicíny (např. *Gehirnzellen*, *Großhirnrinde*).

Autorka využívá rovněž citáty, a to buď anglické (např. »*Take a look at yourself, and then make a change.*«) nebo německé (např. »*Ich bin ein Berliner*«).

Lexiku a lexikálním chybám v cílovém textu se dále věnuje zejména kapitola 4.3.1 *Přesnost vyjádření*.

4.1.2.7 Syntax

Syntax výchozího textu není výrazně komplikovaná a běžnému čtenáři by neměla činit sebemenší potíže.

Vyskytují se věty jednoduché, ale také četná souvětí. Ve výchozím textu lze nalézt jak souvětí souřadná (např. »*Glia*« *kommt aus dem Griechischen und bedeutet »Leim«.*), tak souvětí

¹⁶⁴ NORD, 1995, s. 123–124.

podřadná spojená různorodými spojovacími výrazy (např. *Wir können das besser verstehen, wenn wir einen Blick darauf werfen, wie unser Gehirn funktioniert.*). Kromě spojovacích výrazů jsou věty spojeny rovněž čárkami, pomlčkami nebo dvojtečkami.

Za vedlejší věty lze v němčině označit infinitivní konstrukce¹⁶⁵, které jsou ve výchozím textu přítomné (např. *Ich hoffe, dass es Ihnen Spaß macht, mich auf dieser Forschungsreise zu begleiten, ...*).

Výraznou funkci mají v textu řečnické otázky, často kladené ve větším počtu po sobě, které dodávají textu dynamičnost.

Do kategorie syntaxe lze řadit také aktuální členění větné a problematiku tématu a rématu, nicméně blíže se jimi v rámci typologie chyb zabývá kapitola 4.3.2.1 *Slovosled a aktuální členění větné*.

4.1.2.8 Suprasegmentální prvky

Mezi suprasegmentální prvky se řadí kurzíva, tučné písmo, podtržení, uvozovky a jiná interpunkční znaménka. Tyto znaky mají vyjadřovat „tón“ textu. V psaných textech nejsou příliš časté, ale v mluvených textech se vyskytují hojně. Intonaci či napětí v textu dokáže způsobit rovněž postavení tématu a rématu.¹⁶⁶

Výchozí text obsahuje výrazy psané kurzívou. Jedná se především o termíny z oblasti neurologie (např. *Zwischenhirn, Neuronen*). Autorka pravděpodobně zamýšlela jejich zvýraznění a odlišení od zbytku textu při první zmínce, při opětovném použití již kurzívou psané nejsou. Kurzívou jsou označeny také některé další výrazy, nejedná se však o termíny, ale z velké části o vlastnosti jednotlivých popsaných částí mozku (např. *leichtgläubig, ablenkbar, gemocht werden*). Kurzíva je použita i v rámci jednotlivých vizualizací, pravděpodobně proto, aby byly zvýrazněny pasáže, jež si má čtenář zapamatovat (např. *Wissen, Problem lösen*). Dále je v kurzívě psán rovněž název knihy Sofiina volba (*Sofies Welt*) nebo citát Michaela Jacksona v úvodu první kapitoly (*»Take a look at yourself, and then make a change.«*).

Podstatnou roli hraje ve vybraném úseku tučné písmo. Jsou jím zvýrazněny nejen názvy kapitol, a to v různých velikostech v závislosti na tom, zda se jedná o název kapitoly či podkapitoly, ale také části jednotlivých pasáží s vizualizacemi.

¹⁶⁵ POVEJŠIL, 1994, s. 65.

¹⁶⁶ NORD, 1995, s. 137, 141–143.

V textu lze nalézt větší množství bočních uvozovek. Označují zejména citáty z knih či prací autorů uvedených v závěru knihy (např. *»Wenn das Gehirn des Menschen so einfach wäre, dass wir es verstehen könnten, dann wären wir so dumm, dass wir es doch nicht verstehen würden.«*), citáty slavných osobností (např. *»Ich bin ein Berliner«*), přísloví (např. *»Was Hänschen nicht lernt, lernt Hans nimmermehr«*), citoslovce (např. *»Hui«*), některé termíny (např. *»Wahrheitseffekt«*), cizojazyčné výrazy (např. *»Glia«*), vysvětlení významu (např. *»Leim«*, *»intelligenter«*), ironické vyjádření (např. *»nur« Leim*), nestandardní spojení (např. *»Genie-Trainingslager«*, *»Cortex Filmproduction«*) nebo zdůrazňují slova (např. *»Gesamtwerk«*). V češtině se většinou užívají dvojité uvozovky, které jsou považovány za základní variantu.¹⁶⁷

Kromě uvozovek se v textu vyskytují další interpunkční znaménka jako vykřičníky vyjadřující především apel autorky (např. *So kann es nicht weitergehen!*) a otazníky použité při řečnických otázkách (např. *Überfordert uns die Informationsflut und kann man sie durch Routine im Umgang mit Medien tatsächlich besser bewältigen?*) či otázkách obracejících se ke čtenáři (např. *Also was denken Sie?*). V některých pasážích dochází ke hromadění více řečnických otázek za sebou a rovněž ke kombinacím vět zakončených otazníky a vykřičníky (např. *Wann wären Sie Milliardär? Schätzen Sie einfach mal! Nicht überschlagen! Aber wenn Sie dies unbedingt möchten, na gut. Also was denken Sie? Wie lange dauert es bis zur Million und bis zu einer Milliarde?*).

Dvojtečky představují v textu například uvození další výpovědi (např. *Und ich kann Ihnen versichern: Nach dem Lesen dieses Buches wird Ihr Gehirn nicht mehr das gleiche sein!*), odpovědi (např. *... umgehen und uns auf das konzentrieren können, was uns wirklich weiterbringt: das wahre Genie in uns.*), jednotlivých vizualizací (např. *Die Visualisierung der kristallinen Intelligenz: ...*), výčtu (např. *Bis zur Million sind es genau: 11 Tage, 13 Stunden, 46 Minuten und 40 Sekunden.*), otázky (např. *Und die zweite Frage lautet: Wann wären Sie Milliardär?*) nebo citátu (např. *Schon Thomas Alva Edison drückte es so aus: »Genie besteht zu einem Prozent aus Inspiration und zu 99 Prozent aus Transpiration.«*).

V textu se využívají také pomlčky, které spojují věty jednoduché (např. *Die Natur hat uns eine ganze Menge mitgegeben – aber manchmal fehlt mir eine Gebrauchsanweisung für meinen Kopf.*), naznačují pauzu ve výpovědi (např. *Ich versuche mein Gewissen zu beruhigen: Für diese Forschungsreise habe ich ja schon Stapel an Fachliteratur gelesen und ahne daher,*

¹⁶⁷ Uvozovky. In: *Internetová jazyková příručka* [online]. [cit. 2024-05-20]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=162>.

was gerade in meinem Kopf abläuft, und das ist eine ganze Menge – auch wenn dort gefühlt momentan Chaos herrscht.), vsuvku (např. *Die Forschung geht heute – vereinfacht gesagt – davon aus, dass wir umso »intelligenter« sind, je besser die Nervenzellen miteinander vernetzt sind.*) a v případě názvu jedné z podkapitol oddělují jednotlivá slova (*Komplex – komplexer – Gehirn*).

4.1.2.9 Účinek

Kategorie účinku se zaměřuje na příjemce textu, který hodnotí text na základě svých očekávání vytvořených analýzou. Účinek tedy představuje spojení vnitrotextových a vněttextových faktorů. Účinkem se rozumí výsledek komunikačního procesu mezi vysílatelem a příjemcem, který je znám teprve po recepci sdělení, a nelze jej předvídat.¹⁶⁸

Příjemce výchozího textu pravděpodobně obdrží zcela nový náhled na fungování lidského mozku. Zároveň je možné, že se příjemce začne řídit některými pokyny a tipy autorky, jak s mozkiem pracovat a lépe jej využívat ve svůj prospěch. Vzhledem k tomu, že autorka nabízí široké spektrum možností, které čtenář může využít, je takový účinek textu více než očekávatelný. Případně si čtenář zapamatuje některé vizualizace z knihy, které mu napomohou s vytvářením vlastních mnemotechnických pomůcek. Je možné, že si čtenář dohledá více informací o autorce a bude se tematikou dále zabývat, případně poslouchat rozhovory s autorkou.

Vzhledem ke skutečnosti, že kniha nemíří výhradně na německého čtenáře, ale může obsáhnout široké publikum také v jinojazyčných zemích, měla by vyvolat podobný účinek rovněž u cílového čtenáře. Nicméně cílový čtenář si pravděpodobně nebude dohledávat informace o autorce či její příspěvky, pokud neovládá německý jazyk.

4.2 Specifika výchozího textu

Německojazyčný text vykazuje specifické části, které je na místě zmínit před samotným pohledem na typologii chyb. Součástí publikace jsou takzvané vizualizace, tedy mnemotechnické pomůcky k zapamatování konkrétních termínů týkajících se tématu knihy. Druhou podkapitolu tvoří chyby nalezené ve výchozím textu.

4.2.1 Vizualizace

V kapitolách práce byly již několikrát zmíněny vizualizace. Jejich konkrétní podobu ukazují tabulky. Jedná se o jazykové hříčky, mnemotechnické pomůcky, díky kterým si čtenář má lépe

¹⁶⁸ NORD, 1995, s. 149.

zapamatovat například části mozku a další termíny obsažené v textu. K jejich převodu je zapotřebí vymyslet či přeložit obdobné mnemotechnické pomůcky, které odpovídají českému termínu.

Tyto pasáže jsou pro SP problematické, neboť překládají na základě naučených formulací, zatímco na jazykové hříčky trénovány zatím nejsou. V případě vizualizací se jedná o rozsáhlejší komplexní celky, proto byly takové pasáže v práci hodnoceny u SP pouze z jazykového hlediska a nebyla zohledňována jejich případná chybovost vzhledem ke tvoření mnemotechnických pomůcek. Zároveň ale nebyl chybně hodnocen ani LP za vytvoření mnemotechnické pomůcky a případné odchylky od O.

Tabulka 1 ukazuje příklad, kdy se GP, DP i LP neodchylují od O. V takovém případě by tím pádem nevzniklo problematické místo ani z hlediska jazykové hříčky. Lexikálně si zde čeština s němčinou odpovídá.

O (ř. 236–239)	GP (ř. 196–198)	DP (ř. 200–202)	LP (ř. 210–212)
Die Visualisierung der kristallinen Intelligenz: Den Begriff der kristallinen Intelligenz können Sie sich sehr gut merken, indem Sie sich vorstellen, Sie wären ein Kristall-Forscher und hätten sich mit viel Zeit und Mühe das gesamte aktuelle Wissen zu Tropfsteinkristallen erarbeitet.	Vizualizace krystalické inteligence: Pojem krystalické inteligence si snadno zapamatujete, když si představíte, že jste výzkumník krystalů a že jste strávili spoustu času a úsilí získáváním všech současných znalostí o krápníkových krystalech.	Vizualizace krystalické inteligence: Pojem krystalické inteligence si můžete velmi dobře zapamatovat, když si představíte, že jste badatelem v oblasti krystalů a strávili jste mnoho času a úsilí získáváním všech současných poznatků o krápníkových krystalech.	Vizualizace krystalické inteligence: Pojem krystalická inteligence si můžete velmi snadno zapamatovat, pokud si představíte, že jste vědcem, který zkoumá krystaly, a že jste si s vynaložením mnoha času a námahy osvojili všechny současné vědomosti z oboru krystalografie.

Tabulka 1

V tabulce 2 je naopak uveden příklad, který zobrazuje situaci vyžadující změnu oproti O. GP a DP postupují doslovněji, čímž mizí slovní hříčka. Jak již ale bylo zmíněno výše, je v tomto ohledu hodnocena výhradně jazyková stránka a následující tabulka slouží pouze jako ukázka daného specifického úseku O.

O (ř. 361–364)	GP (ř. 295–297)	DP (ř. 299–301)	LP (ř. 316–318)
Die Visualisierung des Thalamus: Die Zwitscherschwalbe	Vizualizace thalamu: Cvrliká vlaštovka jako obrázek pro	Vizualizace thalamu: cvrlikající vlaštovka jako obraz pro	Vizualizace thalamu: Po cestě mezi dvěma kopci kráčí mezek,

als Bild für das Zwischenhirn fliegt durch ein weites, von einem Fluss durchzogenes Tal. Alles Neue, das wir über unsere Sinne aufnehmen, muss erst mal durch dieses Tal – wie in Thalamus – fließen, bevor es weitergeleitet werden kann.	diencephalon prolétá širokým údolím protékaným řekou. Vše nové, co vstřebáváme svými smysly, musí nejprve protékat tímto údolím – jako v thalamu – než to může být předáno dál.	diencephalon letí širokým údolím, kterým protéká řeka. Vše nové, co přijímáme svými smysly, musí nejprve protéct tímto údolím - jako v thalamu -, než může být předáno dál.	který ztělesňuje mezimozek. Aby se dostal dál, musí projít branou, kterou hlídá tlustý halama. Vše nové, co k nám přichází prostřednictvím našich smyslů, musí nejprve projít touto branou kolem tlustého halamy – jako v thalamu.
--	---	---	--

Tabulka 2

4.2.2 Chyby ve výchozím textu

Německý originál rovněž obsahuje několik chyb, které má smysl zde krátce zmínit. Jedná se víceméně o typografické či gramatické nedostatky. Žádná z chyb však nemá vliv na chybovost v překladu. Následující tabulky konkrétní chyby přehledně uvádějí, a to včetně jejich umístění v O.

O (ř. 38–39)	GP (ř. 32–33)	DP (ř. 32–33)	LP (ř. 34–35)
Ich meine damit nicht, dass wir zwei Ichs haben: das Gehirn hat kein Ich, <i>sonder</i> nur der Mensch.	Nemyslím tím, že máme dvě já: mozek nemá ego, má ho pouze lidská bytost.	Nemám na mysli, že máme dvě "já": mozek nemá "já", to má pouze člověk.	Nechci tím říci, že máme dvě já. Mozek žádné já nemá, to má pouze člověk.

Tabulka 3

O (ř. 94–97)	GP (ř. 80–82)	DP (ř. 80–82)	LP (ř. 87–88)
<i>Ein schöne Veranschaulichung</i> von unseren knapp 100 Milliarden Nervenzellen erhalten Sie auch, wenn Sie sich einmal kurz überlegen, wie lange es dauert, bis Sie eine Million Euro besitzen, wenn Sie jede Sekunde einen Euro geschenkt bekämen.	Můžete také získat <i>pěknou ilustraci</i> našich téměř 100 miliard nervových buněk, když se krátce zamyslíte nad tím, jak dlouho by trvalo, než byste měli milion eur, kdybyste každou sekundu dostali jedno euro zdarma.	<i>Pěknou představu</i> o našich téměř 100 miliardách nervových buněk si také můžete udělat, když se krátce zamyslíte nad tím, za jak dlouho byste získali milion eur, kdybyste každou vteřinu dostali jedno euro.	<i>Názorně</i> si můžete našich 100 miliard nervových buněk <i>přiblížit</i> , třeba když si představíte, že každou vteřinu dostanete jedno euro.

Tabulka 4

O (ř. 379–381)	GP (ř. 309–310)	DP (ř. 313–314)	LP (ř. 330–331)
Das Kleinhirn ist neben dem Hirnstamm für die Motorik verantwortlich und kommt richtig in Fahrt, wenn Sie reflexartig aufspringen und das Buch <i>zur Seite zu legen</i> , wenn das Telefon klingelt.	Spolu s mozkovým kmenem je mozeček zodpovědný za motoriku a opravdu se rozjede, když reflexivně vyskočíte a <i>odložíte</i> knihu, když zazvoní telefon.	Vedle mozkového kmene je mozeček zodpovědný za motorické dovednosti a skutečně se rozjede, když reflexivně vyskočíte a <i>odložíte</i> knihu <i>na stranu</i> , když zazvoní telefon.	Malý mozek je spolu s mozkovým kmenem zodpovědný za motoriku a pořádně se rozběhne ve chvíli, kdy se rozezní telefon a vy reflexivně vyskočíte a <i>odložíte</i> knihu.

Tabulka 5

O (ř. 406–408)	GP (ř. 329–330)	DP (ř. 334–335)	LP (ř. 353–354)
Ganz eindeutig lässt sich heute auch die bekannte Regel, in der linken Gehirnhälfte sei die Logik und in der rechten die Kreativität zu Hause, nicht mehr <i>aufrecht erhalten</i> .	Je jasné, že známé pravidlo, že logika sídlí v levé hemisféře mozku a kreativita sídlí v pravé hemisféře, dnes již nelze <i>udržet</i> .	Známe pravidlo, že logika je doma v levé hemisféře a tvořivost v pravé, již nelze <i>dodržet</i> .	Zcela jednoznačně se již dnes nemůžeme <i>spolehnout</i> ani na známé pravidlo, že v levé polovině mozku sídlí logika a v pravé kreativita.

Tabulka 6

O (ř. 483)	GP (ř. 392)	DP (ř. 395)	LP (ř. 417)
Die Visualisierung <i>unses</i> Gehirns:	Vizualizace našeho mozku:	Vizualizace našeho mozku:	Vizualizace našeho mozku:

Tabulka 7

4.3 Typologie chyb lidského a strojového překladu

Následující kapitola představuje výběr hlavních problematických míst vyskytujících se v překladech lidské překladatelky a strojových překladačů Google a DeepL. Jednotlivé problémy jsou rozděleny do kategorií vytvořených na základě kombinace již existujících typologií chyb a upraveny pro potřeby konkrétního analyzovaného textu. Podrobněji je přístup popsán v kapitole 3.3 *Metodologie*.

4.3.1 Přesnost vyjádření

Kategorie přesnosti zahrnuje výskyty, které neodpovídají sdělení originálu. V jejich důsledku dochází v překladu především ke změně významu, jež by mohla mít vliv na porozumění

a celkové pochopení textu. Tato kategorie je inspirována metrikami MQM a je rozdělena na obecnou a odbornou slovní zásobu.

4.3.1.1 Obecná slovní zásoba

4.3.1.1.1 Uzuálnost

Tato kategorie zahrnuje překladatelská řešení, která by měla být cílovému čtenáři z kontextu srozumitelná, ale mohla by působit neústrojně či neobvykle, a tím na sebe upoutat pozornost. Spadá sem velké množství různých lexikálních nesrovnalostí, které odporují úzu či se zkrátka do daného úseku textu nehodí. Jejich použití však nemá výrazný vliv na smysl sdělení. Následující tři příklady názorně ilustrují výskyt těchto jednotek v překladech. Ve všech třech případech se GP i DP dopustily problematických řešení.

O (ř. 348–349)	GP (ř. 286–287)	DP (ř. 291–292)	LP (ř. 306–307)
Er ist die <i>Verbindungsstelle</i> zwischen Körper und Gehirn und leitet die sensorischen Informationen an höhere Gehirnregionen weiter.	Je to <i>spojovací bod</i> mezi tělem a mozkem a přenáší smyslové informace do vyšších oblastí mozku.	Je to <i>spojovací bod</i> mezi tělem a mozkem a předává smyslové informace do vyšších oblastí mozku.	Je <i>kontaktním místem</i> mezi tělem a mozkem a předává smyslové informace vyšším částem mozku.

Tabulka 8

O (ř. 392–394)	GP (ř. 319)	DP (ř. 324)	LP (ř. 341–342)
Es ist aber auch für das Schreiben oder das <i>Spielein</i> eines <i>Instrument</i> s, also für erlernte Handlungsabläufe, von großer Bedeutung.	Velký význam má ale také pro psaní nebo <i>hru na nástroj</i> , tedy pro naučené akční sekvence.	Má však velký význam i pro psaní nebo <i>hru na nástroj</i> , tedy pro naučené dějové sekvence.	Dále hraje významnou roli při psaní či <i>hře na hudební nástroj</i> , tedy při naučeném sledu pohybů.

Tabulka 9

O (ř. 523–526)	GP (ř. 422–424)	DP (ř. 425–428)	LP (ř. 444–447)
Aber trotz allen wissenschaftlichen Fortschritts bleibt es fraglich, ob es jemals gelingen wird, alle Geheimnisse unseres Gehirns zu lüften, ob sich das riesige Puzzle aus einer	Navzdory veškerému vědeckému pokroku ale zůstává otázkou, zda se někdy podaří rozluštit všechna tajemství našeho mozku a zda se skutečně podaří obrovskou skládačku	Přes veškerý vědecký pokrok však zůstává otázkou, zda se někdy podaří odhalit všechna tajemství našeho mozku, zda se obrovskou skládačku z neznámého	Navzdory tomuto vědeckému pokroku však není jisté, zda se všechna tajemství našeho mozku vůbec někdy podaří odhalit a zda bude jednoho dne možné tuto obrovskou skládačku

unbekanntem Zahl von <i>Bausteinen</i> wirklich vollständig zusammensetzen lässt.	složenou z neznámého počtu stavebních bloků zcela poskládat dohromady.	množství stavebních kamenů podaří skutečně kompletně složit.	z neznámého počtu <i>dílů</i> zcela pospojovat.
---	---	---	---

Tabulka 10

4.3.1.1.2 Lexikum měnící význam

Podkategorie se zabývá chybnou volbou lexika měnícího význam sdělení. Následující tabulky ukazují případy, ve kterých k takovým pochybením došlo.

Slovesa použitá SP v následujícím příkladě zcela mění význam sdělení, překladače z možných českých ekvivalentů vybraly chybně. Překladatelka naopak zohlednila téma, kterému se kapitola věnuje, a překlad je proto vhodný.

O (ř. 73–74)	GP (ř. 62)	DP (ř. 62–63)	LP (ř. 67–68)
Bevor wir herausfinden, wie das geht, betrachten wir erst einmal <i>das zu fördernde Objekt</i> , unser Gehirn.	Než zjistíme, jak na to, podívejme se nejprve na objekt, který má být povýšen , na náš mozek.	Než zjistíme, jak na to, podívejme se nejprve na objekt, který chceme propagovat , na náš mozek.	Než zjistíme, jak na to, pojd'me se chvíli věnovat objektu, který chceme zdokonalit . Našemu mozku.

Tabulka 11

V tabulce 12 lze v GP pozorovat chybný doslovný překlad slova *Zensus*, ačkoli je výraz právě z důvodu jeho nedoslovnosti uveden v uvozovkách. Tuto skutečnost však překladač nezohlednil.

O (ř. 83–84)	GP (ř. 70–71)	DP (ř. 71–72)	LP (ř. 76–78)
Laut einem » <i>Zensus</i> « aus dem Jahr 2009 hat unser Gehirn etwa 86 Milliarden Nervenzellen.	Podle „ sčítání lidu “ z roku 2009 má náš mozek přibližně 86 miliard nervových buněk.	Podle " sčítání " z roku 2009 má náš mozek asi 86 miliard nervových buněk.	Podle <i>jednoho „sčítání“</i> z roku 2009 má náš mozek ve skutečnosti jenom asi 86 miliard nervových buněk.

Tabulka 12

V následujícím případě překladače zvolily chybný výraz pro překlad slova *Fleißarbeit*. Zvolené výrazy vykazují negativní konotace, a proto byly označeny za chybné. Píle nemusí být nutně spojena s náročností. Ačkoli se jedná pouze o jeden výraz či slovní spojení, je v tabulce z důvodu kontextu uvedeno celé souvětí.

O (ř. 205–208)	GP (ř. 170–172)	DP (ř. 172–175)	LP (ř. 183–186)
Diese <i>Fleißarbeit</i> in	Tato dřina spojená se	Tato tvrdá práce	Tato pilná práce ve

Verbindung mit Spaß und Konzentration ist eine nahezu sichere Methode, sich auch mit einer durchschnittlichen Begabung alle möglichen Fähigkeiten auf professionellem Niveau anzueignen, egal ob es sich um das Erlernen eines Instruments, künstlerische Ambitionen, Wasserskifahren oder wissenschaftliche Gebiete handelt.	zábavou a soustředěním je téměř zaručeným způsobem, jak i s průměrným talentem získat na profesionální úrovni všemožné dovednosti, ať už jde o výuku na nástroj, umělecké ambice, vodní lyžování nebo vědecké obory.	spojená se zábavou a soustředěním je téměř jistou metodou, jak získat všechny druhy dovedností na profesionální úrovni, a to i s průměrným talentem, ať už jde o výuku hry na hudební nástroj, umělecké ambice, vodní lyžování nebo vědecké obory.	spojení s radostí a koncentrací je metodou, díky níž si téměř s jistotou i s průměrným nadáním osvojíte nejružnější schopnosti na profesionální úrovni, ať už se jedná o hru na hudební nástroj, další umělecké dovednosti, jízdu na vodních lyžích nebo znalost určitého vědního oboru.
---	--	--	--

Tabulka 13

4.3.1.1.3 Nekonzistentnost lexika

Pod tuto kategorii spadají výrazy z obecné slovní zásoby, jejichž synonymie ve zkoumaném textu není žádoucí, a to zejména s ohledem na výskyty v O.

Zkoumaná kapitola knihy se v mnoha ohledech věnuje *genialitě*, proto byly jako chybné označeny výrazy v GP a DP v tabulkách 14 a 15. Tyto překlady rovněž v některých částech obsahují podobu zmíněného výrazu (např. GP, ř. 13; DP, ř. 13), nicméně jej nepoužívají konzistentně. Autorka výraz *genial* volí pravděpodobně záměrně, v opačném případě by mohla vybrat jiný ekvivalent.

O (ř. 31–33)	GP (ř. 26–28)	DP (ř. 26–28)	LP (ř. 28–30)
Ich möchte auch wissen, was wir grundsätzlich für unser Gehirn tun können, denn Sport, Ernährung und auch unser Schlaf sind wichtige Pfeiler auf dem Weg, um <i>genialer</i> zu werden.	Také by mě zajímalo, co můžeme v podstatě udělat pro náš mozek, protože cvičení, výživa a také náš spánek jsou důležitými pilíři na cestě k tomu, abychom se stali <i>brilantnějšími</i> .	Chci také vědět, co můžeme pro svůj mozek v podstatě udělat, protože sport, výživa a dokonce i náš spánek jsou důležitými pilíři na cestě k větší <i>vynalézavosti</i> .	Dále mě zajímá, jaké základní kroky můžeme pro podporu mozku podniknout, protože sport, strava a spánek jsou důležité milníky na cestě k větší <i>genialitě</i> .

Tabulka 14

O (ř. 71–72)	GP (ř. 60–61)	DP (ř. 60–61)	LP (ř. 66–67)
Und wie können wir	A jak můžeme udělat	A jak můžeme tento	A jak můžeme

diesen Film, den wir erleben, zu dem bestmöglichen und vor allem: zu unserem <i>genialsten</i> Film machen?	z tohoto prožívaného filmu ten nejlepší možný a především náš <i>nejskvělejší</i> film?	film, který prožíváme, učinit co nejlepším a především našim <i>nejskvělejším</i> filmem?	z tohoto filmu, který prožíváme, udělat to nejlepší, ten <i>nejgeniálnější</i> film?
---	---	---	--

Tabulka 15

V následující tabulce je jako nekonzistentní označen výraz v DP *čokoládový muffin*. Toto spojení se vyskytuje již dříve v textu, kde je použita *čokoládová bábovka* (DP, ř. 91), která zohledňuje českého příjemce. Ani jeden z výrazů problematický není, je hodnoceno pouze nekonzistentní řešení.

O (ř. 541–542)	GP (ř. 436)	DP (ř. 440)	LP (ř. 462–463)
Unser Gehirn hat Ähnlichkeit mit einem <i>Schoko-Muffin</i> . Und eins ist sicher: Von beidem kann man nie genug haben.	Náš mozek je podobný <i>čokoládovému muffinu</i> . A jedna věc je jistá: obojího není nikdy dost.	Náš mozek je podobný <i>čokoládovému muffinu</i> . A jedno je jisté: obojího není nikdy dost.	Náš mozek se podobá <i>čokoládovému muffinu</i> . A jedno je jisté – ani jednoho z nich není nikdy dost.

Tabulka 16

4.3.1.1.4 Výpustka

Tato kategorie zahrnuje nedostatky v překladu, které vznikly z důvodu vynechání podstatné části sdělení. Došlo tím k ochuzení cílového textu. Spadají sem však pouze případy, kdy vypuštění slova či části textu má vliv na konečný význam sdělení. Čtenář cílového textu si nicméně ve většině případů chybějící části nevšimne, neboť je neznalý originálu.

V tabulce 17 překladatelka vynechala ze souvětí celý úsek, který je však vzhledem k originálu jeho podstatnou součástí, a celé sdělení pak nedává smysl. Jaký k tomu měla překladatelka důvod, není jasné, nicméně je tento úsek hodnocen jako chyba. Strojové překladače tuto pasáž nevynechaly.

O (ř. 94–99)	GP (ř. 80–84)	DP (ř. 80–84)	LP (ř. 87–91)
Ein schöne Veranschaulichung von unseren knapp 100 Milliarden Nervenzellen erhalten Sie auch, wenn Sie sich einmal kurz überlegen, <i>wie lange es dauert, bis</i>	Můžete také získat pěknou ilustraci našich téměř 100 miliard nervových buněk, když se krátce zamyslíte nad tím, <i>jak dlouho by trvalo, než byste měli milion eur</i> , kdybyste každou	Pěknou představu o našich téměř 100 miliardách nervových buněk si také můžete udělat, když se krátce zamyslíte nad tím, <i>za jak dlouho byste získali milion eur</i> ,	Názorně si můžete našich 100 miliard nervových buněk přiblížit, třeba když si představíte, že každou vteřinu dostanete jedno euro. A pak si položíte otázku: Za jak

<i>Sie eine Million Euro besitzen, wenn Sie jede Sekunde einen Euro geschenkt bekämen. Und die zweite Frage lautet: Wann wären Sie Milliardär? Schätzen Sie einfach mal! Nicht überschlagen! Aber wenn Sie dies unbedingt möchten, na gut. Also was denken Sie? Wie lange dauert es bis zur Million und bis zu einer Milliarde?</i>	sekundu dostali jedno euro zdarma. A druhá otázka zní: Kdy byste se stal miliardářem? Jen hádejte! Nepřehánějte to! Ale pokud to opravdu chcete udělat, dobře. Tak co si myslíte? Jak dlouho trvá dosažení milionu a miliardy?	kdybyste každou vteřinu dostali jedno euro. A druhá otázka zní: Kdy byste se stali miliardářem? Stačí udělat odhad! Neodhadujte! Ale pokud opravdu chcete, dobře. Tak co myslíte? Za jak dlouho dosáhnete milionu a miliardy?	dlouho by se ze mě stal miliardář? Tipněte si! Ale nepřestřelte! I když... jestli si nemůžete pomoci, tak pro mě za mě... Takže, co myslíte, jak dlouho by to trvalo, než byste nastrádali milion a pak miliardu?
---	--	---	---

Tabulka 17

Také v následujícím případě se překladatelka dopustila chybného vynechání informace z originálu. *Efekt iluzorní pravdy*, který je zmíněn v kapitole 4.3.1.2.1 *Nevhodný/chybný ekvivalent*, se zakládá na informacích, které opakovaně slycháme, proto je v tomto úseku s největší pravděpodobností sdělení opakováno a nemělo by být vynecháno.

O (ř. 167–169)	GP (ř. 139–141)	DP (ř. 140–141)	LP (ř. 149–150)
Allein dadurch, dass wir eine Tatsache mehrmals hören, halten wir sie für wahr, wie zahlreiche Studien belegen. Das belegen auch zahlreiche Studien! In der Psychologie nennt man dieses Phänomen den »Wahrheitseffekt«.	Pouhým vyslechnutím faktu několikrát věříme, že je to pravda, jak ukázaly četné studie. Dokazují to i četné studie! V psychologii se tento jev nazývá „efekt pravdy“.	Stačí, když nějaký fakt slyšíme několikrát, a uvěříme, že je pravdivý, jak ukázaly četné studie. To dokazují i četné studie! V psychologii se tento jev nazývá "efekt pravdy".	Stačí, abychom něco několikrát slyšeli, a budeme to považovat za pravdivé. Dokládají to četné studie! V psychologii se tomuto jevu říká také „efekt pravdy“.

Tabulka 18

V tabulce 19 jsou naopak zobrazeny výpustky v GP a DP. V tomto případě se jedná o chybu, neboť pojem *flüssig* se v originále jako synonymum k *fluid* vyskytuje v O až na tomto místě. Jeho vynechání proto z hlediska srozumitelnosti není žádoucí.

O (ř. 266–268)	GP (ř. 220–221)	DP (ř. 223–224)	LP (ř. 235–236)
Stellen Sie sich vor, Sie sind mit einem roten Schlauchboot	Představte si, že cestujete v červeném gumovém člunu po	Představte si, že cestujete v červeném gumovém člunu po	Představte si, že se v červeném nafukovacím člunu

auf einem Fluss, der ja meist <i>flüssig</i> , also <i>fluid</i> ist, unterwegs und müssen das Problem lösen, dass Ihr Boot ein Loch hat.	řece, která je obvykle tekutá , a musíte vyřešit problém, že vaše loď má díru.	řece, která je obvykle tekutá , a musíte vyřešit problém, že váš člun má díru.	plavíte po řece, která je většinou <i>tekutá</i> , <i>tedy fluidní</i> , a musíte vyřešit problém – váš člun je děravý.
---	---	---	---

Tabulka 19

4.3.1.1.5 Adice

Kategorie adic zahrnuje přidávání slov či vět do překladů, které se ve zdrojovém textu nenacházejí a jejichž použití není nutné. Zároveň sem řadím také různé typy intelektualizací¹⁶⁹ či vnitřních vysvětlivek¹⁷⁰.

V tabulkách 20 a 21 je v DP přidána za citátem vždy věta jevící se jako potvrzení jeho pravdivosti. Z tohoto postupu usuzuji, že se jedná o zásah umělé inteligence, v GP se však tento jev nevyskytuje, nicméně se jedná o chybnou adici.

O (ř. 258–260)	GP (ř. 212–214)	DP (ř. 217–218)	LP (ř. 227–229)
»Für das, was Hänschen nicht lernt, braucht Hans sehr viel länger oder lernt es tatsächlich nicht mehr.« Mit diesem Sprichwort könnte ich mich deutlich besser anfreunden.	„Co se Hans nenaučí, to Hans potřebuje mnohem déle nebo se už vlastně nenaučí.“ Tohle rčení by mi mohlo připadat mnohem pohodlnější.	"Co se Hans nenaučí, to se Hans učí mnohem déle nebo se nenaučí vůbec." A tak to je. S tímto rčením bych se dokázal mnohem lépe spřátelit.	„Novým kouskům starého psa naučíš mnohem pomaleji nebo možná už vůbec nikdy.“ V této podobě mi uvedené pořekadlo sedí mnohem více.

Tabulka 20

O (ř. 302–304)	GP (ř. 250–251)	DP (ř. 253–254)	LP (ř. 267–268)
Schon Thomas Alva Edison drückte es so aus: »Genie besteht zu einem Prozent aus Inspiration und zu 99 Prozent aus Transpiration.«	Thomas Alva Edison to jednou vyjádřil takto: „Genius je jedno procento inspirace a 99 procent potu.	Jak řekl Thomas Alva Edison: "Genialita je z jednoho procenta inspirace a z 99 procent pot." V tomto případě se jedná o genialitu.	Již Thomas Alva Edison prohlásil: „Genialita je jedno procento inspirace a devadesát devět procent potu.“

Tabulka 21

Tabulka 22 ukazuje vnitřní vysvětlivku u LP. Ta ale v tomto případě není nutná, neboť okolní kontext pojednává o výzkumech lidského mozku. Navíc použité anglická slova nejsou z mého

¹⁶⁹ LEVÝ, 2012, s. 132.

¹⁷⁰ LEVÝ, 2012, s. 115.

pohledu nijak zvlášť problematická, a pokud by jim čtenář neporozuměl, jistě by z kontextu dokázal odhalit, o jaký výzkum se jedná.

O (ř. 520–523)	GP (ř. 419–421)	DP (ř. 423– 425)	LP (ř. 442–444)
Wichtige Erkenntnisse erhofft man sich auch von dem europäischen »Human Brain Project«, das mit über einer Milliarde Euro in den nächsten zehn Jahren gefördert wird. Auch in den USA und China laufen große Projekte zur Erforschung des Gehirns.	Doufáme také, že důležité poznatky přijdou z evropského projektu „Human Brain Project“, který bude v příštích deseti letech financován více než jednou miliardou eur. Velké projekty na výzkum mozku probíhají také v USA a Číně.	Důležité poznatky si slibuje i evropský projekt "Human Brain Project", na který je v příštích deseti letech vyčleněna více než miliarda eur. Velké projekty výzkumu mozku probíhají také v USA a Číně.	Důležité objevy slibuje také evropský projekt <i>Human Brain Project</i> , jenž se zabývá lidským mozkem a jehož desetiletý rozpočet činí jednu miliardu eur. Také v USA a Číně běží velké projekty zaměřené na výzkum mozku.

Tabulka 22

4.3.1.1.6 Deformace ustálených spojení, rčení, idiomů, obrazných pojmenování

Ustálená spojení, frazeologismy a výrazy podobného rázu představují problematickou oblast nejen pro strojové překladače, ale rovněž také pro lidské překladače.

Německé kompozitum *Gewohnheitstier* se používá pro osoby, které nerady mění své zaužívané stereotypy a zvyky.¹⁷¹ Bylo proto nutné, aby byl převeden především význam tohoto slova. Tabulka 23 ukazuje, že SP v překladu výrazu pochybily, neboť postupovaly doslovně. Zvolený výraz obou překladačů by z kontextu mohl být pochopitelný, nicméně je vhodné vybrat adekvátní český ekvivalent, jaký zvolila překladatelka.

O (ř. 162–163)	GP (ř. 135–136)	DP (ř. 136)	LP (ř. 145)
Darüber hinaus ist es ein <i>Gewohnheitstier</i> , denn es liebt alles, was ihm vertraut ist.	Navíc je to tvor ze zvyku , protože miluje vše, co je mu známé.	Je také tvorem zvyku , protože miluje vše, co je mu známé.	A navíc platí, že <i>zvyk je</i> pro něj železná košile , protože miluje vše, co důvěrně zná.

Tabulka 23

Tabulky 24 a 25 pracují se stejným příslovím, jednou je však přísloví upraveno pro potřeby textu. GP pochybil v obou případech a opět postupoval doslovně. DP přesné znění německého přísloví v tabulce 24 nahradil českým ekvivalentem, stejně jako LP, ale jeho úpravu v tabulce

¹⁷¹ *Gewohnheitstier*. In: *Duden* [online]. [cit. 2024-06-24]. Dostupné z: <https://www.duden.de/rechtschreibung/Gewohnheitstier>.

25 přeložil doslovně. Vzhledem k poznatkům o fungování překladače se domnívám, že nedokázal odhalit, že se jedná o toto přísloví.

O (ř. 240–241)	GP (ř. 199)	DP (ř. 203)	LP (ř. 213–214)
Das alles sind gute Argumente, um dem Sprichwort » <i>Was Hänschen nicht lernt, lernt Hans nimmermehr</i> « etwas entgegensetzen.	To vše jsou dobré argumenty proti rčení " <i>Pokud se Hans nenaučí, Hans se nikdy nenaučí.</i> "	To vše jsou dobré argumenty proti rčení " <i>starého psa novým kouskům nenaučíš</i> ".	To vše jsou pádné argumenty, které vyvracejí tvrzení, že „ <i>starého psa novým kouskům nenaučíš</i> “.

Tabulka 24

O (ř. 258–260)	GP (ř. 212–214)	DP (ř. 217–218)	LP (ř. 227–229)
»Für das, was Hänschen nicht lernt, braucht Hans sehr viel länger oder lernt es tatsächlich nicht mehr.« Mit diesem Sprichwort könnte ich mich deutlich besser anfreunden.	„ <i>Co se Hans nenaučí, to Hans potřebuje mnohem déle nebo se už vlastně nenaučí.</i> “ Tohle rčení by mi mohlo připadat mnohem pohodlnější.	<i>"Co se Hans nenaučí, to se Hans učí mnohem déle nebo se nenaučí vůbec."</i> A tak to je. S tímto rčením bych se dokázal mnohem lépe spřátelit.	„ <i>Novým kouskům starého psa naučíš mnohem pomaleji nebo možná už vůbec nikdy.</i> “ V této podobě mi uvedené pořekadlo sedí mnohem více.

Tabulka 25

4.3.1.1.7 Cizojazyčné výrazy

Tato kapitola ukazuje různé způsoby zacházení s cizojazyčnými slovy. Jedná se jak o překlad anglických výrazů do češtiny, tak překlad německých výrazů anglicismy. Slova latinského původu, která se vzhledem k tématu v textu vyskytují, spadají pod kapitolu 4.3.1.2 *Odborná slovní zásoba*.

Následující příklad ukazuje, že SP přeložily výraz *Happy Hippo* do češtiny, ačkoli byla jako výchozí jazyk nastavena němčina. Tento jev podporuje názor, že oba vybrané překladače překládají přes angličtinu. Překlad je nutné i přes tuto skutečnost hodnotit jako chybný, neboť výraz v angličtině nese v rámci kontextu význam. *Happy Hippo* je součástí jedné z vizualizací, které jsou zmíněny v kapitole 4.2.1 *Vizualizace*. V tomto konkrétním případě se jedná o vtip autorky, která zkouší čtenáře, zda si pamatují dříve zmíněný výraz *hipokampus*.

O (ř. 139–140)	GP (ř. 118–119)	DP (ř. 119–120)	LP (ř. 125–126)
Erinnern Sie sich noch an den Namen für den Teil des Gehirns, der besonders für das	Pamatujete si název části mozku, která je zvláště zodpovědná za ukládání nových vzpomínek? <i>Šťastný</i>	Pamatujete si název části mozku, která je zodpovědná zejména za ukládání nových vzpomínek? <i>Šťastný</i>	Pamatujete si ještě název části mozku, která je zodpovědná především za ukládání nových

Abspeichern neuer Erinnerungen zuständig ist? <i>Happy Hippo?</i> Fast.	Hroch? Téměř.	hroch? Téměř.	vzpomínek? <i>Happy Hippo?</i> Skoro jste se trefili.
---	----------------------	----------------------	---

Tabulka 26

GP v tabulce 27 a DP v tabulce 28 obsahují pro překlad německého slova anglicismus, který by nemusel být pro českého čtenáře srozumitelný a zároveň by mohl změnit význam textu.

O (ř. 135–136)	GP (ř. 114–115)	DP (ř. 115–116)	LP (ř. 121–122)
Das sind gute, traurige, lustige oder andere einprägsame <i>Rückblicke</i> .	Jsou to dobré, smutné, vtipné nebo jiné zapamatovatelné <i>flashbacky</i> .	Jsou to <i>vzpomínky</i> dobré, smutné, vtipné nebo jiné nezapomenutelné.	Jsou to příjemné, smutné, veselé nebo také jiné <i>pohledy do minulosti</i> , jež nám utkvěly v mysli.

Tabulka 27

O (ř. 23–24)	GP (ř. 19–20)	DP (ř. 19–20)	LP (ř. 21–22)
Mich interessiert die Frage, wie viel Stress man sich durch <i>Achtsamkeit</i> und Meditation ersparen kann.	Zajímá mě otázka, kolik stresu si můžete ušetřit <i>všímavostí</i> a meditací.	Zajímá mě otázka, kolik stresu si můžeme ušetřit pomocí <i>mindfulness</i> a meditace.	Zajímavá je i otázka, kolik stresu si člověk může ušetřit <i>bdělostí</i> a meditací.

Tabulka 28

4.3.1.1.8 Problematika převodu citátů

V případě citátů nelze hodnotit, zda se jedná o chyby, protože strojové překladače nejsou schopny vyhledat, případně ověřit originální překlady, pokud takové existují. Zároveň některé z citátů, které byly v textu použity, nejsou původem německé, a proto jsou již tyto použity v německém originálu jako překlady. Jejich převod je však minimálně zajímavý a pro zohlednění v typologii chyb z mého pohledu vhodný, z tohoto důvodu jsem se rozhodla je taktéž tematizovat. V kvantitativní tabulce 118 však jejich počty zahrnuté nejsou, neboť nejsou společně s některými dalšími vybranými kategoriemi hodnoceny jako chyba. Citáty by zároveň mohly spadat také do kategorie týkající se příjemce CT, vzhledem k jejich specifické jazykové povaze pro ně však byla vytvořena vlastní kategorie.

V tabulce 29 je zobrazen citát z knihy Josteina Gaardera *Sofiin svět*. Tato kniha vyšla původně v norštině, avšak citát je uveden v němčině. Odkud čerpala pro překlad autorka O, není v knize uvedeno. Stejně tak není uvedeno v překladu knihy, odkud pochází český překlad tohoto citátu.

Překladových verzí *Sofiina světa* existuje celá řada¹⁷², avšak nepodařilo se mi v překladech, které jsem měla k dispozici, dohledat přesné znění citátu tak, jak jej uvádí překladatelka. To však neznamena, že taková verze vůbec neexistuje. SP s největší pravděpodobností překládaly německou verzi.

O (ř. 2–4)	GP (ř. 2–4)	DP (ř. 2–4)	LP (ř. 2–3)
»Wenn das Gehirn des Menschen so einfach wäre, dass wir es verstehen könnten, dann wären wir so dumm, dass wir es doch nicht verstehen würden.« Dieser Satz stammt aus dem Buch <i>Sofies Welt</i> von Jostein Gaarder.	„Kdyby byl lidský mozek tak jednoduchý, že bychom mu rozuměli, pak bychom byli tak hloupí, že bychom mu nerozuměli.“ Tato věta pochází z knihy <i>Sofiin svět</i> od Josteina Gaardera.	"Kdyby byl lidský mozek tak jednoduchý, že bychom ho dokázali pochopit, pak bychom byli tak hloupí, že bychom mu nakonec nerozuměli." Tato věta pochází z knihy <i>Sofiin svět</i> od Josteina Gaardera.	„Kdyby byl lidský mozek natolik jednoduchý, aby bychom mu rozuměli, byli bychom tak hloupí, že bychom mu nakonec stejně nerozuměli.“ Tato věta je z knihy <i>Josteina Gaardera Sofiin svět</i> .

Tabulka 29

V následující tabulce je použita věta Johna F. Kennedyho. GP obsahuje českou verzi, DP větu uvádí v němčině a do závorky pak dává český překlad a LP naopak citát ponechává v němčině. Postup je ve všech třech případech možný, nicméně LP český překlad citátu uvádí v poznámkovém aparátu na konci knihy, viz kapitola 3.3.2 *Příprava empirického materiálu*. LP nicméně obsahuje nekonzistentní překlady citátů, protože na některých místech uvádí české překlady přímo v textu knihy. Ponechání německého překladu bylo nejspíš záměrné, neboť Kennedyho proslov je pro mnohé známý, a proto bylo možné ponechat originální znění přímo v rámci zkoumané kapitoly.¹⁷³

O (ř. 136–138)	GP (ř. 115–117)	DP (ř. 116–118)	LP (ř. 122–124)
So fällt uns vielleicht John F. Kennedy vor dem Schöneberger Rathaus und sein Satz: »Ich bin ein Berliner« ein, oder wir wissen noch, dass Barack Obama bei seiner Rede vor	Můžeme si tedy vzpomenout na Johna F. Kennedyho před radnicí v Schönebergu a jeho větu: „ <i>Jsem Berličan</i> “, nebo si vzpomeneme, že si Barack Obama	Můžeme si například vybavit Johna F. Kennedyho před radnicí v Schönebergu a jeho větu: " <i>Ich bin ein Berliner</i> " (<i>Jsem Berličan</i>), nebo si můžeme vzpomenout	Možná si při tom vzpomeneme na Johna F. Kennedyho před radnicí v Schönebergu a na jeho větu „ <i>Ich bin ein Berliner</i> .“ nebo si vybavíme, jak si Barack Obama

¹⁷² *Sofiin svět*. In: *Databáze knih* [online]. [cit. 2024-06-25]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/dalsi-vydani/sofiin-svet-108569>.

¹⁷³ Ich bin ein Berliner... Před 60 lety pronesl Kennedy svůj slavný projev. Skutečně o sobě JFK mluvil jako o koblize?. In: *Reflex* [online]. [cit. 2024-06-25]. Dostupné z: <https://www.reflex.cz/clanek/historie/119563/ich-bin-ein-berliner-pred-60-lety-pronesl-kennedy-svuj-slavny-projev-skutecne-o-sobe-jfk-mluvil-jako-o-koblize.html>.

dem Brandenburger Tor sein Jackett auszog.	během projevu před Braniborskou bránou svlékl sako.	na Baracka Obamu, který si během svého projevu před Braniborskou bránou svlékl sako.	během projevu před Braniborskou branou svlékl sako.
--	---	--	---

Tabulka 30

Tabulka 31 ukazuje výše zmíněný postup, tedy přímý překlad do češtiny u všech třech překladů. Tentokrát se jedná o citát, jehož autorem je Thomas Alva Edison.

O (ř. 302–304)	GP (ř. 250–251)	DP (ř. 253–254)	LP (ř. 267–268)
Schon Thomas Alva Edison drückte es so aus: » <i>Genie besteht zu einem Prozent aus Inspiration und zu 99 Prozent aus Transpiration.</i> «	Thomas Alva Edison to jednou vyjádřil takto: „ <i>Genius je jedno procento inspirace a 99 procent potu.</i> “	Jak řekl Thomas Alva Edison: " <i>Genialita je z jednoho procenta inspirace a z 99 procent pot.</i> " V tomto případě se jedná o genialitu.	Již Thomas Alva Edison prohlásil: „ <i>Genialita je jedno procento inspirace a devadesát devět procent potu.</i> “

Tabulka 31

4.3.1.1.9 Změna významu v důsledku chybného překladu celku

V dosavadních kategoriích byla zkoumána téměř vždy jen jednotlivá slova či slovní spojení. Zatímco při jejich opravě by bylo nutné změnit pouze je, tato kategorie zahrnuje chyby, které postihují celou větu či větší úsek textu a jejichž výskyt podmiňuje vznik úseků překladových řešení pozbývajících smyslu či měnících význam. Často dochází také například k chybnému spojení informací v rámci souvětí.

Následující tři tabulky uvádějí konkrétní případy, které jsem označila jako chybné. Chyb se v tomto ohledu dopouštěly především strojové překladače.

O (ř. 6–9)	GP (ř. 5–7)	DP (ř. 5–7)	LP (ř. 5–8)
Die Natur hat uns eine ganze Menge mitgegeben – aber manchmal fehlt mir eine Gebrauchsanweisung für meinen Kopf. <i>Es wäre schön, wenn wir die mitbekommen hätten. Vielleicht zur Einschulung in der Schultüte.</i> Das hätte mir ja gereicht. Oder zumindest ein PDF	Příroda nám toho nadělila hodně – ale někdy nemám návod na hlavu. <i>Bylo by hezké, kdybychom si toho všimli. Třeba do školní tašky na nástup do školy.</i> To by mi stačilo. Nebo alespoň PDF ke stažení.	Příroda nám toho dala hodně - ale někdy nemám k hlavě návod. <i>Bylo by hezké, kdybychom je dostali. Třeba ve školní tašce, když jsme nastoupili do školy.</i> To by mi stačilo. Nebo alespoň PDF ke stažení.	Příroda nás bohatě obdařila, někdy však postrádám návod k použití vlastní hlavy. <i>Bylo by pěkné, kdybychom spolu s hlavou dostali i ten. Nebo by například mohl být přibalen k uvítacímu balíčku první den ve škole</i> či být ke stažení jako pdf. To by mi stačilo.

als Download.			
---------------	--	--	--

Tabulka 32

O (ř. 477–479)	GP (ř. 389–391)	DP (ř. 392–394)	LP (ř. 414–416)
Da unser Gehirn sich Informationen am besten merken kann, wenn wir sie visualisieren, <i>habe ich mir ein Bild für unser Gehirn überlegt, das Ihnen beim Lesen dieses Buchs helfen soll, eine bessere Vorstellung von der Arbeitsweise unseres Gehirns zu erlangen.</i>	Protože si náš mozek pamatuje informace nejlépe, když si je vizualizujeme, <i>vytvořil jsem obrázek mozku, který vám při čtení této knihy pomůže získat lepší představu o tom, jak náš mozek funguje.</i>	Protože si náš mozek nejlépe zapamatuje informace, když si je představíme, <i>vymyslel jsem pro náš mozek obrázek, který by vám měl pomoci lépe si představit, jak náš mozek při čtení této knihy funguje.</i>	Protože si náš mozek informace nejlépe zapamatuje, pokud je vizualizujeme, <i>vymyslela jsem si jeho obraz, abyste si při čtení této knihy mohli lépe představovat, jakým způsobem mozek pracuje.</i>

Tabulka 33

O (ř. 486–487)	GP (ř. 394)	DP (ř. 397–398)	LP (ř. 418–419)
Das glaubt er zumindest, <i>bis er mit seinem bunten Korallenfischkopf präfrontal gegen eine Scheibe knallt.</i>	Alespoň si to myslí, <i>dokud svou barevnou korálovou rybu nenarazí hlavou do okna.</i>	Alespoň si to myslí, <i>dokud se svou barevnou hlavou korálové rybky nepraští prefrontálně o okenní sklo.</i>	To si alespoň myslí, <i>než svou pestrou hlavou korálové ryby (pre)frontálně narazí do skleněné tabule.</i>

Tabulka 34

4.3.1.2 Odborná slovní zásoba

Tato kategorie včetně podkategorií byla inspirována obdobnou kategorií v rámci metrik MQM. Ve zkoumaném úseku textu se vyskytují termíny z různých oborů. Pro hodnocení odborné lékařské slovní zásoby vycházím z konzultací s odbornou lékařkou MUDr. Ivetou Novákovou a dále z *Lékařského slovníku německo-českého a česko-německého*¹⁷⁴, *Národního zdravotnického informačního portálu (NZIP)*¹⁷⁵ a *Velkého lékařského slovníku*¹⁷⁶. Pro posouzení terminologie se zároveň opírám o rešeršní práci na dalších internetových stránkách a vlastní znalosti.

¹⁷⁴ KÁBRT, Jan a kol. *Lékařský slovník německo-český a česko-německý*. Praha, 1989.

¹⁷⁵ Dostupné z: <https://www.nzip.cz/rejstrik-pojmu?q=#K>.

¹⁷⁶ Dostupné z: <https://lekarske.slovniky.cz/>.

4.3.1.2.1 Nevhodný/chybný ekvivalent

Následující kategorie se zabývá termíny, které byly při překladu v celkovém kontextu zvoleny nevhodně či zcela chybně. Dochází v podstatě ke spojení prvních dvou kategorií obecné slovní zásoby, neboť se v rámci terminologie hledí zejména na exaktní vyjádření.

Všechny tři překlady v tabulce 35 využívají psychologického termínu *efekt pravdy*. Po rozsáhlé rešerši jsem označila tento překlad za chybný, neboť mimo jiné i různé vysokoškolské práce¹⁷⁷ tento efekt označují jako *efekt iluzorní pravdy*.

O (ř. 167–169)	GP (ř. 139–141)	DP (ř. 140–141)	LP (ř. 149–150)
Allein dadurch, dass wir eine Tatsache mehrmals hören, halten wir sie für wahr, wie zahlreiche Studien belegen. Das belegen auch zahlreiche Studien! In der Psychologie nennt man dieses Phänomen den »Wahrheitseffekt«.	Pouhým vyslechnutím faktu několikrát věříme, že je to pravda, jak ukázaly četné studie. Dokazují to i četné studie! V psychologii se tento jev nazývá „ <i>efekt pravdy</i> “.	Stačí, když nějaký fakt slyšíme několikrát, a uvěříme, že je pravdivý, jak ukázaly četné studie. To dokazují i četné studie! V psychologii se tento jev nazývá " <i>efekt pravdy</i> ".	Stačí, abychom něco několikrát slyšeli, a budeme to považovat za pravdivé. Dokládají to četné studie! V psychologii se tomuto jevu říká také „ <i>efekt pravdy</i> “.

Tabulka 35

Tabulka 36 obsahuje hned několik termínů týkajících se částí lidského mozku. Z pozice redaktorky jsem vycházela z portálu NZIP, odborných konzultací a také vlastních znalostí z tematizované oblasti. Latinské výrazy byly v kontextu úryvku označeny za chybné, neboť pro jejich použití není důvod a pro cílového čtenáře by mohly působit nesrozumitelně. Zároveň pro ně není ani v originálu žádný podklad. Dále byly jako nevhodné označeny výrazy *velký mozek* u GP a LP a *malý mozek* u LP, a to s odkazem na NZIP¹⁷⁸ a dále na potvrzení ze strany MUDr. Ivety Novákové, jako správné výrazy se v tomto kontextu používají spíše *koncový mozek* a *mozeček*. Dále je nutné zmínit, že všechny tři překlady chybují v konzistentním užívání překladu pro *Großhirn*, tato nekonzistentnost však není v kapitole 4.3.1.2.2 *Nekonzistentnost terminologie* hodnocena, protože veškeré výskyty přeložených termínů byly označeny jako chyba již v rámci této kategorie. Zajímavé je, že v DP se výraz *velký mozek* nevyskytuje vůbec, nicméně žádný z použitých překladů německého výrazu

¹⁷⁷ ADAMCOVÁ, Nina. *Sleeper effect a jeho vliv na vnímání fake news u náctiletých*. Praha, 2019.

¹⁷⁸ Koncový mozek. In: NZIP [online]. [cit. 2024-06-25]. Dostupné z: <https://www.nzip.cz/rejstrikovy-pojem/4612>.

Großhirn (mozkovna (ř. 327), *mozek* (ř. 297), *cerebrum* (ř. 284), *mozková kůra* (ř. 369)) nelze považovat za správný, protože dochází k záměně částí mozku.

O (ř. 338–339)	GP (ř. 280–281)	DP (ř. 284–285)	LP (ř. 300–301)
Für einen groben Überblick reicht zunächst die Unterteilung in <i>Hirnstamm, Zwischenhirn, Kleinhirn, Großhirn</i> und <i>Großhirnrinde</i> .	Pro hrubý přehled postačí rozdělení na <i>mozkový kmen, diencephalon, mozeček, velký mozek</i> a <i>mozkovou kůru</i> .	Pro hrubý přehled stačí rozdělit <i>mozkový kmen, diencephalon, cerebellum, cerebrum</i> a <i>mozkovou kůru</i> .	K základnímu přehledu prozatím postačí rozdělení na <i>mozkový kmen, mezimozek, malý mozek, velký mozek</i> a <i>mozkovou kůru</i> .

Tabulka 36

Tabulka 37 ukazuje dva jevy. Jedním z nich je německý výraz *Balken*, v českém překladu *mozkový trámec*. Lidská překladatelka použila výraz *mozkový svazek*, který jsem posoudila jako chybný překlad vzhledem ke skutečnosti, že se jedná o svazek nervových vláken a přídavné jméno *mozkový* tedy není vhodné, zároveň připojila také výraz *kalózní těleso*, což je vzhledem k následně užitému latinskému spojení redundantní, nicméně není předmětem této kategorie tuto adici hodnotit. Latinský výraz pro *mozkový trámec* připojily strojové překladače za český výraz. Tento postup hodnotím jako chybný, neboť by čtenář mohl být z takto připojeného neskoňovaného cizího výrazu zmatený. V tomto konkrétním případě by bylo vhodné výraz uvést v závorkách podobně, jako je tomu u LP.

O (ř. 400–402)	GP (ř. 324–326)	DP (ř. 329–331)	LP (ř. 348–350)
Das Großhirn besteht aus zwei Gehirnhälften, die in verschiedene Lappen unterteilt werden und durch einen <i>Balken</i> , den <i>Corpus Callosum</i> , verbunden sind.	Velký mozek se skládá ze dvou mozkových hemisfér, které jsou rozděleny do různých laloků a jsou spojeny <i>paprskem, corpus callosum</i> .	Mozek se skládá ze dvou mozkových hemisfér, které jsou rozděleny na různé laloky a spojeny <i>paprskem, corpus callosum</i> .	Velký mozek se skládá ze dvou mozkových hemisfér, jež jsou rozděleny na laloky a spojeny <i>mozkovým svazkem, takzvaným kalózním tělesem</i> (z lat. <i>corpus callosum</i>).

Tabulka 37

4.3.1.2.2 Nekonzistentnost terminologie

Některé termíny byly užity správně, v některých případech však nedocházelo k používání téhož termínu v rámci celého zkoumaného úseku. Chyby netvořily pouze v SP, ale nedostatky lze spatřit rovněž u LP.

Takový případ nabízí následující příklad, kdy je v LP pro překlad slova *Gehirn* použit výraz *rozum* a v další větě pak *mozek*. Důvod pro použití odlišného termínu se mi nepodařilo

odhalit, navíc němčina disponuje výrazem *Verstand*, který ale použit nebyl, proto hodnotím *rozum* jako chybné a nekonzistentní řešení. Zároveň tyto příklady ukazují také pochybení strojových překladačů při překladu slova *Ich*, to rovněž není užíváno konzistentně, ačkoli je to pro text žádoucí.

O (ř. 35–39)	GP (ř. 30–33)	DP (ř. 30–33)	LP (ř. 32–35)
In der Wissenschaft wird das menschliche <i>Ich</i> entweder als identisch mit dem <i>Gehirn</i> betrachtet oder das <i>Gehirn</i> als Ausführungsorgan für das <i>Ich</i> gesehen. Wenn ich in diesem Buch also vom <i>Gehirn</i> rede, als ob es eine eigene Identität hätte, dann natürlich nur, um seine Arbeitsweise klarer darzustellen. Ich meine damit nicht, dass wir zwei <i>Ichs</i> haben: das <i>Gehirn</i> hat kein <i>Ich</i> , sonder nur der Mensch.	Ve vědě je lidské <i>ego</i> buď považováno za totožné s <i>mozkem</i> , nebo je <i>mozek</i> vnímán jako výkonný orgán <i>ega</i> . Takže když v této knize mluvím o mozku, jako by měl svou vlastní identitu, je to samozřejmě jen proto, abych jasněji vysvětlil, jak funguje. Nemyslím tím, že máme dvě <i>já</i> : mozek nemá <i>ego</i> , má ho pouze lidská bytost.	Ve vědě je lidské <i>ego</i> považováno buď za totožné s <i>mozkem</i> , nebo je <i>mozek</i> považován za výkonný orgán <i>ega</i> . Když tedy v této knize mluvím o mozku, jako by měl svou vlastní identitu, je to samozřejmě jen proto, abych objasnil způsob jeho fungování. Nemám na mysli, že máme dvě " <i>já</i> ": mozek nemá " <i>já</i> ", to má pouze člověk.	Věda lidské <i>já</i> považuje za identické s <i>rozumem</i> , nebo na <i>rozum</i> nahlíží jako na výkonný orgán lidského <i>já</i> . Pokud tedy v této knize budu hovořit o mozku, jako by měl vlastní identitu, tak samozřejmě jen proto, abych jasněji popsala, jak pracuje. Nechci tím říci, že máme dvě <i>já</i> . Mozek žádné <i>já</i> nemá, to má pouze člověk.

Tabulka 38

Následující tabulka ukazuje příklad, který v blízko stojících úsecích pracuje s termínem *krystalická inteligence*¹⁷⁹. V tomto případě je problematický DP, který v každém z výskytů volí odlišný termín. DP užívá správného výrazu jako GP a LP také (např. DP, ř. 191), nicméně ten není do této tabulky zanesen z důvodu její přílišné rozsáhlosti. Ve sledovaném úryvku textu tedy DP na rozdíl od ostatních překladů vykazuje v tomto ohledu nekonzistentní používání termínu.

O (ř. 228–233)	GP (ř. 189–193)	DP (ř. 193–197)	LP (ř. 202–207)
<i>Kristalline Intelligenz</i> umfasst all das, was wir im Laufe unseres Lebens erlernen, also	<i>Krystalická inteligence</i> zahrnuje vše, co se učíme v průběhu života, tedy výchovou, patří	<i>Krystalizovaná inteligence</i> zahrnuje vše, co se naučíme v průběhu života, tj. díky výchově, včetně	<i>Krystalická inteligence</i> zahrnuje všechno, co se během našeho života naučíme, co

¹⁷⁹ Vědci zřejmě zjistili, kde v mozku sídlí „tekutá“ inteligence. In: *100 + 1 zahraniční zajímavost* [online]. [cit. 2024-06-27]. Dostupné z: <https://www.stoplusjednicka.cz/vedci-zrejme-zjistili-kde-v-mozku-sidli-tekuta-inteligence>.

mittels unserer Erziehung, dazu gehören auch unsere kulturelle Prägung, unser faktisches Wissen, aber auch all die anderen Fähigkeiten, die wir erwerben, vom Dreiradfahren bis zum Nordic Walking. Diese <i>kristalline Intelligenz</i> können wir tatsächlich durch Aneignung neuen Wissens oder Trainieren neuer Fertigkeiten nicht nur beibehalten, sondern noch bis ins hohe Alter steigern.	sem i náš kulturní vliv, naše faktické znalosti, ale i všechny ostatní dovednosti, které získáváme, od jízdy na tříkolce až po nordic walking. Tuto <i>krystalickou inteligenci</i> si vlastně můžeme nejen udržet získáváním nových znalostí nebo tréninkem nových dovedností, ale také ji zvyšovat do vysokého věku.	kulturního otisku, faktických znalostí, ale i všech dalších dovedností, které získáme, od jízdy na tříkolce po nordic walking. Tuto <i>vykrystalizovanou inteligenci</i> si vlastně můžeme nejen udržovat získáváním nových znalostí nebo tréninkem nových dovedností, ale také ji zvyšovat až do vysokého věku.	přijmeme prostřednictvím naší výchovy, patří sem kulturní vlivy, faktické vědomosti, ale i všechny schopnosti, které si osvojíme, od jízdy na tříkolce až po nordic walking. Tuto <i>krystalickou inteligenci</i> si skutečně můžeme čerpáním dalších vědomostí či trénováním nových schopností nejen uchovat, ale dokonce až do vysokého věku posilovat.
---	--	--	---

Tabulka 39

Tabulka 40 tematizuje přepis latinského výrazu *thalamus*. Ačkoli lze toto slovo psát rovněž způsobem, jaký je zvolen v DP¹⁸⁰, opět se v tomto překladu nacházejí obě varianty (např. DP, ř. 299), proto byla varianta *talamus* a všechny její případné další výskyty označeny za chybné. GP i LP upřednostňují původní latinskou variantu, která je konzistentně používána v celém překladu.

O (ř. 356–359)	GP (ř. 291–293)	DP (ř. 296–298)	LP (ř. 312–314)
Im <i>Thalamus</i> befindet sich eine wichtige Umschaltstelle zum Großhirn. Durch sie laufen alle Sinneswahrnehmungen, bevor diese eingehenden Informationen an die »zuständigen« Areale im Großhirn weitergeleitet werden.	V <i>thalamu</i> je důležitý přepínací bod do velkého mozku. Všechny smyslové vjemy jimi procházejí, než jsou tyto příchozí informace předány „odpovědným“ oblastem v mozku.	<i>Talamus</i> je důležitým přestupním bodem do mozku. Všechny smyslové vjemy jím procházejí, než jsou tyto příchozí informace předány "odpovědným" oblastem v mozku.	V <i>thalamu</i> se nachází důležité místo pro převod informací k velkému mozku. Prochází jím všechny smyslové vjemy před tím, než jsou tyto vstupující údaje převedeny dále do příslušných částí mozku.

Tabulka 40

¹⁸⁰ Talamus. In: *Velký lékařský slovník* [online]. [cit. 2024-06-27]. Dostupné z: <https://lekarske.slovníky.cz/pojem/talamus>.

4.3.2 Větná skladba

Následující kategorie se vztahují k nedostatkům na úrovni větné skladby.

4.3.2.1 Slovosled a aktuální členění větné

Ačkoli je český slovosled v mnoha ohledech považován za volnější než německý, působí některá řešení v češtině neústrojně. Novou informaci je třeba dát nakonec, naopak informaci již dříve zmíněnou na začátek. Nesprávným řazením slov ve větě vznikají problematická místa, která například mnohdy vyzdvihnou zcela jinou informaci než tu, která má být ve větě nejpodstatnější. Slovosledem a aktuálním členěním větným se z teoretického hlediska blíže zabývá kapitola 2.3.1 *Typologie chyb z hlediska translatologie*.

V tabulce 41 je z mého pohledu problematický GP. Vytvořená vedlejší věta je v rámci slovosledu vhodněji začleněna v DP, kde je zároveň dán důraz na výraz *realita*, stejně jako v LP.

O (ř. 69–71)	GP (ř. 58–60)	DP (ř. 58–60)	LP (ř. 65–66)
<i>Wie konstruiert unser Gehirn aus all den einprasselnden Impulsen jeden Tag aufs Neue dieses »Gesamtwerk«, unseren individuellen Film, unsere Realität?</i>	<i>Jak náš mozek konstruuje toto „kompletní dílo“, náš individuální film, naši realitu, ze všech impulsů, které přicházejí každý den?</i>	<i>Jak náš mozek ze všech podnětů, které k nám každý den přicházejí, sestavuje toto "kompletní dílo", náš individuální film, naši realitu?</i>	<i>Jak náš mozek z celé té laviny impulsů každý den znova konstruuje toto „ucelené dílo“, náš osobní film, naši realitu?</i>

Tabulka 41

V tabulce 42 zachovaly stejný slovosled všechny tři překlady, nicméně je označen jako chybný, neboť věta navazuje na předchozí sdělení a bylo by vhodné ji otočit.

O (ř. 127–129)	GP (ř. 107–109)	DP (ř. 107–109)	LP (ř. 113–115)
<i>Und wie im Kino bekommen wir auch in unserem Film nicht alle Szenen mit, die aufgenommen wurden. Wie ein Filmregisseur und sein Cutter schneidet auch unser Gehirn unwichtige Informationen heraus.</i>	<i>A stejně jako v kině nevidíme všechny scény, které byly v našem filmu zaznamenány. Stejně jako filmový režisér a jeho střihač náš mozek vystřihuje nedůležité informace.</i>	<i>A stejně jako v kině, ani v našem filmu nevidíme všechny natočené scény. Stejně jako filmový režisér a jeho střihač i náš mozek vystřihuje nedůležité informace.</i>	<i>A stejně jako v kině ani zde nezachytíme všechny scény, které byly natočeny. Podobně jako filmový režisér a jeho střihač vystřihává náš mozek nedůležité informace.</i>

Tabulka 42

Oba strojové překladače v následující tabulce kopírují německý slovosled. Rématem je však v této větě *inteligence*, čemuž napovídá rovněž první věta v souvětí.

O (ř. 221–223)	GP (ř.183–184)	DP (ř. 187–188)	LP (ř. 197–198)
An dieser Stelle stellt sich auch die Frage, <i>wie wichtig Intelligenz ist, um diese Ziele zu erreichen</i> . Was ist Intelligenz überhaupt?	V tomto bodě také vyvstává otázka, <i>jak důležitá je inteligence při dosahování těchto cílů</i> . Co je vůbec inteligence?	To také vyvolává otázku, <i>jak důležitá je inteligence pro dosažení těchto cílů</i> . Co je to vlastně inteligence?	A pak se tu nabízí také otázka, <i>jak důležitá je pro dosažení těchto cílů inteligence</i> . Co to vlastně je, ta inteligence?

Tabulka 43

4.3.2.2 Negace

Tato kategorie se zabývá problematikou záporných vyjádření. Chybují v ní v rámci tohoto výzkumu výhradně strojové překladače. V úseku lidského překladu nebyl nalezen žádný problematický výskyt. Kategorie je do typologie zahrnuta mimo jiné na základě teoretické části, viz kapitola 2.3.2 *Typologie chyb z hlediska strojového překladu*.

V tabulce 44 lze vidět chybný převod v GP, který nepůsobí zcela srozumitelně.

O (ř. 15–16)	GP (ř. 12–13)	DP (ř. 12–13)	LP (ř. 14–15)
Perfekt ist ja auch immer ein bisschen langweilig, <i>aber ein wenig genialer zu sein, fände ich nicht schlecht</i> .	Perfektní je vždycky trochu nuda, <i>ale nemyslel bych si, že je špatný nápad být trochu geniálnější</i> .	Dokonalost je vždycky trochu nudná, <i>ale nevadilo by mi být trochu geniálnější</i> .	Dokonalost je přece jen vždy tak trochu nudná, <i>ale být trochu geniálnější by neškodilo</i> .

Tabulka 44

Tabulka 45 ukazuje ve strojových překladech totožný překlad, nicméně pro češtinu je v tomto případě typická zdvojená negace, tak jak ji zvolila překladatelka, a proto byly strojové překlady označeny za chybu.

O (ř. 53–55)	GP (ř. 45–46)	DP (ř. 45–46)	LP (ř. 50–51)
Vor zwei Monaten hätte das erste Kapitel dieses Buches bereits beim Verlag liegen sollen, und bis jetzt habe ich noch keine einzige verwertbare Zeile geschrieben. <i>Es lief einfach alles anders</i>	První kapitola této knihy měla být nakladateli doručena před dvěma měsíci, a zatím jsem nenapsal ani jeden použitelný řádek. <i>Všechno prostě nešlo podle plánu!</i>	První kapitola této knihy měla být v nakladatelství už před dvěma měsíci, a zatím jsem nenapsal jediný použitelný řádek. <i>Všechno prostě nešlo podle plánu!</i>	Již dva měsíce měla být první kapitola této knihy u nakladatele a zatím jsem ještě nevyplodila ani jedinou řádku, která by stála za řeč. <i>Nic zkrátka nešlo podle plánu!</i>

<i>als geplant!</i>			
---------------------	--	--	--

Tabulka 45

V následujícím případě je naopak zdvojená negace problematická a působí neústrojně. Opět si lépe vedl LP.

O (ř. 441–443)	GP (ř. 359–361)	DP (ř. 363–365)	LP (ř. 383–385)
Auch das Durchdenken eines Themas, das Entwickeln eigener Argumente und die Bildung eigener Meinungen oder Ansichten finden hier statt. <i>Ein nicht ganz unwichtiger Bereich also!</i>	Probíhá zde také promýšlení tématu, rozvíjení vlastních argumentů a utváření vlastních názorů či pohledů. <i>Ne úplně nedůležitá oblast!</i>	Také zde probíhá promýšlení tématu, rozvíjení vlastních argumentů a utváření vlastních názorů či stanovisek. <i>Jedná se tedy o ne zcela nedůležitou oblast!</i>	I promýšlení určitého tématu, nalézání vlastních argumentů, vytváření vlastního názoru či přesvědčení probíhá zde. <i>Tato část mozku tedy není zcela bez významu!</i>

Tabulka 46

4.3.2.3 Interpunkce

Interpunkce tvoří kategorii, která činí problémy nejen strojům, ale i lidem. Do této kategorie spadají chybné čárky, uvozovky, záměna pomlčky, spojovníku, dvojtečky, změna interpunkce vůči originálu měnící význam sdělení a další chybná použití interpunkčních znamének. Zároveň sem řadím také značení těsného a volného přívlastku. Zvýraznění uvozovek v příkladech není příliš zřetelné, nicméně z důvodu zachování stejného značení chyb ve všech případech nebylo odlišné značení použito. Jednotlivé tabulky jsou popsány.

Tabulka 47 zobrazuje problematiku uvozovek. V DP jsou častěji chybně používány horní uvozovky. Pro češtinu jsou typické dvojité uvozovky, jak je popsáno v kapitole 4.1.2.8 *Suprasegmentální prvky*. V GP lze však také najít horní (GP, ř. 199) a dokonce i boční (GP, ř. 42) uvozovky. LP nepoužívá uvozovky u anglického názvu. Toto je v daném případě také hodnocené jako chyba. Zároveň se na několika místech vyskytuje také chybné psaní uvozovek v souvislosti s psaním dalších interpunkčních znamének, jako jsou tečky nebo čárky.

O (ř. 429–430)	GP (ř. 349)	DP (ř. 353)	LP (ř. 373–374)
Hier liegt unser »Filmstudio«, die »Cortex Filmproduction« sozusagen.	Zde sídlí naše „filmové studio“, takříkajíc „Cortex Film Production“.	Zde se nachází naše "filmové studio", takříkajíc "kûra filmové výroby".	Zde se nachází naše „filmové studio“ neboli Cortex Filmproduction.

Tabulka 47

Tabulka 48 rovněž tematizuje uvozovky, tentokrát dochází v LP k posunu uvozovek na jiné slovo, než u kterého jsou v originále. Z kontextu však vyplývá, že taková změna nedává smysl. DP se opět dopustil chybné varianty uvozovek.

O (ř. 109–111)	GP (ř. 92–94)	DP (ř. 92–94)	LP (ř. 99–101)
Nach neueren Forschungsergebnissen scheinen sie neben ihrer Stütz- und Reparaturfunktion auch eine wichtige Rolle bei der Impulsübertragung zu übernehmen. Sie sind also mehr als »nur« Leim!	Podle výsledků posledních výzkumů se zdá, že kromě podpůrné a opravné funkce hrají důležitou roli také při přenosu impulsů. Jsou tedy víc než „jen“ lepidlo!	Podle nejnovějších výzkumných zjištění se zdá, že kromě podpůrné a opravné funkce hrají důležitou roli také při přenosu impulzů. Jsou tedy víc než "jen" lepidlo!	Nedávné výzkumy naznačují, že vedle opěrné a opravné funkce hrají gliové buňky důležitou roli také při přenosu impulsů. Mají tedy podstatně větší význam, než kdyby byly pouhým „lepidlem“!

Tabulka 48

V následující tabulce se v DP používá spojovník místo pomlčky, přičemž v takových případech se spojovník neužívá¹⁸¹, jedná se tedy o chybu.

O (ř. 11–14)	GP (ř. 9–11)	DP (ř. 9–11)	LP (ř. 10–13)
Wenn unser Gehirn doch alles steuert – in guten wie in schlechten Zeiten –, dann muss dort auch der Schlüssel liegen, wie wir die Fallen unseres eigenen Kopfes erkennen, umgehen und uns auf das konzentrieren können, was uns wirklich weiterbringt: das wahre Genie in uns.	Pokud náš mozek řídí vše – v dobrých i ve zlých časech – pak to musí být také klíč k tomu, jak dokážeme rozpoznat pasti vlastní hlavy, vyhnout se jim a soustředit se na to, co nás skutečně žene vpřed: na skutečného génia v nás.	Jestliže náš mozek řídí všechno - v dobrých i špatných časech -, pak musí být také klíčem k rozpoznání a vyhnutí se pastem v naší vlastní hlavě a soustředění se na to, co nás skutečně posouvá vpřed: na skutečného génia v nás.	Pokud je pravda, že vše řídí náš mozek – v dobrých i zlých časech – pak musí skrývat také náповědu, jak pasti naší vlastní hlavy rozpoznat, vyhnout se jim a soustředit se na to, co nás opravdu posune dál, tedy na naši skutečnou genialitu.

Tabulka 49

Tabulka 50 ukazuje změnu interpunkce, vykřičníku za tečku, v LP. Věta v O má pravděpodobně vyjadřovat překvapení, nadšení, vynecháním vykřičníku se tato hodnota z textu ztrácí.

¹⁸¹ Pomlčka. In: *Internetová jazyková příručka* [online]. [cit. 2024-06-28]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=165&dotaz=poml%C4%8Dka>.

O (ř. 42–43)	GP (ř. 37–38)	DP (ř. 37–38)	LP (ř. 38)
Und ich kann Ihnen versichern: Nach dem Lesen dieses Buches wird Ihr Gehirn nicht mehr das gleiche sein!	A mohu vás ujistit: po přečtení této knihy váš mozek už nikdy nebude stejný!	A mohu vás ujistit: Po přečtení této knihy už váš mozek nikdy nebude stejný!	Mohu vás ujistit, že po přečtení této knihy váš mozek již nebude tím, čím byl dříve.

Tabulka 50

4.3.2.4 Odchyly od pravidelné větné stavby

Strojové překladače na několika místech chybovaly v pravidelné větné stavbě. Následující příklady ukazují anakolut (tabulka 51), kterého se dopustily oba překladače, kontaminaci (tabulka 52) a zeugma (tabulka 53)¹⁸². Poslední dvě zmíněné odchyly lze pozorovat vždy jen u jednoho z překladačů.

O (ř. 18–21)	GP (ř. 15–17)	DP (ř. 15–17)	LP (ř. 17–19)
<i>Auf meiner Forschungsreise durch Bücher, Studien, Expertenmeinungen, Interviews und Selbsttests möchte ich Sie mitnehmen und gemeinsam mit Ihnen entdecken, wie man eine genialere Version von sich selbst werden kann.</i>	<i>Na své výzkumné cestě prostřednictvím knih, studií, odborných názorů, rozhovorů a autotestů bych vás rád vzal s sebou a společně s vámi objevil, jak se můžete stát brilantnější verzí sebe sama.</i>	<i>Na své výzkumné cestě po knihách, studiích, názorech odborníků, rozhovorech a autotestech bych vás rád vzal s sebou a společně s vámi objevil, jak se můžete stát brilantnější verzí sebe sama.</i>	<i>Budu ráda, pokud se na průzkumnou cestu knihami, studii, názory expertů, rozhovory a testováním vlastních schopností vydáte se mnou a pokud společně přijdeme na to, jak se stát geniálnější verzí sebe sama.</i>

Tabulka 51

O (ř. 246–249)	GP (ř. 203–205)	DP (ř. 208–209)	LP (ř. 218–220)
Auch wenn Sie als Kind selbst nur für ein paar Wochen eine Gitarre oder einen Tennisschläger in den Händen gehalten oder auf einem Surfbrett gestanden haben, werden Sie diese Fähigkeiten als Erwachsener viel schneller erlernen.	I když jste jako dítě drželi kytaru, tenisovou raketu nebo stáli na surfu jen pár týdnů, v dospělosti se těmito dovednostem osvojíte mnohem rychleji.	I kdybyste v dětství drželi v rukou kytaru nebo tenisovou raketu nebo stáli na surfu jen několik týdnů, <i>v dospělosti si tyto dovednosti osvojíte mnohem rychleji.</i>	Pokud jste v dětství drželi, byť jen pár týdnů, v ruce kytaru či tenisovou raketu nebo jste stáli na surfařském prkně, <i>dokážete tyto dovednosti v dospělosti získat mnohem snadněji.</i>

Tabulka 52

¹⁸² Odchyly od větné stavby. In: *Škola po škole* [online]. [cit. 2024-06-28]. Dostupné z: <https://www.skolaposkole.cz/cesky-jazyk/odchyly-od-vetne-stavby>.

O (ř. 11–14)	GP (ř. 9–11)	DP (ř. 9–11)	LP (ř. 10–13)
Wenn unser Gehirn doch alles steuert – in guten wie in schlechten Zeiten –, <i>dann muss dort auch der Schlüssel liegen, wie wir die Fallen unseres eigenen Kopfes erkennen, umgehen</i> und uns auf das konzentrieren können, was uns wirklich weiterbringt: das wahre Genie in uns.	Pokud náš mozek řídí vše – v dobrých i ve zlých časech – <i>pak to musí být také klíč k tomu, jak dokážeme rozpoznat pasti vlastní hlavy, vyhnout se jim</i> a soustředit se na to, co nás skutečně žene vpřed: na skutečného génia v nás.	Jestliže náš mozek řídí všechno – v dobrých i špatných časech –, <i>pak musí být také klíčem k rozpoznání a vyhnutí se pastem v naší vlastní hlavě</i> a soustředění se na to, co nás skutečně posouvá vpřed: na skutečného génia v nás.	Pokud je pravda, že vše řídí náš mozek – v dobrých i zlých časech – <i>pak musí skrývat také náповědu, jak pasti naší vlastní hlavy rozpoznat, vyhnout se jim</i> a soustředit se na to, co nás opravdu posune dál, tedy na naši skutečnou genialitu.

Tabulka 53

4.3.2.5 Deixe

Následující kategorie zahrnuje problematiku deixe, tedy ukazování k různým komponentům v textu za použití deiktických výrazů, které nemají vlastní pojmový význam.¹⁸³

V tomto směru nechybovaly pouze strojové překladače, ale, jak ukazuje tabulka 56, k chybnému odkazu vůči originálu došlo také v LP.

O (ř. 57–60)	GP (ř. 48–50)	DP (ř. 48–51)	LP (ř. 53–55)
Im Moment kommt es mir so vor, als ob mein Gehirn den ganzen Tag Achterbahn fahren würde: Ich höre nur das Rattern auf dem Weg nach oben, <i>dann geht es in der Kurve linksrum, rauf, rechtsrum, ich höre ein »Hui«, rauf, wieder runter, ohne mich.</i>	Momentálně mám pocit, jako by můj mozek byl celý den na horské dráze: rachot slyším jen cestou nahoru, <i>pak v zatáčce jde doleva, nahoru, doprava, slyším „whoo“, nahoru, zpět dolů, beze mě.</i>	Momentálně mám pocit, jako by se můj mozek celý den pohyboval na horské dráze: Jediné, co slyším, je drncání na cestě nahoru, <i>pak se to v zatáčce otočí doleva, nahoru, doprava, slyším "hups", nahoru, zase dolů, beze mě.</i>	Zrovna teď mi připadá, že se můj mozek celý den prohání na horské dráze – slyším řinčení při cestě vzhůru, <i>vzápětí se pustí do zatáčky vlevo, vpravo, slyším „fííí“, pak nahoru, znovu dolů a vše jde mimo mě.</i>

Tabulka 54

O (ř. 157–160)	GP (ř. 131–134)	DP (ř. 132–134)	LP (ř. 140–143)
Erstens ist das Gehirn gegenüber	Za prvé, mozek je vůči tělu velmi	Za prvé, mozek je vůči tělu velmi	Tak za prvé je mozek oproti tělu nesmírné

¹⁸³ Deixe. In: *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. [cit. 2024-06-29]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/DEIXE>.

dem Körper sehr egoistisch. <i>Das muss es auch sein, um uns am Leben zu erhalten</i> , weshalb es sich auch immer »vordrängelt«, wenn es um seine Energieversorgung geht. <i>Aber manchmal gaukelt es uns auch etwas vor</i> . So suggeriert es uns beispielsweise, etwas unbedingt haben zu wollen, <i>weil es selbst süchtig nach Belohnung ist</i> .	sobecký. <i>Musí to tak být, aby nás udrželo naživu</i> , a proto se vždy „tlačí kupředu“, pokud jde o zásobování energií. <i>Někdy nás to ale přiměje, abychom něčemu věřili</i> . Například nám naznačuje, že něco opravdu chceme, <i>protože je to samo závislé na odměně</i> .	sobecký. <i>Musí být, aby nás udržel při životě</i> , a proto vždy "přeskakuje frontu", pokud jde o přísun energie. <i>Někdy nás však také klame</i> . Například nám sugeruje, že něco opravdu chceme, <i>protože je závislý na odměnách</i> .	egoistický. <i>Musí to tak být, má-li nás udržet při životě</i> – právě proto na nás neustále tak „tlačí“, abychom ho zásobovali energií. <i>Někdy nás ale také pěkně vodí za nos</i> . Například nám sugeruje, že něco chceme za každou cenu, <i>protože sám nutkavě touží po pocitu odměny</i> .
--	---	--	--

Tabulka 55

O (ř. 470–473)	GP (ř. 382–384)	DP (ř. 385–388)	LP (ř. 407–409)
Deshalb sollten wir neugierig bleiben, unsere Aufmerksamkeit und Wahrnehmung erhöhen, auf unsere Gefühle und die anderer achten, denn damit vergrößern wir unseren Erfahrungs- und Erinnerungsschatz und verbessern so die Grundlage für künftige Entscheidungen.	Proto bychom měli zůstat zvědaví, zvýšit svou pozornost a vnímání a věnovat pozornost svým pocitům i pocitům druhých, protože tím zvyšujeme své bohatství zkušeností a paměti <i>a zlepšujeme tak základ pro budoucí rozhodnutí</i> .	Měli bychom proto zůstat zvědaví, zvyšovat své vědomí a vnímání, věnovat pozornost svým pocitům i pocitům druhých, protože tím se zvětší bohatství našich zkušeností a paměti, <i>a tím selepší základ pro budoucí rozhodnutí</i> .	Proto bychom měli zůstat zvědaví, zvýšit svoji pozornost a vnímavost, dbát na pocity své i pocity druhých, protože tím obohacujeme svou drahocennou zásobu zkušeností a vzpomínek, <i>kteřá je základem budoucího rozhodování</i> .

Tabulka 56

4.3.2.6 Spojení vět v souvětí

Tato kategorie se zaměřuje na použití problematických spojovacích výrazů, které zapříčiní vznik odlišného typu vedlejší věty, a zároveň na místa, která vyžadují použití spojovacího výrazu, který ale užit nebyl.

Následující příklady ukazují chyby, které byly do této kategorie zahrnuty. Opět nechybovaly pouze strojové překladače, nedostatky lze pozorovat rovněž u LP. Jedná se zejména o odlišné spojovací výrazy, než jaké byly užit v O.

O (ř. 104–105)	GP (ř. 88–89)	DP (ř. 88–89)	LP (ř. 94–95)
Neben unseren unzähligen Neuronen verfügt unser Gehirn auch über sehr viele Gliazellen, <i>zu deren</i> Anzahl es aber noch keine verlässlichen Daten gibt.	Kromě našich nesčetných neuronů má náš mozek také spoustu gliových buněk, <i>i když</i> stále neexistují spolehlivé údaje o jejich počtu.	Kromě nesčetných neuronů má náš mozek také velké množství gliových buněk, <i>ale</i> o jejich počtu zatím neexistují spolehlivé údaje.	Vedle nevyčíslitelného množství neuronů má náš mozek také mnoho gliových buněk, <i>jejichž</i> počet však zatím ještě není doložen spolehlivými údaji.

Tabulka 57

O (ř. 316–317)	GP (ř. 261–262)	DP (ř. 264–265)	LP (ř. 279)
Eine Gehirnzelle arbeitet quasi wie ein Funker, <i>der</i> einen Morsecode weitergibt.	Mozková buňka funguje jako radista <i>a</i> předává Morseovu abecedu.	Mozková buňka funguje víceméně jako radista vysílající Morseovu abecedu.	Neuron pracuje takřka jako radiotelegrafista, <i>který</i> vysílá morseovku.

Tabulka 58

O (ř. 468–470)	GP (ř. 380–382)	DP (ř. 384–385)	LP (ř. 405–407)
Wir können unseren Film selbst gestalten, indem wir nicht nur auf »Aufnahme« drücken, sondern selbst im Regiestuhl Platz nehmen. Ihr Film wird so, <i>wie</i> Sie ihn inszenieren möchten.	Můžeme vytvořit vlastní film nejen stisknutím tlačítka „záznam“, ale také usednutím do režisérského křesla. Váš film bude takový, <i>jaký</i> ho chcete režírovat.	Svůj vlastní film můžeme vytvořit nejen stisknutím tlačítka "record", ale i tím, že se sami posadíme do režisérského křesla. Váš film se stane tím, <i>čím</i> chcete, aby byl.	Svůj film můžeme tvořit my sami, pokud se nespokojíme se stisknutím tlačítka „nahrávání“, ale usadíme se do režisérského křesla. Náš film bude takový, <i>jak</i> si ho budeme přát zinscenovat.

Tabulka 59

4.3.2.7 Zvolený podmět

Kategorie zahrnuje případy, kdy se v překladech vyskytl nevhodný podmět, který se odlišuje vůči originálu či okolnímu kontextu.

V některých případech dochází v překladech k volbě nevhodného podmětu, například pokud se jedná o komunikaci se čtenářem, jak ukazuje tabulka 60. GP na konci ukázky používá tykání, které není vzhledem ke kontextu vhodné, navíc takovým způsobem nekomunikuje se čtenářem ani autorka O.

O (ř. 81–85)	GP (ř. 69–73)	DP (ř. 70–73)	LP (ř. 76–80)
Doch irgendwann stellten Forscher fest,	Ale v určitém okamžiku si	V určitém okamžiku si však vědci	Jednoho dne však vědci přišli na to, že

dass eigentlich niemand genau wusste, woher diese Zahl überhaupt stammt. Laut einem »Zensus« aus dem Jahr 2009 hat unser Gehirn etwa 86 Milliarden Nervenzellen. Das erklärt vielleicht auch das mit dem Popcorn. Aber Einfachheit halber bleiben wir bei den etwa 100 Milliarden; vielleicht hat man sich da ja auch etwas erzählt.	výzkumníci uvědomili, že nikdo vlastně přesně nevěděl, odkud toto číslo pochází. Podle „sčítání lidu“ z roku 2009 má náš mozek přibližně 86 miliard nervových buněk. To by také mohlo vysvětlit tu věc s popcornem. Ale pro jednoduchost zůstaňme u zhruba 100 miliard; Možná jsi něco špatně spočítal.	uvědomili, že nikdo vlastně přesně neví, odkud tento údaj pochází. Podle "sčítání" z roku 2009 má náš mozek asi 86 miliard nervových buněk. Možná to vysvětluje i popcorn. Ale pro zjednodušení zůstaňme u těch zhruba 100 miliard; <i>možná se trochu přepočítali.</i>	nikdo přesně neví, kde se toto číslo vlastně vzalo. Podle jednoho „sčítání“ z roku 2009 má náš mozek ve skutečnosti jenom asi 86 miliard nervových buněk. Což by možná vysvětlovalo ten rozsypaný popcorn. Pro nás však bude jednodušší, pokud zůstaneme u přibližně 100 miliard; navíc nelze vyloučit, že se v roce 2009 trochu přepočítali.
--	--	---	---

Tabulka 60

Tabulka 61 problematizuje německé zájmeno *man*¹⁸⁴. Vzhledem ke skutečnosti, že z kontextu není jasné, kdo je činitelem děje, bylo řešení v LP označeno za chybu.

O (ř. 106–107)	GP (ř. 90–91)	DP (ř. 90–91)	LP (ř. 96–97)
Von diesem Begriff wurde der Name der Gliazellen abgeleitet, da <i>man</i> davon ausging, diese Zellen würden die Neuronen zusammenhalten.	Název gliové buňky byl odvozen z tohoto termínu, protože <i>se předpokládalo</i> , že tyto buňky drží neurony pohromadě.	Název gliové buňky byl odvozen od tohoto termínu, protože <i>se předpokládalo</i> , že tyto buňky drží neurony pohromadě.	Z tohoto pojmu bylo odvozeno sousloví gliové buňky, protože se vědci domnívali, že tyto buňky drží neurony pohromadě.

Tabulka 61

V následující tabulce lze opět pozorovat navazování kontaktu se čtenářem. Tentokrát GP volí vykání v jednotném čísle, což rovněž nezapadá do kontextu celku, a proto je hodnoceno jako chyba.

O (ř. 94–98)	GP (ř. 80–82)	DP (ř. 80–83)	LP (ř. 87–89)
Ein schöne Veranschaulichung von unseren knapp 100 Milliarden Nervenzellen erhalten Sie auch, wenn Sie sich einmal	Můžete také získat pěknou ilustraci našich téměř 100 miliard nervových buněk, když se krátce zamyslíte nad tím, jak dlouho by trvalo,	Pěknou představu o našich téměř 100 miliardách nervových buněk si také můžete udělat, když se krátce zamyslíte nad tím, za	Názorně si můžete našich 100 miliard nervových buněk přiblížit, třeba když si představíte, že každou vteřinu dostanete jedno euro.

¹⁸⁴ POVEJŠIL, 1994, s. 99.

kurz überlegen, wie lange es dauert, bis Sie eine Million Euro besitzen, wenn Sie jede Sekunde einen Euro geschenkt bekämen. Und die zweite Frage lautet: <i>Wann wären Sie Milliardär? Schätzen Sie einfach mal!</i>	než byste měli milion eur, kdybyste každou sekundu dostali jedno euro zdarma. A druhá otázka zní: <i>Kdy byste se stal miliardářem?</i> Jen hádejte!	jak dlouho byste získali milion eur, kdybyste každou vteřinu dostali jedno euro. A druhá otázka zní: <i>Kdy byste se stali miliardářem?</i> Stačí udělat odhad!	A pak si položíte otázku: <i>Za jak dlouho by se ze mě stal miliardář?</i> Tipněte si!
---	---	---	--

Tabulka 62

4.3.2.8 Předložky

Tato kategorie se věnuje použití chybných předložek či jejich úplnému vynechání. Spadá sem taktéž problematika valence sloves.

Některé předložkové vazby neodpovídají úzu a čtenáře by mohly překvapit, nebo dochází ke změně významu. Tyto chyby se ve zkoumaném úseku LP nevyskytují, lze je pozorovat jen u SP, jak ukazují následující tabulky.

O (ř. 6–7)	GP (ř. 5–6)	DP (ř. 5–6)	LP (ř. 5–6)
Die Natur hat uns eine ganze Menge mitgegeben – aber manchmal fehlt mir eine Gebrauchsanweisung <i>für</i> meinen Kopf.	Příroda nám toho nadělila hodně – ale někdy nemám návod <i>na</i> hlavu.	Příroda nám toho dala hodně - ale někdy nemám <i>k</i> hlavě návod.	Příroda nás bohatě obdařila, někdy však postrádám návod <i>k</i> použití vlastní hlavy.

Tabulka 63

O (ř. 338–339)	GP (ř. 280–281)	DP (ř. 284–285)	LP (ř. 300–301)
Für einen groben Überblick reicht zunächst die <i>Unterteilung in</i> Hirnstamm, Zwischenhirn, Kleinhirn, Großhirn und Großhirnrinde.	Pro hrubý přehled postačí <i>rozdělení na</i> mozkový kmen, diencephalon, mozeček, velký mozek a mozkovou kůru.	Pro hrubý přehled stačí <i>rozdělit</i> mozkový kmen, diencephalon, cerebellum, cerebrum a mozkovou kůru.	K základnímu přehledu prozatím postačí <i>rozdělení na</i> mozkový kmen, mezimozek, malý mozek, velký mozek a mozkovou kůru.

Tabulka 64

O (ř. 349–350)	GP (ř. 287–288)	DP (ř. 292–293)	LP (ř. 307–308)
Von dort werden motorische Informationen <i>an</i> die Peripherie, also bis	Odtud se motorická informace přenáší <i>do</i> periferie, tedy <i>do</i> končetin.	Odtud se motorické informace přenášejí <i>do</i> periferie, tedy <i>do</i> končetin.	Odtamtud jsou přenášeny motorické informace <i>na</i> periférii, tedy až <i>ke</i>

zu den Gliedmaßen übermittelt.			končetinám.
-----------------------------------	--	--	-------------

Tabulka 65

4.3.3 Tvarosloví

4.3.3.1 Vid

Čeština, stejně jako jiné slovanské jazyky, reflektuje vidový protiklad, rozlišuje tedy vid dokonavý a nedokonavý. V němčině tento jev však není systémově reflektován, a proto je nutné zohledňovat kontext a jiné vidové implikace.¹⁸⁵

Následující příklady ukazují, že jsou to především GP a DP, u nichž nedochází ke zohlednění vidového protikladu. V některých případech užití vidu není zcela jasné či není nutné mezi jedním z nich volit, v jiných je však užití konkrétního vidu žádoucí.

O (ř. 27–29)	GP (ř. 23–24)	DP (ř. 23–24)	LP (ř. 25–27)
Probleme lösen können wir am besten, wenn wir nicht immer in unseren Denkmustern <i>verharren</i> , sondern möglichst viele verschiedene Perspektiven <i>einnehmen</i> und kreative Lösungen <i>finden</i> .	Problémy můžeme nejlépe vyřešit, když ne vždy <i>uvízneme</i> ve vzorcích myšlení, ale spíše <i>zaujmeme</i> co nejvíce různých úhlů pohledu a <i>najdeme</i> kreativní řešení.	Problémy nejlépe vyřešíme, když <i>nezůstaneme</i> stále zaseknutí ve svých myšlenkových vzorcích, ale <i>přijmeme</i> co nejvíce různých perspektiv a <i>najdeme</i> kreativní řešení.	S problémy si poradíme nejlépe, pokud <i>neulpíváme</i> na svých zaběhlých schématech myšlení, ale <i>díváme se</i> na situaci z co nejrozumnějších úhlů pohledu a k řešení <i>přistupujeme</i> kreativně.

Tabulka 66

O (ř. 186–188)	GP (ř. 155–156)	DP (ř. 156–157)	LP (ř. 165–166)
Ein weiterer Grund ist, dass alles, was wir während unseres Lebens <i>entdecken</i> , <i>wahrnehmen</i> oder <i>erleben</i> , Einfluss auf Struktur und Funktion unseres Gehirns nimmt.	Dalším důvodem je, že vše, co během života <i>objevíme</i> , <i>vnímáme</i> nebo <i>zažijeme</i> , ovlivňuje strukturu a funkci našeho mozku.	Dalším důvodem je, že vše, co během života <i>objevíme</i> , <i>vnímáme</i> nebo <i>zažijeme</i> , ovlivňuje strukturu a funkci našeho mozku.	Dalším důvodem je, že vše, co během svého života <i>objevujeme</i> , <i>vnímáme</i> nebo <i>zažíváme</i> , ovlivňuje strukturu a funkce našeho mozku.

Tabulka 67

O (ř. 444–447)	GP (ř. 362–364)	DP (ř. 366–367)	LP (ř. 386–388)
Stellen Sie sich bitte	Představte si prosím,	Představte si, že	Představte si prosím,

¹⁸⁵ ŠTÍCHA, 2015, s. 587–589.

einmal vor, wie Sie präfrontal gegen eine Glasscheibe laufen und sich die Stirn anhauen. Jetzt <i>sehen</i> Sie nicht nur kleine Sterne, sondern den schönsten Korallenfisch aus Texas.	že narazíte prefrontálně do skleněné tabule a udeříte se do čela. Nyní <i>nevidíte</i> jen malé hvězdičky, ale ty nejkrásnější korálové rybky z Texasu.	narazíte do skla a udeříte se do čela. Teď už <i>nevidíte</i> jen malé hvězdičky, ale nejkrásnější korálové rybky z Texasu.	že se nacházíte před skleněnou tabulí, podnikáte na ni frontální útok, přičemž si narazíte čelo, až vám před očima <i>víří</i> nejen hvězdičky, ale i ty nejkrásnější korálové rybičky z Texasu.
---	---	---	--

Tabulka 68

4.3.3.2 Modalita

Modalita se dá vyjadřovat mnoha způsoby, mimo jiné modálními slovesy. Do této kategorie patří opět chyby, které ovlivňují význam sdělení, na některých místech použití či vynechání modality není problematické.

V tabulce 69 je uveden příklad, kdy oba strojové překladače modální sloveso zcela vynechaly, zatímco překladatelka modální sloveso použila, nicméně zvolila jiné, než je v originálu, čímž ale zaniká jeden z významů slovesa *dürfen*¹⁸⁶, tedy mít od někoho dovoleno, v tomto případě od mozku, něco činit.

O (ř. 60–61)	GP (ř. 50–51)	DP (ř. 51)	LP (ř. 55–57)
Mein Gehirn hat Spaß, und ich stehe nur am Kassenhäuschen, <i>darf die nächste Fahrt bezahlen</i> und schaue zu.	Můj mozek se baví a já jen stojím u pokladny, <i>platím další jízdu</i> a koukám.	Můj mozek se baví a já jen stojím u pokladny, <i>platím za další jízdu</i> a koukám.	Můj mozek se baví, zatímco já stojím dole u pokladny, <i>mohu tak maximálně zaplatit další jízdu</i> a přihlížet.

Tabulka 69

Následující dvě tabulky pracují se slovesem *können* ve významu *být schopný* nebo *mít možnost*¹⁸⁷. V případě jeho vynechání u LP v tabulce 70 a u GP a DP v tabulce 71 nedochází zcela k vyjádření tohoto významu.

O (ř. 346–348)	GP (ř. 285–286)	DP (ř. 290–291)	LP (ř. 305–306)
An der Tatsache, dass Sie dieses Buch <i>in Ihren Händen halten</i> , <i>Seiten umblättern</i>	Váš mozkový kmen se spolu s dalšími oblastmi podílí na tom, že <i>můžete tuto</i>	To, že <i>můžete tuto knihu držet v rukou</i> , <i>obracet stránky a případně si</i>	To, že <i>držíte v rukou tuto knihu</i> , <i>obracíte stránky, popřípadě zatrháváte zajímavá</i>

¹⁸⁶ Dürfen. In: *Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache* [online]. [cit. 2024-06-29]. Dostupné z: <https://www.dwds.de/wb/d%C3%BCrfen>.

¹⁸⁷ Können. In: *Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache* [online]. [cit. 2024-06-29]. Dostupné z: <https://www.dwds.de/wb/k%C3%B6nnen>.

<i>und eventuell mit einem Stift interessante Stellen markieren können, ist zusammen mit anderen Arealen Ihr Hirnstamm beteiligt.</i>	<i>knihu držet v rukou, otáčet stránky a případně si perem označovat body zájmu.</i>	<i>označovat zajímavé pasáže propiskou, je zásluhou vašeho mozkového kmene a dalších oblastí.</i>	místa , umožňuje vedle ostatních částí mozku zejména mozkový kmen.
---	--	---	---

Tabulka 70

O (ř. 500–503)	GP (ř. 403–404)	DP (ř. 407–408)	LP (ř. 426–428)
Natürlich halten sich auch noch viele andere Fische in diesem riesigen Aquarium auf, die aber in dunkleren Gewässern herumschwimmen, und die wir daher im Moment <i>nicht sehen können</i> .	V tomto obrovském akváriu je samozřejmě i mnoho dalších ryb, které však plavou v temnějších vodách, a proto je momentálně nevidíme .	V tomto obrovském akváriu je samozřejmě i mnoho dalších ryb, ale ty plavou v temnějších vodách a my je v tuto chvíli nevidíme .	V tomto obrovském akváriu se samozřejmě zdržuje i mnoho dalších ryb, ty ale plavou v temnějších vodách a v danou chvíli je nemůžeme vidět .

Tabulka 71

4.3.3.3 Vyjádření podmiňovacího způsobu

Stejně jako předchozí kategorie, i tato zahrnuje pouze takové výskyty, které mají vliv na význam sdělení. Zabývá se vyjádřením podmiňovacího způsobu ve výpovědi. Pro některé situace je podmínka velmi podstatná, například pokud se jedná o situace, které mohly nastat, ale za určitých podmínek se tak nestane či o vyjádření přání.

V tabulce 72 je vyznačena věta, která vzhledem ke kontextu vyžaduje použití kondicionálu. LP v tomto ohledu upřednostnil indikativ, toto však z výše uvedených důvodů hodnotím jako chybu.

O (ř. 57–60)	GP (ř. 48–50)	DP (ř. 48–51)	LP (ř. 53–55)
Im Moment kommt es mir so vor, <i>als ob mein Gehirn den ganzen Tag Achterbahn fahren würde</i> : Ich höre nur das Rattern auf dem Weg nach oben, dann geht es in der Kurve linksrum, rauf, rechtsrum, ich höre ein »Hui«, rauf,	Momentálně mám pocit, <i>jako by můj mozek byl celý den na horské dráze</i> : rachot slyším jen cestou nahoru, pak v zatáčce jde doleva, nahoru, doprava, slyším „whoo“, nahoru, zpět dolů, beze mě.	Momentálně mám pocit, <i>jako by se můj mozek celý den pohyboval na horské dráze</i> : Jediné, co slyším, je drncání na cestě nahoru, pak se to v zatáčce otočí doleva, nahoru, doprava, slyším "hups", nahoru, zase dolů, beze mě.	Zrovna teď mi připadá, že se můj mozek celý den prohání na horské dráze – slyším řinčení při cestě vzhůru, vzápětí se pustí do zatáčky vlevo, vpravo, slyším „fíí“, pak nahoru, znovu dolů a vše jde mimo mě.

wieder runter, ohne mich.			
---------------------------	--	--	--

Tabulka 72

V následující tabulce lze v GP pozorovat pouze oznamovací způsob a věty vyjádřené v minulém čase. V tomto případě je třeba použít podmiňovací způsob, neboť se jedná o situaci, ke které by došlo, kdybychom neměli jednu z částí mozku, konkrétně *prefrontální kortex*.

O (ř. 439–441)	GP (ř. 358–359)	DP (ř. 362–363)	LP (ř. 382–383)
<i>Ich könnte weder meinem Impuls widerstehen, an den Flughafen zu fahren, um eine einjährige Weltreise zu buchen, noch die Vor- und Nachteile dieser Entscheidung abwägen.</i>	Neodolal jsem svému nutkání zamířit na letiště a zarezervovat si roční cestu kolem světa, ani jsem nezážil klady a zápory tohoto rozhodnutí.	<i>Nebyl bych schopen odolat impulsu jít na letiště a objednat si roční cestu kolem světa, ani bych nebyl schopen zvážit pro a proti tohoto rozhodnutí.</i>	<i>Nedokázala bych odolat impulsu vydat se na letiště a zarezervovat si celoroční cestu kolem světa, ani zvážit výhody a nevýhody tohoto rozhodnutí.</i>

Tabulka 73

V tabulce 74 jsem označila za chybné všechny překlady, které obsahují pro překlad slovesa *mögen* pouze výraz *chtít*, protože je potlačen význam přání.¹⁸⁸

O (ř. 528–531)	GP (ř. 426–428)	DP (ř. 430–432)	LP (ř. 449–451)
<i>Ich möchte nun aber wissen: Was bringt mir dieses Wissen? Die Tasche für meine Forschungsreise ist gepackt, jetzt muss ich nur noch loswandern. Aber zunächst möchte ich sehen, was mein Gehirn da eigentlich während seiner Achterbahnfahrt so treibt.</i>	Ale teď chci vědět : Co mi toto poznání přináší? Taška na výzkumnou cestu je sbalená, teď už jen musím vyrazit na túru. Ale nejdřív chci vidět , co můj mozek během své jízdy na horské dráze vlastně dělá.	Ale teď chci vědět : K čemu mi tyto znalosti budou? Tašku na výzkumnou cestu mám sbalenou, teď už jen vyrazit. Nejdřív se ale chci podívat , co můj mozek během své jízdy na horské dráze vlastně dělá.	Mě by ovšem <i>zajímalo</i> , co mi vlastně tyto vědomosti přinesou. Zavazadlo na mou výzkumnou expedici je sbaleno, teď už jen vydat se na cestu. Nejprve chci ale vědět , co vlastně můj mozek během jízdy na horské dráze žene vpřed.

Tabulka 74

¹⁸⁸ Mögen. In: *Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache* [online]. [cit. 2024-06-29]. Dostupné z: <https://www.dwds.de/wb/m%C3%B6gen?o=m%C3%B6chten>.

4.3.3.4 Slovní druhy

Tato kategorie představuje takové problémy v překladu, které lze vyřešit použitím jiného než zvoleného slovního druhu při zachování kořene původního slova. Tato problematika postihuje zejména strojové překladače, které pod vlivem natrénovaných dat vybírají výraz z nabízené množiny. Dochází tak ke vzniku neústrojných formulací.

V tabulce 75 lze chyby spatřovat u GP, jedná se zejména o použití sloves.

O (ř. 144–147)	GP (ř. 122–124)	DP (ř. 123–125)	LP (ř. 130–132)
Die Visualisierung des Hippocampus: Die Bedeutung des Hippocampus beim Lernen können Sie <i>sich</i> zum Beispiel <i>leichter merken</i> , indem Sie sich ein fleißiges Flusspferd, einen Hippo(-potamus), auf einem Uni-Campus dabei vorstellen, wie es auf einem Stapel Bücher sitzt und <i>lernt</i> .	Vizualizace hipokampu: Význam hipokampu při učení si můžete <i>usnadnit zapamatováním si</i> například tím, že si představíte těžce pracujícího hrocha, hrocha (potamus), na univerzitním kampusu, jak sedí na hromadě knih a <i>učení se</i> .	Vizualizace hipokampu: Význam hipokampu pro učení si můžete <i>snáze zapamatovat</i> například tak, že si představíte pilného hrocha ... na univerzitní půdě, jak sedí na hromadě knih a <i>učí se</i> .	Vizualizace hipokampu: Například význam slova hipokampus <i>si</i> při učení můžete <i>snáze zapamatovat</i> , pokud si představíte pilného hrocha, hippo(-potamus), který sedí v univerzitním kampusu na hromadě knih a <i>učí se</i> .

Tabulka 75

V tabulce 76 je opět chybný GP a v tabulce 77 pak chybují oba SP, tentokrát se jedná o záměnu přídavného jména a příslovce.

O (ř. 473–474)	GP (ř. 384–385)	DP (ř. 388–389)	LP (ř. 409–411)
Das hört sich soweit alles schon mal <i>gut</i> an. Es gibt also einige Schrauben, die wir kontinuierlich drehen und nachjustieren können.	To vše zní zatím <i>dobré</i> . Existuje tedy několik šroubů, které můžeme průběžně otáčet a upravovat.	To všechno zatím zní <i>dobře</i> . Je tu tedy několik šroubů, kterými můžeme neustále otáčet a přenastavovat je.	To všechno zatím zní moc <i>pěkně</i> . Existuje tedy několik šroubů, které můžeme pravidelně utahovat a seřizovat.

Tabulka 76

O (ř. 318–320)	GP (ř. 264)	DP (ř. 267–268)	LP (ř. 281–282)
Klar, je engmaschiger das Netz ist, desto <i>besser</i> können wir auf unseren gespeicherten	Samozřejmě, čím těsnější je síť, tím <i>lépe</i> máme přístup k našemu uloženému fondu informací.	Samozřejmě čím těsněji je síť propojena, tím <i>lépe</i> máme přístup k našemu uloženému fondu informací.	Je to zřejmé – čím drobnější jsou oka v síti, tím <i>lepší</i> přístup máme k uloženému balíku informací.

Informationspool zurückgreifen.			
---------------------------------	--	--	--

Tabulka 77

4.3.3.5 Číslo podstatných jmen

Následující kategorie se věnuje číslu podstatných jmen. Zahrnuje nedostatky, které vznikají v důsledku použití jiného čísla, než které by čtenář očekával. Významnou roli v tomto směru hraje uzuálnost. Zároveň sem spadají také případy, kdy dochází k problematické změně čísla vůči O či kontextu.

V tabulce 78 chyboval GP, protože je použito množné číslo místo jednotného, které by pro toto spojení bylo vhodnější.

O (ř. 55–56)	GP (ř. 46–47)	DP (ř. 46–47)	LP (ř. 51–53)
Die paar Worte auf meinem dennoch leer wirkenden Dokument auf meinem Bildschirm starren mich an, und meine Gedanken <i>drehen sich im Kreis</i> .	Těch pár slov na mém zatím prázdném dokumentu na mé obrazovce na mě zírá a moje mysl <i>se točí v kružích</i> .	Těch pár slov na mém stále prázdně vypadajícím dokumentu na obrazovce na mě zírá a myšlenky <i>se mi točí v kruhu</i> .	Těch pár slov v dokumentu, který jinak zeje prázdnou, se na mě šklebí z obrazovky a mé myšlenky <i>se točí v kruhu</i> .

Tabulka 78

Tabulka 79 ukazuje opačný případ, tentokrát lze pozorovat chybná řešení u obou strojových překladačů.

O (ř. 67–69)	GP (ř. 57–58)	DP (ř. 57–58)	LP (ř. 63–65)
Was geht da tatsächlich in Ihrem Gehirn ab, während Sie gerade diese Zeilen lesen, <i>die Seite umblättern</i> , sich eine Situation in Erinnerung rufen, nachdenken, unbewusst aus dem Fenster schauen oder von einem Telefonanruf unterbrochen werden?	Co se vlastně děje ve vašem mozku, když čtete tyto řádky, <i>obracíte stránku</i> , vybavujete si situaci, přemýšlíte, nevědomky se díváte z okna nebo vás vyruší telefonát?	Co se vlastně děje ve vašem mozku, když čtete tyto řádky, <i>otáčíte stránku</i> , vybavujete si situaci, přemýšlíte, podvědomě se díváte z okna nebo vás vyruší telefonát?	Co se vlastně skutečně děje ve vašem mozku, zatímco čtete tyto řádky, <i>obracíte stránky</i> , z paměti lovíte určitou situaci, přemýšlíte, nepřítomně se díváte z okna nebo jste vyrušeni telefonickým hovorem?

Tabulka 79

Poslední příklad uváděný v této kategorii obsahuje změnu sdělení vůči originálu, tentokrát u všech překladů. Jednotné číslo je v tomto ohledu důležité, neboť zmíněná *korálová ryba* se vyskytuje i v jiné části textu.

O (ř. 444–447)	GP (ř. 362–364)	DP (ř. 366–367)	LP (ř. 386–388)
Die Visualisierung des präfrontalen Cortex: Stellen Sie sich bitte einmal vor, wie Sie präfrontal gegen eine Glasscheibe laufen und sich die Stirn anhauen. Jetzt sehen Sie nicht nur kleine Sterne, sondern den schönsten <i>Korallenfisch</i> aus Texas.	Vizualizace prefrontálního kortexu: Představte si prosím, že narazíte prefrontálně do skleněné tabule a udeříte se do čela. Nyní nevidíte jen malé hvězdičky, ale ty nejkrásnější <i>korálové rybky</i> z Texasu.	Vizualizace prefrontální kůry: Představte si, že narazíte do skla a udeříte se do čela. Teď už nevidíte jen malé hvězdičky, ale nejkrásnější <i>korálové rybky</i> z Texasu.	Vizualizace prefrontálního kortexu: Představte si prosím, že se nacházíte před skleněnou tabulí, podnikáte na ni frontální útok, přičemž si narazíte čelo, až vám před očima víří nejen hvězdičky, ale i ty nejkrásnější <i>korálové rybičky</i> z Texasu.

Tabulka 80

4.3.3.6 Skloňování

V některých případech docházelo k problematickému skloňování. V pozorovaných překladech dochází k chybám při skloňování podstatných či přídavných jmen, které bylo zařazeno do této kategorie.

V prvním případě nebyl skloňován latinský výraz¹⁸⁹ ani u jednoho z překladů. DeepL dokonce výraz zcela vynechal a nahradil jej třemi tečkami, v tomto případě však dochází k výpustce, která nespadá do zkoumané kategorie.

O (ř. 144–147)	GP (ř. 122–124)	DP (ř. 123–125)	LP (ř. 130–132)
Die Visualisierung des Hippocampus: Die Bedeutung des Hippocampus beim Lernen können Sie sich zum Beispiel leichter merken, indem Sie sich ein fleißiges Flusspferd, einen <i>Hippo(-potamus)</i> , auf einem Uni-Campus dabei	Vizualizace hipokampu: Význam hipokampu při učení si můžete usnadnit zapamatováním si například tím, že si představíte těžce pracujícího hrocha, <i>hrocha (potamus)</i> , na univerzitním kampusu, jak sedí na hromadě knih a učení	Vizualizace hipokampu: Význam hipokampu pro učení si můžete snáze zapamatovat například tak, že si představíte pilného <i>hrocha ...</i> na univerzitní půdě, jak sedí na hromadě knih a učí se.	Vizualizace hipokampu: Například význam slova hipokampus si při učení můžete snáze zapamatovat, pokud si představíte pilného hrocha, <i>hippo(-potamus)</i> , který sedí v univerzitním kampusu na hromadě

¹⁸⁹ Skloňování mužských jmen zakončených na -us, -ius, -eus, -os, -es. In: *Internetová jazyková příručka* [online]. [cit. 2024-06-30]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=229#nadpis3>.

vorstellen, wie es auf einem Stapel Bücher sitzt und <i>lernt</i> .	se .		knih a učí se.
---	------	--	----------------

Tabulka 81

V tabulce 82 lze u překladů vidět konkurenci 1. a 7. pádu. Ačkoli tento jev často nebývá označován za chybu, se slovesem *stát se* je v současné době běžnější užití 7. pádu, zatímco 1. pád ustupuje¹⁹⁰, proto je GP považován za problematický.

O (ř. 200–201)	GP (ř. 166)	DP (ř. 168)	LP (ř. 179)
Wir haben es also selbst in der Hand, unser Gehirn zu formen und <i>somit auch genialer zu werden</i> .	Máme tedy ve vlastních rukou tvarovat svůj mozek a <i>stát se tak brilantnější</i> .	Máme tedy ve vlastních rukou, abychom svůj mozek formovali a <i>stali se tak vynalézavějšími</i> .	Je to tedy v našich rukou, můžeme formovat svůj mozek a <i>stát se geniálnějšími</i> .

Tabulka 82

GP by v následujícím případě nemusel být označen jako chyba, překlad sám o sobě je v pořádku, nicméně v kontextu zkoumaného úryvku se jedná o překlad názvu kapitoly, který v tomto tvaru není vhodný.

O (ř. 454)	GP (ř. 370)	DP (ř. 373)	LP (ř. 394)
<i>Die eigene Wirklichkeit</i>	<i>Svou vlastní realitu</i>	<i>Naše vlastní realita</i>	<i>Vlastní skutečnost</i>

Tabulka 83

4.3.4 Pravopis

Tato kategorie se věnuje chybám v oblasti pravopisu. Vyčleňuje však pro zkoumaný úsek pouze jednu konkrétní problematiku, a to psaní velkých a malých písmen.

4.3.4.1 Psaní velkých a malých písmen

Překlady vykazují drobné chyby i v případě pravopisu, konkrétně v psaní velkých a malých písmen, proto byla zařazena rovněž tato kategorie.

DeepL po dvojtečce nekonzistentně v průběhu celého úseku textu uvádí jak velké, tak malé písmeno. Tento jev jsem se rozhodla nezohlednit, neboť obojí je možné¹⁹¹ a jedná se pouze o nekonzistentní převod, nikoli o chybu, který by měnila význam sdělení.

¹⁹⁰ Konkurence 1. a 7. p. v přísudku jmenném se sponou. In: *Internetová jazyková příručka* [online]. [cit. 2024-06-30]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=610>.

¹⁹¹ Dvojtečka. In: *Internetová jazyková příručka* [online]. [cit. 2024-06-28]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=161&dotaz=dvojte%C4%8Dka>.

GP v následujícím případě použil velké písmeno po středníku. Ten se používá pro volnější spojení vět, než které naznačuje čárka, nicméně je žádoucí psát po něm malé písmeno¹⁹².

O (ř. 84–85)	GP (ř. 72–73)	DP (ř. 72–73)	LP (ř. 78–80)
Aber einfachheitshalber bleiben wir bei den etwa 100 Milliarden; <i>vielleicht</i> hat man sich da ja auch etwas verzählt.	Ale pro jednoduchost zůstaňme u zhruba 100 miliard; Možná jsi něco špatně spočítal.	Ale pro zjednodušení zůstaňme u těch zhruba 100 miliard; <i>možná</i> se trochu přepočítali.	Pro nás však bude jednodušší, pokud zůstaneme u přibližně 100 miliard; <i>navíc</i> nelze vyloučit, že se v roce 2009 trochu přepočítali.

Tabulka 84

V následující tabulce je vyznačena chyba v DP. Důvod použití velkého písmena není zřejmý.

O (ř. 297–298)	GP (ř. 246–247)	DP (ř. 249–250)	LP (ř. 262–263)
Dies zeigt: Für eine so herausragende Leistung scheint <i>ein</i> <i>hoher</i> IQ zwar nicht hinderlich zu sein, aber entscheidender sind andere Faktoren.	To ukazuje, že <i>vysoké</i> IQ se nezdá být překážkou takového vynikajícího výkonu, ale důležitější jsou jiné faktory.	To ukazuje, že Vysoké IQ se nezdá být překážkou tak vynikajícího výkonu, ale rozhodující jsou jiné faktory.	To znamená, že <i>vysoké</i> IQ není, jak se zdá, při dosahování takto výjimečných met na překážku, jiné faktory však mají větší váhu.

Tabulka 85

Tabulka 86 se zabývá použitím spojení *Happy Hippo*. Jako chybné jsou tentokrát hodnoceny GP a LP. Hippo, tedy hroch, není vlastním jménem a pro zápis s velkým písmenem proto není důvod.

O (ř. 139–140)	GP (ř. 118–119)	DP (ř. 119–120)	LP (ř. 125–126)
Erinnern Sie sich noch an den Namen für den Teil des Gehirns, der besonders für das Abspeichern neuer Erinnerungen zuständig ist? Happy <i>Hippo</i> ? Fast.	Pamatujete si název části mozku, která je zvláště zodpovědná za ukládání nových vzpomínek? Šťastný Hroch ? Téměř.	Pamatujete si název části mozku, která je zodpovědná zejména za ukládání nových vzpomínek? Šťastný <i>hroch</i> ? Téměř.	Pamatujete si ještě název části mozku, která je zodpovědná především za ukládání nových vzpomínek? Happy Hippo ? Skoro jste se trefili.

Tabulka 86

¹⁹² Středník. In: *Internetová jazyková příručka* [online]. [cit. 2024-06-30]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=173>.

4.3.5 Styl textu

Teoretickými poznatky spojenými se stylem textu se zabývá kapitola 3.2 *Model analýzy výchozího textu*. Jednotlivé kategorie zahrnují problematické pasáže spojené s odchylkami vůči stylu výchozího či cílového jazyka.

4.3.5.1 Stylový rejstřík

Tato kategorie se věnuje problematickým lexikálním prostředkům, které odporují populárně-naučnému stylu překladu či nejsou v souladu se stylem originálu.

Výraz *Dreck* zkoumaný v následující tabulce spadá pod hovorovou vrstvu němčiny¹⁹³. Ekvivalenty použité ve všech překladech jsou stylisticky neutrální, z tohoto důvodu jsou zvýrazněny jako chyba.

O (ř. 79–80)	GP (ř. 67–68)	DP (ř. 67–69)	LP (ř. 73–74)
Selbst eine Seeschnecke, die gerade mal ein paar Gehirnzellen besitzt, würde wohl weniger <i>Dreck</i> hinterlassen.	Dokonce i mořský slimák, který má jen pár mozkových buněk, by za sebou pravděpodobně zanechal méně nepořádku .	Dokonce i mořský hlemýžď, který má jen několik mozkových buněk, by za sebou pravděpodobně zanechal méně nečistot .	I mořský šnek, který má nervových buněk jen pár, by za sebou nechal menší nepořádek .

Tabulka 87

V GP i DP v tabulce 88 je uveden výraz *no*. Tento je však v češtině považován za hovorový¹⁹⁴. Ačkoli O rovněž vykazuje určitou míru hovorovosti, zvolený český překlad příliš nezapadá do stylu textu. Takto použitý výraz v textu působí příliš vágně a má vliv na celkovou atmosféru úseku.

O (ř. 91–93)	GP (ř. 77–78)	DP (ř. 77–79)	LP (ř. 84–86)
Wenn Sie bedenken, dass wir mit unserem bloßen Auge nur einige Tausend Sterne erkennen, gewinnen Sie eine Idee von der Größe unserer Galaxie. <i>Gut</i> , der Vergleich mit dem Sternenhimmel	Když uvážíte, že pouhýma očima vidíme jen několik tisíc hvězd, získáte představu o velikosti naší galaxie. No to srovnání s hvězdnou oblohou je trochu vadné.	Když si uvědomíte, že pouhým okem můžeme vidět jen několik tisíc hvězd, získáte představu o velikosti naší galaxie. No , srovnání s hvězdnou oblohou je trochu mimo.	Zvážíme-li, že pouhým okem rozeznáváme pouze několik tisíc hvězd, uděláme si představu o velikosti naší galaxie. <i>Dobře</i> , uznávám, že přirovnání k hvězdné obloze trochu

¹⁹³ Dreck. In: *Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache* [online]. [cit. 2024-06-30]. Dostupné z: <https://www.dwds.de/wb/Dreck>.

¹⁹⁴ No. In: *Slovník současné češtiny* [online]. [cit. 2024-06-30]. Dostupné z: <https://www.nechybujete.cz/slovník-soucasne-cestiny/no?>.

hinkt ein wenig.			pokulhává.
------------------	--	--	------------

Tabulka 88

GP v následujícím případě používá příliš hrubý výraz, který v celkovém kontextu díla není žádoucí. V DP je naopak použit neutrální výraz.

O (ř. 419–421)	GP (ř. 340–342)	DP (ř. 344–346)	LP (ř. 364–366)
Sie hat immer das große Ganze im Blick. Man kann sich also vorstellen, dass die rechte Gehirnhälfte permanent damit beschäftigt ist, sich kreative Ausreden auszudenken für das, was die linke Gehirnhälfte kognitiv <i>verbockt hat</i> .	Dokážete si tedy představit, že pravá hemisféra mozku je neustále zaměstnána vymyšlením kreativních výmluv pro to, co levá hemisféra kognitivně <i>podělala</i> .	Můžete si tedy představit, že pravá hemisféra je neustále zaměstnána vymyšlením kreativních výmluv pro to, co levá hemisféra kognitivně <i>pokazila</i> .	Můžeme si tedy představit, že pravá mozková polokoule je permanentně zaměstnána vymyšlením kreativních výmluv pro to, co levá polokoule kognitivně <i>popletila</i> .

Tabulka 89

4.3.5.2 Variabilita lexika

Do této kategorie řadím opakování téhož výrazu v rámci jedné věty či více blízko sebe stojících vět, které postrádá oporu v originále, či pro opakování téhož není dán důvod.

Oba SP se dopouštějí opakování výrazů v místech, kde by bylo možné použít synonymum. Následující tři tabulky ukazují, že dochází k opakování totožných slov, či různých slovních druhů, které však sdílejí stejný kořen slova, a jejich spojení tak může působit rušivě.

O (ř. 173–174)	GP (ř. 144–145)	DP (ř. 145–146)	LP (ř. 154–155)
Zu guter Letzt ist unser Gehirn <i>unfassbar</i> neugierig und dadurch <i>unglaublich</i> leicht ablenkbar.	V neposlední řadě je náš mozek <i>neuvěřitelně</i> zvědavý, a proto se <i>neuvěřitelně</i> snadno nechá rozptýlit.	V neposlední řadě je náš mozek <i>neuvěřitelně</i> zvědavý, a proto se <i>neuvěřitelně</i> snadno rozptýlí.	A za sedmé je mozek také <i>neuvěřitelně</i> zvědavý, a proto ho lze <i>velmi</i> snadno rozptýlit.

Tabulka 90

O (ř. 12–14)	GP (ř. 9–11)	DP (ř. 9–11)	LP (ř. 11–13)
... dann muss dort auch der Schlüssel liegen, wie wir die Fallen unseres eigenen Kopfes erkennen, umgehen	... pak to musí být také klíč k tomu, jak dokážeme rozpoznat pasti vlastní hlavy, vyhnout se jim a soustředit se na to,	... pak musí být také klíčem k rozpoznání a vyhnutí se pastem v naší vlastní hlavě a soustředění se na to, co nás <i>skutečně</i>	... pak musí skrývat také náповědu, jak pasti naší vlastní hlavy rozpoznat, vyhnout se jim a soustředit se na to,

und uns auf das konzentrieren können, was uns <i>wirklich</i> weiterbringt: das <i>wahre</i> Genie in uns.	co nás <i>skutečně</i> žene vpřed: na <i>skutečného</i> génia v nás.	posouvá vpřed: na <i>skutečného</i> génia v nás.	co nás <i>opravdu</i> posune dál, tedy na naši <i>skutečnou</i> genialitu.
--	--	--	--

Tabulka 91

O (ř. 202)	GP (ř. 168)	DP (ř. 170)	LP (ř. 181)
Wollen Sie <i>eine Fähigkeit zur Perfektion führen</i> ?	Chcete <i>dovést dovednost k dokonalosti</i> ?	Chcete se <i>zdokonalit v nějaké dovednosti</i> ?	Chcete <i>určitou schopnost dovést k dokonalosti</i> ?

Tabulka 92

4.3.5.3 Trpný rod

Ačkoli se jedná o populárně-naučný text, použití opisných pasivních konstrukcí bývá v češtině na rozdíl od němčiny méně časté. Opisné pasivum je proto při překladu někdy nutné nahradit reflexivní vazbou, aktivním tvarem slovesa či jinými prostředky.¹⁹⁵ Zároveň je tento typ v češtině vnímán jako příznakový, zatímco reflexivní pasivum působí neutrálně.¹⁹⁶

Následující příklady znázorňují případy, kdy byla řešení s opisným pasivem hodnocena jako chyby.

O (ř. 390–392)	GP (ř. 316–318)	DP (ř. 321–323)	LP (ř. 338–341)
Da das Kleinhirn <i>durch Alkohol</i> in seinen Funktionen <i>gehemmt wird</i> und so die Feinabstimmung zwischen Körper und Auge nicht mehr perfekt regulieren kann, kommt es bei übermäßigem Genuss zu den Ihnen vielleicht mehr oder weniger bekannten Störungen.	Vzhledem k tomu, že funkce mozečku <i>jsou alkoholem brzděny</i> a nedokážou již dokonale regulovat jemné vyladění mezi tělem a očima, může nadměrná konzumace vést k poruchám, které možná více či méně znáte.	Protože mozeček <i>je alkoholem potlačován</i> ve svých funkcích, a proto již není schopen dokonale regulovat jemné vyladění mezi tělem a okem, vede nadměrná konzumace alkoholu k více či méně známým poruchám.	Protože fungování malého mozku <i>narušuje alkohol</i> , pod jehož vlivem již malý mozek nedokáže dokonale regulovat jemnou souhru mezi tělem a okem, dochází při jeho nadměrné konzumaci k poruchám, které možná znáte ze svých zkušeností.

Tabulka 93

O (ř. 415–417)	GP (ř. 336–338)	DP (ř. 341–342)	LP (ř. 360–362)
Die Aufteilung der beiden Gehirnhälften <i>sollte aber nicht</i>	Rozdělení dvou mozkových hemisfér <i>by však nemělo být</i>	Rozdělení obou mozkových hemisfér <i>bychom však neměli</i>	Rozdělení obou polokoulí <i>bychom ale neměli přisuzovat</i>

¹⁹⁵ ŠTÍCHA, 2015, s. 532–533.

¹⁹⁶ MINÁŘOVÁ, 2009, s. 38.

<i>überinterpretiert werden, denn unser Bewusstsein entsteht über das Zusammenwirken beider Seiten: Sie ergänzen sich perfekt.</i>	přehnaně interpretováno, protože naše vědomí vzniká souhrou obou stran: dokonale se doplňují.	<i>přeceňovat,</i> protože naše vědomí vzniká interakcí obou stran: Vzájemně se dokonale doplňují.	<i>příliš velký význam,</i> protože naše vědomí vzniká souhrou obou stran, které se dokonale doplňují.
--	--	--	--

Tabulka 94

O (ř. 67–69)	GP (ř. 57–58)	DP (ř. 57–58)	LP (ř. 63–65)
Was geht da tatsächlich in Ihrem Gehirn ab, während Sie gerade diese Zeilen lesen, die Seite umblättern, sich eine Situation in Erinnerung rufen, nachdenken, unbewusst aus dem Fenster schauen oder von einem Telefonanruf <i>unterbrochen</i> werden?	Co se vlastně děje ve vašem mozku, když čtete tyto řádky, obracíte stránku, vybavujete si situaci, přemýšlíte, nevědomky se díváte z okna nebo vás <i>vyruší</i> telefonát?	Co se vlastně děje ve vašem mozku, když čtete tyto řádky, otáčíte stránku, vybavujete si situaci, přemýšlíte, podvědomě se díváte z okna nebo vás <i>vyruší</i> telefonát?	Co se vlastně skutečně děje ve vašem mozku, zatímco čtete tyto řádky, obracíte stránku, z paměti lovíte určitou situaci, přemýšlíte, nepřítomně se díváte z okna nebo <i>jste vyrušení</i> telefonickým hovorem?

Tabulka 95

4.3.5.4 Nadužívání přivlastňovacích zájmen

Tato kategorie se zabývá nadužíváním přivlastňovacích zájmen. Jak již bylo zmíněno v kapitole 2.3.1 *Typologie chyb z hlediska translatologie*, přemíra posesiv v překladech do češtiny je pravděpodobně důsledkem interference. Jako přirozené se jeví použití substantiva bez přivlastňovacího zájmena či dativ. Do této kategorie řadím rovněž konkurenci přivlastňovacích zájmen.¹⁹⁷

V následujících příkladech v tabulkách 96 a 97 jsou vždy vyznačena taková zájmena, která by bylo možné při překladu vynechat.

O (ř. 4–6)	GP (ř. 4–5)	DP (ř. 4–5)	LP (ř. 3–5)
Was für ein Glück, dass <i>unser</i> Gehirn so kompliziert ist! Das macht <i>unser</i> Leben zwar manchmal nicht	Jaké štěstí, že <i>náš</i> mozek je tak komplikovaný! To nám někdy nemusí nutně usnadnit život,	Jaké máme štěstí, že je <i>náš</i> mozek tak složitý! I když nám to někdy nemusí usnadnit život,	Jaké štěstí, že je <i>náš</i> mozek tak složitý! Díky tomu sice <i>náš</i> život není vždy úplně snadný, otevírá nám

¹⁹⁷ Konkurence přivlastňovacích zájmen. In: *Internetová jazyková příručka* [online]. [cit. 2024-06-30]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=630>.

unbedingt einfach, eröffnet uns dafür aber die unglaublichsten Fähigkeiten.	ale otevírá nám to ty nejneuvěřitelnější schopnosti.	otevírá nám to ty nejneuvěřitelnější schopnosti.	to ale cestu k těm nejneuvěřitelnějším schopnostem.
---	--	--	---

Tabulka 96

O (ř. 55–56)	GP (ř. 46–47)	DP (ř. 46–47)	LP (ř. 51–53)
Die paar Worte auf <i>meinem</i> dennoch leer wirkenden Dokument auf <i>meinem</i> Bildschirm starren mich an, und <i>meine</i> Gedanken drehen sich im Kreis.	Těch pár slov na <i>mém</i> zatím prázdném dokumentu na <i>mé</i> obrazovce na mě zírání a <i>moje</i> mysl se točí v kruhách.	Těch pár slov na <i>mém</i> stále prázdně vypadajícím dokumentu na obrazovce na mě zírání a myšlenky se mi točí v kruhu.	Těch pár slov v dokumentu, který jinak zeje prázdnou, se na mě šklebí z obrazovky a <i>mé</i> myšlenky se točí v kruhu.

Tabulka 97

GP v tabulce 98 obsahuje zmíněnou konkurenci přivlastňovacích zájmen. V tomto případě se jedná o chybné užití, neboť informace se vztahuje k činiteli děje.

O (ř. 536)	GP (ř. 432)	DP (ř. 436)	LP (ř. 458)
<i>Unser</i> Gehirn spiegelt <i>seine</i> Entwicklung im Laufe der Evolution wider.	<i>Náš</i> mozek odráží <i>jeho</i> vývoj v průběhu evoluce.	<i>Náš</i> mozek odráží svůj vývoj v průběhu evoluce.	<i>Náš</i> mozek je odrazem svého evolučního vývoje.

Tabulka 98

4.3.5.5 Nedostatečné využívání rozmanitých českých sloves

Čeština oplývá množstvím rozmanitých sloves, překladatel však často sahá ke známým a často používaným výrazům, a tím dochází ke stylistickému ochuzování slovníku¹⁹⁸.

Překladače i překladatelka volí na některých místech, jež by vyžadovala použití bohatého českého slovesa, výrazy jako *být*, *mít* či *dělat*, jejichž používáním dochází ke stylistickému ochuzování textu. V některých z takových případů by ale bylo možné a vhodné využít některé z významově bohatších sloves, kterými český jazyk oplývá. Následující tabulky vybrané z těchto úseků zobrazují.

O (ř. 263–264)	GP (ř. 217)	DP (ř. 221)	LP (ř. 232–233)
Als fluide oder flüssige Intelligenz bezeichnet man die Fähigkeit, Probleme	Fluidní neboli tekutá inteligence <i>je</i> schopnost řešit problémy a logicky	Fluidní inteligence <i>je</i> schopnost řešit problémy a logicky myslet.	Pojmem tekutá či fluidní inteligence <i>označujeme</i> schopnost řešit

¹⁹⁸ LEVÝ, 2012, s. 125–126.

zu lösen und logisch zu denken.	myslet.		problémy a logicky myslet.
---------------------------------	---------	--	----------------------------

Tabulka 99

O (ř. 418–419)	GP (ř. 339)	DP (ř. 343–344)	LP (ř. 363–364)
In der rechten Gehirnhälfte <i>geht es</i> mehr um Kreativität, Mimik, Gestik, Musik und räumliches Vorstellungsvermögen.	Pravá hemisféra <i>je</i> spíše o kreativité, mimice, gestech, hudbě a prostorové představitosti.	Pravá hemisféra <i>se</i> více <i>zabývá</i> kreativitou, mimikou, gesty, hudbou a prostorovým vnímáním.	Pravá polovina mozku <i>je</i> více <i>zaměřena</i> na kreativitu, mimiku, gestikulaci a prostorovou představitost.

Tabulka 100

O (ř. 530–531)	GP (ř. 427–428)	DP (ř. 431–432)	LP (ř. 451)
Aber zunächst möchte ich sehen, was mein Gehirn da eigentlich während seiner Achterbahnfahrt so <i>treibt</i> .	Ale nejdřív chci vidět, co můj mozek během své jízdy na horské dráze vlastně <i>dělá</i> .	Nejdřív se ale chci podívat, co můj mozek během své jízdy na horské dráze vlastně <i>dělá</i> .	Nejprve chci ale vědět, co vlastně můj mozek během jízdy na horské dráze <i>žene vpřed</i> .

Tabulka 101

4.3.6 Stylizační a formulační rovina

Jako inspirace pro vytvoření této kategorie posloužil již vícekrát tematizovaný článek *Možnosti a meze tvorby tzv. optimálních referenčních překladů: po stopách „překladatelštiny“ v profesionálních překladech zpravodajských textů*. Tato kategorie zkoumá problémy, které se vyskytly na úrovni formulace sdělení.

Některé textové pasáže jsou v překladech formulovány nezdařile, mohou tak působit nesrozumitelně, nepřehledně a vyžadují uhlazenější formu.

V tabulce 102 je jako problematická tučně vyznačena pouze jedna věta. Aby však bylo možné lépe odhalit její význam, bylo by zapotřebí řešení v GP a DP upravit.

O (ř. 61–63)	GP (ř. 51–53)	DP (ř. 51–53)	LP (ř. 57–59)
Ich habe allen Grund herauszufinden, wie ich mein Gehirn am besten nutzen kann. <i>Momentan läuft gerade nichts</i> . Aber irgendwie fehlt mir die Zeit, um genialer	Mám všechny důvody přijít na to, jak nejlépe využít svůj mozek. <i>Momentálně se nic neděje</i> . Ale nějak nemám čas stát se brilantnějším. Proč	Mám všechny důvody zjistit, jak mohu svůj mozek co nejlépe využít. <i>Momentálně se nic neděje</i> . Ale nějak nemám čas stát se vynalézavějším. Proč	Přijít na kloub tomu, jak mozek co nejlépe využívat, by bylo skutečně velice záhodno. <i>Momentálně běží naprázdno</i> . Nějak mi však chybí čas na to,

zu werden. Warum haben wir eigentlich nie Zeit für die wichtigen Dinge?	nikdy nemáme čas na dôležité věci?	nikdy nemáme čas na dôležité věci?	abych zapracovala na své genialitě. Proč vlastně nikdy nemáme čas na dôležité věci?
---	------------------------------------	------------------------------------	---

Tabulka 102

Následující příklad je v mnoha ohledech obtížný. Celé souvětí je poměrně dlouhé a nepřehledné a zároveň obsahuje jak samotnou sdělnou informaci, tak v závěru také navazuje kontakt se čtenářem. Ani jeden z překladů nebyl hodnocen jako zdařilý, neboť ve všech třech případech dochází k neústrojnému hromadění vedlejších vět.

O (ř. 300–302)	GP (ř. 248–250)	DP (ř. 251–253)	LP (ř. 265–267)
<i>Ein gutes Netzwerk, um etwa Schüler eines Nobelpreisträgers zu werden und somit ein gutes Forschungsumfeld zu erhalten, erhöht übrigens die Chance auf den Nobelpreis, falls bei Ihnen da doch noch Interesse besteht.</i>	<i>Dobrá síť, jako je stát se studentem nositele Nobelovy ceny a tím udržovat dobré výzkumné prostředí, zvyšuje vaši šanci na získání Nobelovy ceny, pokud máte stále zájem.</i>	<i>Šance na získání Nobelovy ceny zvyšuje také dobrá síť kontaktů, například když se stanete studentem nositele Nobelovy ceny a získáte tak dobré prostředí pro výzkum, pokud o to máte ještě zájem.</i>	<i>Dobry síťový systém, který umožní, aby se člověk stal žákem nositele Nobelovy ceny, a tím se dostal do dobrých výzkumných podmínek, mimochodem zvyšuje šance na Nobelovu cenu, pokud byste přece jen ještě měli zájem.</i>

Tabulka 103

Příklad v tabulce 104 je dalším, který zobrazuje problematickou formulaci části souvětí. Tentokrát lze chyby spatřit u GP a DP.

O (ř. 385–388)	GP (ř. 313–315)	DP (ř. 318–320)	LP (ř. 335–337)
<i>So müssten wir nicht erst eine halbe Stunde darüber grübeln, ob wir dem Säbelzahntiger ein schattiges Plätzchen zum Kaffeekränzchen mit Rosinenschnecken neben uns anbieten oder doch lieber sofort Reißaus nehmen.</i>	Nemusíme tak strávit půl hodiny přemýšlením, zda šavlozubému tygrovi nabídnout <i>stinné místo na kávičku s rohlíky s rozinkami vedle nás</i> , nebo zda máme rovnou utéct.	To znamená, že nemusíme půl hodiny přemýšlet, zda máme šavlozubému tygrovi nabídnout <i>stinné místo vedle nás na kávový dýchánek se sultánskými šneky</i> , nebo zda máme raději okamžitě utéct.	Nemuseli bychom tedy půl hodiny přemýšlet nad tím, zda šavlozubému tygrovi nabídnout <i>pohodlné křesílko, sušenku a posezení u kávičky</i> , nebo zda vzít raději okamžitě do zaječích.

Tabulka 104

4.3.7 Zohlednění místa a příjemce překladu

4.3.7.1 Převod reálií

Při překladech cizojazyčných textů často dochází k potřebě adekvátně převést prostředky specifické pro danou kulturu do jazyka překladu. Může se také jednat o prvky, které nejsou původní v jazyce originálu, ale byly v něm použity, či o uzuální použití prostředků v cílovém jazyce. Překladatel by měl být schopen tyto specifické hodnoty na základě zvolené metody zprostředkovat cílovému čtenáři.

SP zatím v tomto směru nedisponují znalostmi rozdílných kulturních potřeb, proto je stěžejní v této oblasti zkoumat problematická místa.

Tabulka 105 ilustruje příklad německé soutěže. GP i DP lze označit za chybné, protože v důsledku nezohlednění dané skutečnosti došlo ke špatnému překladu. V LP byla zvolena vnitřní vysvětlivka, která, ač výrazně prodloužila úsek textu, je relevantní. Uvedení českého výrazu v závorce však nebylo podle mého názoru vhodné, neboť v lidském překladu není uvedeno, zda se takto soutěž jmenuje v češtině, či zda se jedná o poznámku překladatelky.

O (ř. 193–195)	GP (ř. 160–162)	DP (ř. 161–163)	LP (ř. 172–174)
Damit liegt die Vize-Dschungelkönigin von 2014, Larissa Marolt, mit ihrem höchst philosophischen Satz »I hab mi selbst noch nicht an mich gewöhnt« goldrichtig.	Královna vicedžungle roku 2014 , Larissa Marolt, je na místě se svou vysoce filozofickou větou „Ještě jsem si na sebe nezvykla“.	<i>Larissa Maroltová, která v roce 2014 skončila na druhém místě v džungli</i> , má tedy naprostou pravdu se svou vysoce filozofickou větou "Ještě jsem si na sebe nezvykla".	Larissa Maroltová, která obsadila druhé místo v německé reality show <i>Dschungelcamp 2014 (Jak přežít v džungli 2014)</i> , to tedy svou navýsost filozofickou větou: „Já sama jsem si na sebe ještě nezvykla.“ vyjádřila velmi trefně.

Tabulka 105

Ačkoli v následujícím případě nebylo ani v O vysvětleno, co znamená *IBAN*, lze předpokládat, že ve formě, kterou uvádí GP a DP, by byla informace cílovému čtenáři nesrozumitelná. Pokud by totiž čtenář nevěděl, oč se jedná, nemohl by si ani představit, že jde o zapamatování čísel, čímž by informace obsažená v textu postrádala smysl.

O (ř. 410–412)	GP (ř. 332–334)	DP (ř. 337–339)	LP (ř. 356–358)
Wenn wir eine Matheaufgabe lösen oder uns Fakten wie Geburtstage oder die	Když řešíme matematický problém nebo si zapamatujeme fakta,	Když tedy řešíme matematický problém nebo si pamatujeme fakta,	Pokud řešíme matematické úlohy, vštěpujeme si fakta jako data narození

alles vereinfachende <i>neue IBAN</i> einprägen, beanspruchen wir also besonders die linke Gehirnhälfte.	jako jsou narozeniny nebo nový IBAN , který vše zjednodušuje, zvláště zatěžujeme levou hemisféru mozku.	jako jsou data narození nebo vše zjednodušující nový IBAN , využíváme zejména levou stranu mozku.	nebo vše zjednodušující <i>číslo IBAN</i> , využíváme tedy převážně levou mozkovou polokouli.
--	--	--	---

Tabulka 106

V tabulce 107 pochybil GP v uzuálním užívání názvu ceny.

O (ř. 552)	GP (ř. 443)	DP (ř. 448)	LP (ř. 472)
Wenn Sie einen Oscar, <i>Pulitzer-</i> oder <i>Nobelpreis</i> gewinnen wollen, halten Sie sich ran!	Pokud chcete vyhrát Oscara, <i>Pulitzera</i> nebo <i>Nobelovu cenu</i> , jděte do toho!	Pokud chcete získat Oscara, <i>Pulitzerovu</i> nebo <i>Nobelovu cenu</i> , pokračujte v tom!	Pokud chcete získat Oscara, <i>Pulitzerovu</i> nebo <i>Nobelovu cenu</i> , neváhejte!

Tabulka 107

V německojazyčném originálu jsou rovněž uváděna jména různých univerzit. Strojové překladače při převodu nepostupují konzistentně, přičemž dochází k použití různých zápisů názvů univerzit. Vzhledem k tomu, že názvy nejsou uváděny chybně, pouze je jejich převod nekonzistentní, rozhodla jsem se na tuto skutečnost upozornit, ale nezahrnovat ji mezi chyby.

Konzistentnost v převodu jednotlivých jevů v této kategorii je však žádoucí sledovat a při opravování překladů na ni nezapomínat. Tento poznatek je zmíněn pouze pro doplnění jako okrajová informace, protože předkládaná práce se posteditaci nevěnuje.

4.3.7.2 Zápis vlastních jmen

Na předchozí kapitolu navazuje zápis vlastních jmen, na který je třeba při zkoumání překladů z hlediska typologie chyb myslet, zvláště pokud se jedná o jména cizího původu. V pozorovaném úryvku dochází u strojových překladačů k nekonzistentnímu přechylování cizích ženských příjmení, jak ukazují tabulky 108 a 109.

Přechylování ženských příjmení v současné době již často nebývá zachovááno. S nepřechýlenými tvary se však pojí určitá úskalí v podobě srozumitelnosti sdělení.¹⁹⁹ K takovým situacím ale v překladech nedocházelo, neboť byla vždy uváděna také křestní jména žen. Následující výskyty proto nejsou hodnoceny jako chyby a nejsou zařazeny ani do kvantitativní tabulky v kapitole 4.4 *Kvantitativní analýza*. Je na ně upozorněno opět zejména z důvodu nekonzistentnosti.

¹⁹⁹ Přechylování příjmení ve veřejné komunikaci. In: *Internetová jazyková příručka* [online]. [cit. 2024-06-30]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=700>.

O (ř. 269–271)	GP (ř. 222–224)	DP (ř. 225–227)	LP (ř. 237–239)
Die fluide Intelligenz hielt man lange für unveränderlich. 2008 haben aber die Psychologen <i>Susanne Jæggi</i> und Walter Perrig mit ihrem Team an der Universität Bern in ihren Forschungsergebnissen gezeigt, dass man auch diese durch Training verbessern kann.	Fluidní inteligence byla dlouho považována za neměnnou. V roce 2008 psychologové <i>Susanne Jæggi</i> a Walter Perrig a jejich tým na univerzitě v Bernu ve svých výsledcích výzkumu prokázali, že je lze zlepšit také tréninkem.	Fluidní inteligence byla dlouho považována za neměnnou. V roce 2008 však psychologové <i>Susanne Jæggi</i> a Walter Perrig a jejich tým z univerzity v Bernu ve svých výsledcích výzkumu ukázali, že ji lze zlepšit i tréninkem.	Fluidní inteligence byla dlouho považována za neměnnou. V roce 2008 však psychologové <i>Susanne Jaeggiová</i> a Walter Perrig se svým týmem z Bernské univerzity vědecky dokázali, že i ji lze cvičením vylepšit.

Tabulka 108

O (ř. 437–439)	GP (ř. 355–357)	DP (ř. 359–361)	LP (ř. 379–381)
Hier entstehen auch »die Gedanken, die nicht von externen Quellen oder von unseren Sinneswahrnehmungen gespeist werden«, erklärt die Neurobiologieprofessorin <i>Amy Arnsten</i> .	Zde také „vznikají myšlenky, které nejsou živeny vnějšími zdroji nebo našimi smyslovými vjemy,“ vysvětluje profesorka neurobiologie <i>Amy Arnstenová</i> .	Zde také vznikají "myšlenky, které nejsou živeny vnějšími zdroji nebo našimi smyslovými vjemy", vysvětluje profesorka neurobiologie <i>Amy Arnstenová</i> .	Tady vznikají „myšlenky, které nejsou čerpány z externích zdrojů nebo našich smyslových vjemů“, jak vysvětluje profesorka neurobiologie <i>Amy Arnstenová</i> .

Tabulka 109

4.3.8 Ostatní

Jako poslední vyčleňuji takovou kategorii typologie, do které řadím výskyty, které se objevily pouze v jednotkách případů a nemají na výsledné překlady významný vliv. Většinou jde o jedinou chybu v celém empirickém materiálu.

4.3.8.1 Stupňování přídavných jmen

Ve všech zkoumaných překladech se pouze jednou vyskytla chyba ve stupňování přídavných jmen, kterou lze s ohledem na originální znění spatřovat u DP.

O (ř. 414–415)	GP (ř. 335–336)	DP (ř. 340–341)	LP (ř. 360)
Deshalb wird die linke Gehirnhälfte oft auch als die »dominantere«	To je důvod, proč je levá hemisféra mozku často označována jako	Proto se levá hemisféra často označuje jako "dominantní".	Proto se levá polokoule také často označuje za <i>dominantnější</i> .

bezeichnet.	„dominantnější“.		
-------------	------------------	--	--

Tabulka 110

4.3.8.2 Doslovný převod časové souslednosti

Tabulka 111 ukazuje doslovný převod minulého času u GP. Minulý čas však v tomto případě není zcela na místě.

O (ř. 81–83)	GP (ř. 69–70)	DP (ř. 70–71)	LP (ř. 76)
Doch irgendwann stellten Forscher fest, <i>dass eigentlich niemand genau wusste</i> , woher diese Zahl überhaupt stammt.	Ale v určitém okamžiku si výzkumníci uvědomili, že nikdo vlastně přesně nevěděl , odkud toto číslo pochází.	V určitém okamžiku si však vědci uvědomili, že <i>nikdo vlastně přesně neví</i> , odkud tento údaj pochází.	Jednoho dne však vědci přišli na to, že <i>nikdo přesně neví</i> , kde se toto číslo vlastně vzalo.

Tabulka 111

4.3.8.3 Zvratná slovesa

Oba strojové překladače chybovaly také v použití reflexivní vazby ve spojení se slovesem. Zatímco v tabulce 112 u GP tato vazba chybí, v tabulce 113 u DP naopak přebývá. Takové jevy by opět mohly působit nesrozumitelně.

O (ř. 176–177)	GP (ř. 146–148)	DP (ř. 147–149)	LP (ř. 157–158)
Im Prinzip verhält sich unser Gehirn wie ein junger Hund, der neugierig alles ausprobiert, spielen will <i>und danach gemütlich und faul einfach nur rumliegt</i> .	Náš mozek se v zásadě chová jako mladý pes, který vše zvědavě zkouší, chce si hrát a pak už jen pohodlně a líně povaluje .	V zásadě se náš mozek chová jako mladý pes, který všechno zvědavě zkouší, chce si hrát <i>a pak se jen líně povaluje</i> a chová se tak trochu jako mladý pes, který zvědavě zkouší všechno možné, chce si hrát <i>a potom se jen tak pohodlně, líně rozvaluje</i> .

Tabulka 112

O (ř. 486–487)	GP (ř. 394)	DP (ř. 397–398)	LP (ř. 418–419)
Das glaubt er zumindest, bis er mit seinem bunten Korallenfischkopf präfrontal gegen eine Scheibe <i>knallt</i> .	Alespoň si to myslí, dokud svou barevnou korálovou rybu <i>nenarazí</i> hlavou do okna.	Alespoň si to myslí, dokud se svou barevnou hlavou korálové rybky nepraští prefrontálně o okenní sklo.	To si alespoň myslí, než svou pestrou hlavou korálové ryby (pre)frontálně <i>narazí</i> do skleněné tabule.

Tabulka 113

4.3.8.4 Záměna *ani/nebo/či*

Ve všech třech překladech došlo v tomto konkrétním případě k záměně spojek *ani* a *nebo/či* v záporné větě. Tuto kategorii jsem převzala rovněž ze zmiňovaného článku.²⁰⁰

O (ř. 293–294)	GP (ř. 242–244)	DP (ř. 245–246)	LP (ř. 258–259)
Keinem der hochbegabten Studienteilnehmer wurde der Pulitzer Preis oder gar der Nobelpreis verliehen.	Žádný z vysoce talentovaných účastníků studie nezískal Pulitzerovu cenu nebo dokonce Nobelovu cenu.	Žádný z vysoce nadaných účastníků studie nezískal Pulitzerovu nebo dokonce Nobelovu cenu.	Žádný z těchto vysoce nadaných účastníků výzkumu nedostal Pulitzerovu či dokonce Nobelovu cenu.

Tabulka 114

4.3.8.5 Zápis čísel

Problémy někdy představuje také zápis čísel. Ve zkoumaných překladech se vyskytl jeden nekonzistentní převod zápisu u DP, nicméně toto opět není hodnoceno jako chyba a není zaneseno do kvantitativní tabulky.

O (ř. 321–323)	GP (ř. 266–267)	DP (ř. 270–271)	LP (ř. 284–286)
Das Gehirn von Männern wiegt etwas über 1 500 Gramm, das von Frauen etwas weniger. Albert Einsteins Gehirn wog übrigens nur etwa 1 230 Gramm und war somit deutlich leichter als der Durchschnitt.	Mušský mozek váží něco málo přes 1500 gramů, ženský o něco méně. Mimochodem, mozek Alberta Einsteina vážil pouze kolem 1230 gramů, což je výrazně lehčí než průměr.	Mozek mužů váží něco přes 1500 gramů, mozek žen o něco méně. Mimochodem, mozek Alberta Einsteina vážil jen asi 1 230 gramů, a byl tedy výrazně lehčí než průměr.	Mušský mozek váží o něco víc než 1500 gramů, ženský mozek je trochu lehčí. Mozek Alberta Einsteina vážil mimochodem jen asi 1230 gramů, a byl tedy výrazně lehčí než mozek průměrný.

Tabulka 115

4.3.8.6 Osoba autora

Pro celý zkoumaný úsek textu SP zvolily pro autora textu mužský rod, neboť z textu originálu není jasné, že text psala žena. Překladatelka samozřejmě psala v ženském rodě. Nicméně na jediném místě se v GP nachází ženský rod, jak ukazuje následující tabulka. Tento příklad také spadá pod nekonzistentní užívání, avšak určitě stojí za zmínku.

O (ř. 218–220)	GP (ř. 180–181)	DP (ř. 184–185)	LP (ř. 194–196)
Ich schaffe es ja bisher noch nicht einmal, drei Stunden am Tag an diesem	Na této knize se mi ještě nepodařilo pracovat ani tři hodiny denně. Stačilo	Zatím jsem na této knize nedokázal pracovat ani tři hodiny denně. Stačilo	Já bohužel zatím nedokážu ani tři hodiny denně pracovat na této

²⁰⁰ KLOUDOVÁ, MRAČEK, BOJAR, POPEL, 2023, s. 133.

Buch zu arbeiten. Mir würde es erst mal reichen, mein Gehirn besser zu <i>verstehen</i> .	by mi, abych lépe <i>rozuměla</i> svému mozku.	by mi, abych nejprve lépe <i>porozuměl</i> svému mozku.	knize. Mně by prozatím stačilo, kdybych lépe <i>porozuměla</i> vlastnímu mozku.
---	--	---	---

Tabulka 116

Tabulka 117 naopak ukazuje, že ačkoli došlo k použití výrazu *Autorin* s ženskou koncovkou, oba SP použily překlad *autor*. Vzhledem k tomu, že je v GP a DP používán mužský rod, dává tento výraz smysl a není proto hodnocen. Nicméně pokud by měl být takový překlad vydán, muselo by s ohledem na autorku O dojít k opravě pasáží v mužském rodě.

O (ř. 509–510)	GP (ř. 410)	DP (ř. 414)	LP (ř. 433)
Im Moment fragen Sie sich beim Lesen dieser Zeilen sicherlich, ob die <i>Autorin</i> eigentlich noch alle Fische im Becken hat.	V tuto chvíli, když čtete tyto řádky, si asi říkáte, zda má <i>autor</i> ještě všechny ryby v nádrži.	Při čtení tohoto textu vás pravděpodobně napadá, zda má <i>autor</i> stále všechny ryby v akváriu.	Teď si asi při čtení posledních řádků říkáte, zda má <i>autorka</i> ještě všech pět rybek pohromadě.

Tabulka 117

4.4 Kvantitativní analýza

Pro lepší přehled o chybách v jednotlivých kategoriích a podkategoriích u zkoumaných překladů byla do diplomové práce zahrnuta rovněž kvantitativní tabulka. Tato tabulka uvádí vždy počet chyb v konkrétní podkategorii a následně součet chyb v kategoriích včetně procentuálního zastoupení v rámci celkového počtu chyb zaokrouhleného na jedno desetinné místo. Výjimku z tohoto pravidla tvoří první kategorie, která se nejprve dělí na *obecnou* a *odbornou slovní zásobu* a následně na další podkategorie. V tomto případě je uváděn jak součet chyb v rámci těchto dvou podkategorií, tak celkový součet u *přesnosti vyjádření*.

Sčítány byly vždy jednotlivé výskyty v překladech, výjimku tvořila podkategorie *variability lexika*, přičemž v příloze 5 jsou vždy vyznačeny všechny opakující se problematické výrazy, ale jejich výskyt je kvantitativně započítán pouze jedenkrát.

Naopak uvozovky, ačkoli se jedná o párová interpunkční znaménka, byly započítávány zvlášť, neboť se u SP vyskytly případy, kdy byla správně použita pouze jedna část uvozovek (např. GP, ř. 251). To se také projevilo na počtu chyb v *interpunkci*, zejména u DP, kde, jak již bylo zmíněno, jsou používány především horní uvozovky.

Vyhodnocení dat z tabulky 118 z hlediska hypotéz je uvedeno v závěru práce.

Kategorie	GP		DP		LP	
PŘESNOST VYJÁDŘENÍ	195	43,2 %	198	43,3 %	91	49,7 %
Obecná slovní zásoba	164		164		62	
Uzuálnost	86		91		22	
Lexikum měnící význam	29		22		5	
Nekonzistentnost lexika	10		10		0	
Výpustka	13		20		20	
Adice	1		2		11	
Deformace ustálených spojení, rčení, idiomů, obrazných pojmenování	9		8		2	
Cizojazyčné výrazy	4		5		1	
Změna významu v důsledku chybného překladu celku	12		6		1	
Odborná slovní zásoba	31		34		29	
Nevhodný/chybný ekvivalent	26		20		26	
Nekonzistentnost terminologie	5		14		3	
VĚTNÁ SKLADBA	103	22,8 %	147	32,2 %	34	18,6 %
Slovosled a aktuální členění větné	38		20		7	
Negace	5		3		0	
Interpunkce	17		99		21	
Odchyly od pravidelné větné stavby	4		4		0	
Deixe	15		5		2	
Spojení vět v souvětí	6		3		3	
Zvolený podmět	6		3		1	
Předložky	12		10		0	
TVAROSLOVÍ	43	9,5 %	22	4,8 %	14	7,7 %
Vid	9		8		0	
Modalita	3		2		5	
Vyjádření podmiňovacího způsobu	6		6		2	
Slovní druhy	12		3		3	
Číslo podstatných jmen	10		3		3	
Skloňování	3		0		1	
PRAVOPIS	2	0,4 %	3	0,7 %	2	1,1 %
Psaní velkých a malých písmen	2		3		2	
STYL TEXTU	85	18,9 %	69	15,1 %	36	19,7 %

Stylový rejstřík	7		4		4	
Variabilita lexika	25		24		6	
Trpný rod	9		6		6	
Nadužívání přivlastňovacích zájmen	34		30		15	
Nedostatečné využívání rozmanitých českých sloves	10		5		5	
STYLIZAČNÍ A FORMULAČNÍ ROVINA	17	3,8 %	13	2,8 %	4	2,2 %
ZOHLEDNĚNÍ MÍSTA A PŘÍJEMCE PŘEKLADU	3	0,7 %	2	0,4 %	1	0,5 %
Převod reálií	3		2		1	
OSTATNÍ	3	0,7 %	3	0,7 %	1	0,5 %
Stupňování přídavných jmen	0		1		0	
Doslovný převod časové souslednosti	1		0		0	
Zvratná slovesa	1		1		0	
Záměna <i>ani/nebo/či</i>	1		1		1	
CELKEM	451	100 %	457	100 %	183	100 %

Tabulka 118

4.4.1 Vyhodnocení získaných dat

Tato kapitola se věnuje posouzení jednotlivých výskytů ve vybraných kategoriích a zároveň nabízí odpovědi na výzkumné otázky stanovené v úvodu práce. Pasáže, které nejsou zmíněny, lze zkoumat přímo v tabulce, neboť ta je vytvořena tak, aby poskytovala co největší přehlednost.

Předkládaná tabulka vykazuje největší množství chyb u všech překladů v kategorii *přesnost vyjádření*, která zároveň obsahuje nejvíce podkategorií. I přesto lze konstatovat, že se na chybovosti velkou měrou podílí volba vhodných ekvivalentů v rámci *obecné i odborné slovní zásoby*. V této kategorii je dále vhodné poukázat na skutečnost, že v LP i DP se shoduje množství *výpustek*, zatímco v případě *adic* převažují chyby v LP. Pozoruhodné jsou rovněž výsledky chyb v překladu *odborné slovní zásoby* tematizované v kapitole 5.2 *Zhodnocení hypotéz*. Nejvíce chyb se vyskytlo v této kategorii u DP, který tak těsně předstihl GP.

Kategorii *větné skladby* dominuje DP s chybami v *interpunkci*. Nicméně chyb v této oblasti se dopouští také LP, nejméně výskytů pak vykazuje GP. Problematický je u GP *slovosled*, a to celkem 38x a dále pak *deixe*, která způsobila nesrozumitelné pasáže.

V rámci *tvarosloví* se vyskytuje méně problematických míst než v předchozích dvou kategoriích. Nejvíce chyb lze spatřit u GP. V případě *pravopisu* se jedná o jednotky chyb, přičemž nejvíce se jich při *psaní velkých a malých písmen* dopustil DeepL.

V kategorii *styl textu* se nejvíce chybovalo při *nadužívání přivlastňovacích zájmen* a *variabilitě lexika*. To ukazuje, že strojové překladače zatím nejsou natolik tvůrčí, aby dokázaly zohlednit potřebu využití synonym či vynechání některého z výrazů. Problematické pasáže u SP se vyskytly také v oblasti *stylizační a formulační roviny*.

Kategorii *ostatní* lze proměňovat, doplňovat či rušit. Jednotlivé výskyty nemají vliv na konečný počet chyb v kategoriích, do kterých by se řadily v případě, že by bylo jejich množství zastupitelné, tedy obsahovaly by více než jednu chybu minimálně ve dvou překladech.

V LP nebyly odhaleny žádné výskyty (mimo kategorie *ostatní*) v pěti dalších podkategoriích: *nekonzistentnost lexika, negace, odchylky od pravidelné větné stavby, předložky a vid.*

Vytvoření výše představené typologie chyb pro lidský i strojový překlad dohromady se na základě kvantitativní tabulky jeví jako smysluplné, neboť všechny kategorie jsou až na výjimky více či méně naplněny.

5 Závěr

5.1 Shrnutí obsahu práce

Hlavním cílem této diplomové práce bylo vytvoření typologie chyb pro překlady populárně-naučných textů ve směru z němčiny do češtiny. Jako podklad pro vytváření typologie posloužily překlady vybraného úseku z knihy *Lassen Sie Ihr Hirn nicht unbeaufsichtigt!* německé autorky Christiane Stengerové zabývající se lidským mozkem a jeho funkcemi. Zároveň byla do práce zařazena kvantitativní analýza chyb, aby bylo možné lépe ilustrovat jejich množství v jednotlivých kategoriích vzhledem k celkovému počtu nalezených chyb.

Práce byla rozdělena na tři hlavní části – teoretická východiska, metodologii a empirický materiál a empirický výzkum.

V teoretické části byl nejprve zkoumán strojový překlad, jeho historický vývoj ve 20. a 21. století, zmíněn byl mimo jiné také neuronový strojový překlad. Zvláštní pozornost byla v rámci kapitoly věnována dvěma konkrétním překladačům – Google a DeepL – které byly použity ke zhotovení strojových překladů pro empirický výzkum.

Další kapitola v rámci teoretické části byla věnována hodnocení kvality překladu. Z hlediska translatologie byly zmíněny především pohledy tří autorek – Kathariny Reissové, Christiane Nordové a Juliane Houseové. V rámci hodnocení kvality strojového překladu pak byly zahrnuty zejména přístupy Reginy Bauerové a Ondřeje Bojara.

Jako poslední část teoretických východisek byly zmíněny poznatky z oblasti typologie chyb, na základě níž se dá rovněž hodnotit kvalita překladu. Tato podkapitola byla taktéž rozdělena na oblast translatologie a strojového překladu. Zmíněny byly především problematické jevy, které se mohou při překladu vyskytovat, a výběr existujících typologií chyb.

V rámci kapitoly věnované metodologii a empirickému materiálu byl představen vlastní empirický materiál a jeho úprava pro potřeby výzkumu. Rovněž byl stanoven konkrétní úsek textu sloužící pro následné vytváření typologie chyb a postup při formování typologie, který se pro potřeby práce zakládal na hypotetickém zadání, tedy především na představení funkce redaktorky. Zároveň byl také zmíněn model pro analýzu výchozího textu od Christiane Nordové, který byl následně použit v empirickém výzkumu.

Empirický výzkum navázal analýzou výchozího textu, která měla za úkol tematizovat možné problematické úseky, které by mohly ovlivnit překlad. Dále bylo poukázáno na specifika výchozího textu a následně byla na základě zkoumání empirického materiálu představena typologie chyb společně s konkrétními příklady chyb spadajícími do jednotlivých kategorií. Celkem bylo vytvořeno osm hlavních kategorií chyb. Poslední část výzkumu tvoří výše zmíněná kvantitativní tabulka, jejíž data jsou použita a vyhodnocena v kategorii 5.3 *Zhodnocení hypotéz*.

5.2 Omezení výzkumu

V rámci předchozích kapitol byla zmíněna určitá omezení prováděného výzkumu, který je předmětem empirické části. Pro přehlednost je na místě tato omezení krátce tematizovat rovněž v závěru diplomové práce.

Jedno z hlavních omezení představovalo subjektivní hledisko, z něhož se vycházelo nejen pro chápání výrazu *chyba*, nalézání a posuzování chyb v jednotlivých úsecích překladu, ale také pro vytváření samotné typologie chyb a názvů kategorií. Z tohoto důvodu je žádoucí nebrat výsledky diplomové práce s konečnou platností, nýbrž jako vhodné pro další zkoumání. Dále byl pro výzkum chyb použit pouze omezený textový vzorek, proto nelze usuzovat, zda by bylo možné typologii chyb využít pro všechny populárně-naučné texty. Zároveň je jistým

omezením výzkumu také fakt, že dochází k neustálému trénování SP, a proto se výstupy mohou v čase měnit, a tím ovlivňovat chybovost překladů v relativně krátkém čase.

5.3 Zhodnocení hypotéz

V úvodní kapitole 1.2 *Metody, hypotézy, postup a cíle* byly formulovány hypotézy, které by bylo vhodné nyní potvrdit či vyvrátit.

1. Oba SP se dopouštějí celkově většího množství chyb než lidská překladatelka.

První stanovená hypotéza je pravdivá. GP i DP vykazují více než dvojnásobné množství chyb. Zároveň lze říci, že lidská překladatelka si vedla lépe ve všech stanovených hlavních kategoriích. Pouze v kategorii pravopisu se dopustila stejného počtu chyb jako překladač Google.

2. Lepšího výsledku z hlediska počtu nalezených chyb v překladu dosahuje DeepL než Google.

Tato hypotéza se nepotvrdila, ač výsledek může být jakkoli překvapující. DP v součtu obsahuje o šest chyb více než GP, což je nepatrný rozdíl, který může být zapříčiněn subjektivním posuzováním chyb. Velký vliv na chybovost DP má taktéž interpunkce, jak již bylo zmíněno výše. Výsledky výzkumu však nelze přehlížet a tato skutečnost stanovenou hypotézu vyvrací.

Otázkou nicméně zůstává, jakou váhu dané chyby mají například pro srozumitelnost sdělení. Toto zkoumání však není předmětem předkládané diplomové práce a vyžadovalo by rozsáhlejší a komplikovanější výzkum.

3. SP nedokáží zohlednit potřeby cílového recipienta z hlediska zprostředkování reálií a jazykových hříček z výchozího textu.

Tuto hypotézu lze potvrdit pouze částečně. Z hlediska reálií se překladače dopouští chyb v případech, kdy je zapotřebí rešeršní práce či pokud je nutné čtenáři nějakou pasáž dovysvětlit. Nicméně ani toto nelze brát jako zcela pravdivé, neboť při překladu citátu od Johna F. Kennedyho překladač DeepL nabízí jak německou, tak českou variantu. V překladu názvů univerzit však překladače nechybují, pouze se dopouštějí nekonzistentních řešení.

Při zprostředkování jazykových hříček záleží na jejich konkrétní povaze. Pokud si jazyky lexikálně a významově odpovídají, problematické úseky nevznikají, v opačném případě se jazyková hříčka ztrácí, což má vliv na porozumění textu.

4. Lidská překladatelka se nedopustí chyb v oblasti terminologie.

Poslední hypotéza byla vyvrácena, a to poměrně silně, neboť v oblasti terminologie lidská překladatelka dokonce dosáhla horšího výsledku při výběru vhodného ekvivalentu než překladač DeepL a shodného výsledku s překladačem Google. Zároveň se množství chyb mezi jednotlivými překlady v této kategorii neodlišuje o výrazně velký počet výskytů. Lidská překladatelka pravděpodobně nevyužila při překladu terminologie dostatečné množství relevantních odborných materiálů.

Vyvrácení poslední hypotézy příliš nepodporuje myšlenku důležitosti překladatelské profese. Faktem nicméně zůstává, že se lidská překladatelka celkově ve všech sledovaných kategoriích dohromady dopustila menšího počtu chyb než oba strojové překladače. Tímto by bylo možné potvrdit hlavní hypotézu práce, a tedy že SP zatím s ohledem na chybovost nemohou nahradit lidské překladače při překladu populárně-naučných textů. Zároveň by však v tomto směru bylo vhodné posoudit závažnost nalezených chyb, která ale není předmětem této práce, neboť ta se věnuje vytváření typologie chyb a jejich kvantitativní analýze.

5.4 Vyhlídky do budoucna

Ačkoli bylo snahou diplomové práce vytvořit typologii chyb pro jakýkoli překlad populárně-naučného textu, zkoumaný text tvoří jen zlomek takových textů a nelze s jistotou říci, že by vytvořené kategorie byly aplikovatelné plošně na všechny populárně-naučné texty.

Jako další směřování výzkumu by se v tomto směru nabízelo ověření vytvořené typologie chyb na jiném empirickém materiálu, její rozšíření či zúžení a zároveň přibrání většího množství posuzovatelů. Nasnadě je v tomto ohledu také zapojení vývojářů strojových překladačů, kteří by na základě povědomí o jejich fungování mohli stanovit výskyt možných typů chyb a následně by tyto mohly být posouzeny a taktéž zařazeny do typologie.

Dále, jak již vyplynulo při zhodnocení hypotéz, by bylo vhodné věnovat pozornost závažnosti jednotlivých typů chyb, a to především s ohledem na cílového recipienta. V případě, že by text dosud nebyl vydán, dalo by se také uvažovat o posteditaci některého ze strojových překladů.

Vzhledem k tomu, že dosud neexistují typologie chyb, které by byly vytvářeny v jazykové kombinaci němčiny s češtinou, bylo by v budoucnu možno takové typologie zkoumat i pro

jiné typy textů například v rámci dalších vysokoškolských prací. Případně by bylo dobré zahrnout i jiné strojové překladače (např. český překladač CUBBITT).

Je nutné vzít v potaz, že dochází k neustálému vývoji strojových překladačů a v určitých ohledech lze nejspíše předpokládat jejich zlepšování. Významnou roli také hraje fenomén umělé inteligence a chatboty, jako je například ChatGPT, který se dá použít pro překlady textů a zároveň dokáže při správném zadání pokynů zohlednit určité parametry, jako jsou vtipy či jazykové hříčky.²⁰¹

Jakou rychlostí se bude vývoj v oblasti strojových překladačů a umělé inteligence dále posouvat, zůstává otázkou. Už nyní však spatřujeme velké změny, ke kterým došlo během několika let. Jak významnou roli bude hrát strojový překlad v oblasti populárně-naučných textů, taktéž není jasné. Z výzkumů však vyplývá, že strojové překladače pro tyto účely využívány jsou. Proto je nutné upozorňovat na nedostatky takových překladů. O to se mimo jiné snaží i předkládaná diplomová práce. Do jaké míry však bude v budoucnu ovlivněna práce překladatelů, lze nyní jen stěží odhadovat. Jakým směrem se bude role překladatele ubírat, záleží mimo jiné na tom, s jakým výstupem se spokojí nakladatelství, autoři článků či samotní uživatelé výsledných překladů.

²⁰¹ Jak chytře překládat texty s ChatGPT. In: *AInovinky.cz* [online]. [cit. 2024-07-15]. Dostupné z: <https://ainovinky.cz/jak-chytre-prekladat-texty-s-chatgpt/>.

Bibliografie

Primární zdroje

STENGER, Christiane. *Lassen Sie Ihr Hirn nicht unbeaufsichtigt!. Gebrauchsanweisung für Ihren Kopf*. Frankfurt am Main: Campus Verlag, 2014. ISBN 978-3-593-50012-6. Dostupné z: https://www.thalia.de/shop/home/artikeldetails/A1033908052?ProvID=10907023&gad_source=1&gclid=CjwKCAjwydSzBhBOEiwAj0XN4J0Y8BQ9RdzMv7vM3RVTZ2ADimTL LCTMb5U6bdHXokcDyAFcJ2xW9RoCOskQAvD_BwE&gclsrc=aw.ds.

STENGER, Christiane. *Nenechte svůj mozek zahálet: začněte jej využívat na maximum!*. Praha: Grada Publishing a.s., 2015. ISBN 978-80-247-5480-2.

Sekundární zdroje

Použitá literatura

BAUER, Regina. *Linguistische Evaluation maschineller Übersetzungssysteme*. Lipsko, 2002. Disertační práce. Universität Leipzig. ISBN 3-8311-4528-8.

BOJAR, Ondřej. *Čeština a strojový překlad: strojový překlad našincům, našinci strojovému překladu*. Praha: Ústav formální a aplikované lingvistiky, 2012. ISBN 978-80-904571-4-0.

ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. 1. vydání. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4.

DRUGAN, Joanna. *Quality in Professional Translation: Assessment and Improvement*. London; New York: Bloomsbury Academic, An imprint of Bloomsbury Publishing, 2013. ISBN 978-1-4411-4954-1.

EROMS, Hans-Werner. *Stil und Stilistik*. Berlín: Erich Schmidt Verlag, 2008. ISBN 978-3-503-09823-1.

GROMOVÁ, Edita. *Úvod do Translatologie*. 1. vydání. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2009. ISBN 978-80-8094-627-2.

HOUSE, Juliane. *Translation Quality Assessment: A model revisited*. Tübingen: Narr Verlag, 1997. ISBN 3-8233-5075-7.

HOUSE, Juliane. *Translation Quality Assessment: Past and Present*. Londýn: Routledge, 2015. ISBN 978-1-138-79547-1.

- HUTCHINS, William John. Machine Translation over fifty years. In: *Histoire, Epistemologie, Langage*, Tome XXII. 2001, 7–31. Dostupné z: <https://aclanthology.org/www.mt-archive.info/00/HEL-2001-Hutchins.pdf>.
- JAKOBSON, Roman. *Poetická funkce*. 1. vydání. Jinočany: H&H, 1995. ISBN 80-85787-83-0.
- KÁBRT, Jan a kol. *Lékařský slovník německo-český a česko-německý*. 1. vydání. Praha: Avicem, 1989.
- KLOUDOVÁ, Věra, David MRAČEK, Ondřej BOJAR a Martin POPEL. Možnosti a meze tvorby tzv. optimálních referenčních překladů: po stopách „překladatelštiny“ v profesionálních překladech zpravodajských textů. In: *Slovo a slovesnost*. Praha: Melantrich, 2023, 84(2), 122–156. Dostupné z: <https://doi.org/10.58756/s2228425>.
- KNITTLOVÁ, Dagmar a kol. *Překlad a překládání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. ISBN 978-80-244-2428-6.
- KOEHN, Philipp. Statistical Machine Translation Draft of Chapter 13: Neural Machine Translation. In: *arXiv*. Center for Speech and Language Processing Department of Computer Science Johns Hopkins University, 2017. Dostupné z: <https://arxiv.org/pdf/1709.07809.pdf>.
- KUFNEROVÁ, Zuzana a kol. *Překládání a čeština*. 1. vydání. Jinočany: H&H, 1994. ISBN 80-85787-14-8.
- LAUSCHER, Susanne. „Translation Quality Assessment: Where Can Theory and Practice Meet?“. In: „Evaluation and Translation“, zvláštní číslo, *Translator*. 2000, 6 (2), 149–168.
- LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 4. vydání. Praha: Apostrof, 2012. ISBN 978-80-87561-15-7.
- MATUSOV, Evgeny. The Challenges of Using Neural Machine Translation for Literature. In: *Proceedings of the qualities of literary machine translation*. Dublin, 2019, 10–19. Dostupné z: <https://aclanthology.org/W19-7302.pdf>.
- MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika češtiny*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4973-4.
- NORD, Christiane. *Textanalyse und Übersetzen: Theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten Textanalyse*. 3. vydání. Heidelberg: Groos, 1995. ISBN 3-87276-649-X.

NORD, Christiane. *Text Analysis in Translation: Theory, Methodology, and Didactic Application of a Model for Translation-Oriented Text Analysis*. Amsterdam: Rodopi, 1991. ISBN: 90-5183-311-3.

PETRICK, Frithjof a kol. Document-Level Language Models for Machine Translation. In: *Proceedings of the Eighth Conference on Machine Translation*. Singapur: Association for Computational Linguistics, 2023, 375–391. Dostupné z: <https://aclanthology.org/2023.wmt-1.39.pdf>.

POIBEAU, Thierry. *Machine Translation*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 2017. ISBN 978-026234-243-8. Dostupné z: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/cuni/detail.action?docID=5340098&pq-origsite=primo>.

POPOVIČ, Anton. *Teória umeleckého prekladu: Aspekty textu a literárnej metakomunikácie*. 2. vydání. Bratislava: Tatran, 1975.

POVEJŠIL, Jaromír. *Mluvnice současné němčiny*. 3. vydání. Praha: Academia, 1994. ISBN 80-200-0076-3.

REISS, Katharina. *Möglichkeiten und Grenzen der Übersetzungskritik: Kategorien und Kriterien für eine sachgerechte Beurteilung von Übersetzungen*. 3. vydání. Mnichov: Max Hueber Verlag, 1986. ISBN 3-19-006717-1.

SHI, Yan, Chunrang SHI a Zehua ZHOU. Error types of machine translation of popular science text: Insert Subtitle Here. In: *AIAM' 19: 2019 International Conference on Artificial Intelligence and Advanced Manufacturing*. Dublin, Irsko, 2019. Dostupné z: <https://doi.org/10.1145/3358331.3358366>.

SCHIPPEL, Larisa. *Übersetzungsqualität: Kritik – Kriterien – Bewertungshandeln*. 1. vydání. Berlín: Frank & Timme GmbH, 2006. ISBN 3-86596-075-8.

ŠTÍCHA, František. *Česko-německá srovnávací gramatika*. 2. vydání. Praha: Academia, 2015. ISBN 978-80-200-2378-0.

TORRENS, Antonio. Machine Translation Evaluation and Quality Benchmarks. In: *Terminologie et Traduction 1*. 1994, 375–415. Dostupné z: <https://aclanthology.org/www.mt-archive.info/90/T&T-1994-Torrens.pdf>.

TOURY, Gideon. *Descriptive translation studies and beyond*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1995. ISBN 90-272-2145-6.

WANG a kol. Document-Level Machine Translation with Large Language Models. In: *Proceedings of the 2023 Conference on Empirical Methods in Natural Language Processing*. Singapur: Association for Computational Linguistics, 2023, 16646–16661. Dostupné z: <https://aclanthology.org/2023.emnlp-main.1036.pdf>.

WU a kol. Google’s Neural Machine Translation System: Bridging the Gap between Human and Machine Translation. In: *arXiv*. 2016. Dostupné z: [//doi.org/10.48550/arXiv.1609.08144](https://doi.org/10.48550/arXiv.1609.08144).

ZEHNALOVÁ, Jitka a kol. *Kvalita a hodnocení překladu: Modely a aplikace*. 1. vydání. Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4795-7.

Internetové zdroje

„Nečekal jsem, že se toho dožiju!“ Profici žasnou, jak překládá stroj. In: *Seznam zprávy* [online]. [cit. 2024-05-08]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/necekal-jsem-ze-se-toho-do-ziju-prekladatele-zasnou-co-umi-stroj-156128>.

Campus Verlag [online]. [cit. 2024-06-12]. Dostupné z: <https://www.campus.de/verlag/wir-ueber-uns.html>.

Company profile. In: *DeepL* [online]. [cit. 2024-05-08]. Dostupné z: https://static.deepl.com/files/press/companyProfile_DE.pdf.

DeepL hat mit seiner Übersetzungssoftware Google ausgestochen. Über Aufstieg, Krise und Zukunft des Kölner Startups. In: *NZZ* [online]. [cit. 2024-05-16]. Dostupné z: <https://www.nzz.ch/wirtschaft/deepl-ceo-ld.1825913>.

DeepL [online]. <https://www.deepl.com/de/translator>.

Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache [online]. Dostupné z: <https://www.dwds.de/>.

Duden [online]. Bibliographisches Institut GmbH, 2024. Dostupné z: <https://www.duden.de/>.

Google Research [online]. [cit. 2024-05-08]. Dostupné z: <https://research.google/>.

Google Translate [online]. Dostupné z: <https://translate.google.com>.

Google Translate: How does the multilingual interpreter actually work?. In: *Independent* [online]. [cit. 2024-05-08]. Dostupné z: <https://www.independent.co.uk/tech/how-does-google-translate-work-b1821775.html>.

How Accurate is Google Translate?. In: *Weglot* [online]. [cit. 2024-05-08]. Dostupné z: <https://www.weglot.com/blog/how-accurate-is-google-translate>.

Christiane Stenger [online]. [cit. 2024-04-10]. Dostupné z: <https://www.br.de/fernsehen/ard-alpha/sendungen/alpha-forum/christiane-stenger-sendung-100.html>.

Christiane Stenger [online]. [cit. 2024-04-10]. Dostupné z: <https://christianestenger.de/>.

Ich bin ein Berliner... Před 60 lety pronesl Kennedy svůj slavný projev. Skutečně o sobě JFK mluvil jako o koblize?. In: *Reflex* [online]. [cit. 2024-06-25]. Dostupné z: <https://www.reflex.cz/clanek/historie/119563/ich-bin-ein-berliner-pred-60-lety-pronesl-kennedy-svuj-slavny-projev-skutecne-o-sobe-jfk-mluvil-jako-o-koblize.html>.

Internetová jazyková příručka [online]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/>.

Jak chytře překládat texty s ChatGPT. In: *AInovinky.cz* [online]. [cit. 2024-07-15]. Dostupné z: <https://ainovinky.cz/jak-chytre-prekladat-texty-s-chatgpt/>.

Language Support. In: *Google Cloud* [online]. [cit. 2024-05-08]. Dostupné z: <https://cloud.google.com/translate/docs/languages>.

Languages included in DeepL Pro. In: *DeepL* [online]. [cit. 2024-05-18]. Dostupné z: <https://support.deepl.com/hc/en-us/articles/360019925219-Languages-included-in-DeepL-Pro>.

MQM [online]. [cit. 2024-04-12]. Dostupné z: <https://themqm.org/>.

Národní zdravotnický informační portál. [online]. Dostupné z: <https://www.nzip.cz/>.

Nenechte svůj mozek zahálet. Začněte jej využívat na maximum!. In: *Bookport* [online]. [cit. 2024-06-21]. Dostupné z: <https://www.bookport.cz/kniha/nenechte-svuj-mozek-zahalet-2481/>.

Nový encyklopedický slovník češtiny [online]. Masarykova univerzita, 2012. Dostupné z: <https://www.czechency.org/>.

Odchytky od větné stavby. In: *Škola po škole* [online]. [cit. 2024-06-28]. Dostupné z: <https://www.skolaposkole.cz/cesky-jazyk/odchylky-od-vetne-stavby>.

Ondřej Bojar. In: *ÚFAL* [online]. [cit. 2024-07-16]. Dostupné z: <https://ufal.mff.cuni.cz/ondrej-bojar>.

PDF-Übersetzung mit höchster Genauigkeit und Präzision. In: *DeepL* [online]. [cit. 2024-05-16]. Dostupné z: <https://www.deepl.com/de/features/document-translation/pdf>.

Překlad dokumentů a webů. In: *Nápověda Google Translate* [online]. [cit. 2024-05-08]. Dostupné z: https://support.google.com/translate/answer/2534559?ref_topic=7011659&hl=cs.

Překladač Google: ...a celý internet Vám leží u nohou. In: *Official Blog Česká republika* [online]. [cit. 2024-05-08]. Dostupné z: <https://czechrepublic.googleblog.com/2008/05/peklada-google-cel-internet-vm-le-u.html>.

Renata Balko. In: *Knihovna Jiřího Mahena v Brně* [online]. [cit. 2024-05-19]. Dostupné z: https://katalog.kjm.cz/ar1-kjm/cs/detail-kjm_us_auth-1000733247-Balko-Renata/?qt=mg.

Slovník současné češtiny. [online]. [cit. 2024-06-30]. Dostupné z: <https://www.nechybujte.cz/slovník-soucasne-cestiny>.

Sofiin svět. In: *Databáze knih* [online]. [cit. 2024-06-25]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/dalsi-vydani/sofiin-svet-108569>.

Studenti se bojí, že jim umělá inteligence sebere práci. Strojové překlady nahradí jen amatéry, myslí si ale školy. In: *Hospodářské noviny* [online]. [cit. 2024-07-16]. Dostupné z: <https://archiv.hn.cz/c1-67176940-studenti-se-boji-ze-jim-umela-inteligence-sebere-praci-strojove-preklady-nahradi-jen-amatery-mysli-si-ale-skoly>.

Trados [online]. [cit. 2024-05-16]. Dostupné z: <https://www.trados.com/>.

Třetí kulatý stůl překladatelů s nakladateli: AI v literárním překladu. In: *Překladatelé Severu* [online]. [cit. 2024-07-16]. Dostupné z: <https://prekladateleseveru.cz/treti-kulaty-stul-prekladatelu-s-nakladateli-ai-v-literarnim-prekladu/>.

Vědci zřejmě zjistili, kde v mozku sídlí „tekutá“ inteligence. In: *100 + 1 zahraniční zajímavost* [online]. [cit. 2024-06-27]. Dostupné z: <https://www.stoplusjednicka.cz/vedci-zrejme-zjistili-kde-v-mozku-sidli-tekuta-inteligence>.

Velký lékařský slovník [online]. Dostupné z: <https://lekarske.slovníky.cz/>.

Vyvíjí strojový překladač, který poráží i Google, ale radí: Učte se jazyky!. In: *Universitas* [online]. [cit. 2024-07-16]. Dostupné z: <https://www.universitas.cz/osobnosti/8790-bojar-vyviji-strojovy-prekladac-ale-radi-ucte-se-jazyky>.

Was sind neuronale Netze? In: *IBM* [online]. [cit. 2024-04-29]. Dostupné z: <https://www.ibm.com/de-de/topics/neural-networks>.

What is machine translation?. In: *European Association for Machine Translation* [online]. [cit. 2024-05-16]. Dostupné z: <https://eamt.org/what-is-machine-translation/>.

Další zdroje

ADAMCOVÁ, Nina. *Sleeper effect a jeho vliv na vnímání fake news u náctiletých*. Praha, 2019. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií – studia nových médií. Vedoucí práce Michaela Slussareff.

Konzultace s MUDr. Ivetou Novákovou [online], červen 2024.

KOPECKÁ, Klára. *Kategorizace úprav strojového překladu při post-editaci: jazyková kombinace angličtina – čeština*. Praha, 2021. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav translatologie. Vedoucí práce doc. PhDr. Bc. Tomáš Svoboda, Ph.D.

MUNKOVÁ, Dáša, Olga WREDE a Jakub ABSOLON. Vergleich der menschlichen, maschinellen und Post-Editing-Übersetzung aus dem Slowakischen ins Deutsche mittels automatischer Evaluation. In: *Zeitschrift für Slawistik*. 2019. 231–261. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/333463631_Vergleich_der_menschlichen_maschinellen_und_Post-Editing-Ubersetzung_aus_dem_Slowakischen_ins_Deutsche_mittels_automatischer_Evaluation.

NOVÁKOVÁ, Anna. *Strojový a lidský překlad literatury pro děti: hodnocení kvality (překlady) ve směru z němčiny do češtiny*. Praha, 2023. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav translatologie. Vedoucí práce Mgr. Věra Kloudová, Ph.D.

ŘEHOŘOVÁ, Klára. *Komparace výstupů z veřejně dostupných překladačů ve směru němčina-čeština*. Praha, 2022. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav translatologie. Vedoucí práce doc. PhDr. Bc. Tomáš Svoboda, Ph.D.

ZAHRADNÍK, Petr. *Translating Science and Technology: Expert and Popular Science Texts in English-to-Czech Translation using NMT*. Brno, 2022. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Katedra anglistiky a amerikanistiky. Vedoucí práce Mgr. Přemysl Dohnal.

Přílohy

Příloha 1 – vybraný úsek německojazyčného originálu

Příloha 2 – překlad Google

Příloha 3 – překlad DeepL

Příloha 4 – lidský překlad

Příloha 5 – souhledná tabulka s vyznačenými chybami